

MSR

SCIENCE
JOURNAL

MODERN
SCIENTIFIC
RESEARCHES

2021

Issue №15
Part 2

International periodic scientific journal

ONLINE

www.modscires.pro

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
(ICV: 100.00)

MODERN Scientific Researches

Issue №15
Part 2
March 2021

With the support of:

D.A.Tsenov Academy of Economics - Svishtov (Bulgaria)
Institute of Sea Economy and Entrepreneurship
Moscow State University of Railway Engineering (MIIT)
Ukrainian National Academy of Railway Transport
State Research and Development Institute of the Merchant Marine of Ukraine (UkrNIIMF)
Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education
Alecru Russo State University of Bălți
GUUPO "Belarusian-Russian University"
Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences
Odessa Research Institute of Communications

Published by:
Yolnat PE, Minsk, Belarus

UDC 08
LBC 94

Editor: Shibaev Alexander Grigoryevich, *Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician*
Scientific Secretary: Kuprienko Sergey, *candidate of technical sciences*

Editorial board: More than 210 doctors of science. Full list on pages 3-4

The International Scientific Periodical Journal "*Modern Scientific Researches*" has been published since 2017 and has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars.

Periodicity of publication: Quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

UDC 08
LBC 94
DOI: 10.30889/2523-4692.2021-15-02

Published by:
Yolnat PE,
Minsk, Belarus
e-mail: editor@modscires.pro

Copyright
© Authors, 2021

Editorial board

- Averchenkov Vladimir Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Bryansk State Technical University, Russia
- Angelova Polya Georgieva, Doctor of Economic Sciences, Professor, Economic Academy D A Tsenova, Svishstov, Bulgaria, Bulgaria
- Animica Evgenij Georgievich, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ural State University of Economics, Russia
- Antonov Valerij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Technical University of Ukraine "Kiev Polytechnic Institute", Ukraine
- Antrapeeva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Ahmadiev Gabbulhat Malikovich, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Bazheva Rima Chamalovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Kabardino-Balkarian State University named after H M Berbekov, Russia
- Batyrgareeva Vladislava Stanislavovna, Doctor of Law, Research Institute for the Study of Crime Problems named after academician V V Stashisa NAPRN of Ukraine, Ukraine
- Bezdenezhnyh Tatyana Ivanovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, St Petersburg State University of Economics, Russia
- Blatov Igor Anatolevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
- Burda Aleksey Grigorevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Buharina Irina Leonidovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Udmurt State University, Russia
- Bushueva Inna Vladimirovna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
- Bykov Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
- Velichko Stepan Petrovich, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, Ukraine
- Vizir Vadim Anatolevich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
- Vozhegova Raisa Anatolevna, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Institute of Irrigated Agriculture of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Volgireva Galina Pavlovna, Candidate of Historical Sciences, assistant professor, Perm State University, Russia
- Voloh Dmitrij Stepanovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, A A National Medical University Pilgrim, Ukraine
- Vorozhbitova Aleksandra Anatolevna, Doctor of Philology, Professor, Sochi State University, Russia
- Gavrilenko Nataliya Nikolaevna, Doctor of Education, assistant professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
- Georgievskij Gennadij Viktorovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, senior scientific employee, SE "Ukrainian Scientific Pharmacopoeia Center for the Quality of Medicines", Ukraine
- Getman Anatolij Pavlovich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
- Gilev Gennadij Andreevich, Doctor of Education, Professor, Moscow State Industrial University, Russia
- Goncharuk Sergej Mironovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
- Granovskaya Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Grebneva Nadezhda Nikolaevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
- Grizodub Aleksandr Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, SE "Ukrainian Scientific Center for the Quality of Medicines", Ukraine
- Gricenko Svetlana Anatolevna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Ural State Academy of Veterinary Medicine, Russia
- Gudzenko Aleksandr Pavlovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Lugansk State Medical University, Ukraine
- Demidova V G., candidate of pedagogical sciences, assistant professor, Ukraine
- Denisov Sergej Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
- Dorofeev Andrej Viktorovich, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University, Russia
- Dorohina Elena Yurevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, G V Russian University of Economics Plekhanova, Russia
- Ermagambet Bolat Toleuhanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Director of the Institute of Coal Chemistry and Technology LLP, Kazakhstan
- Zhovtonog Olga Igorevna, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Land Reclamation NAAS, Ukraine
- Zharov Oleg Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
- Zubkov Ruslan Sergeevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Nikolaev Interregional Institute for Human Development of the Higher Educational Institution "University of Ukraine", Ukraine
- Irzhi Hlahula, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, FLKR - T Batı University, Zlin, Czech
- Kalajda Vladimir Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tomsk State University, Russia
- Kalenik Tatyana Kuzminichna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
- Kantarovich Yu L., Ph D in History of Arts, Odessa National Music Academy, Ukraine
- Kapitanov Vasilij Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Karpova Nataliya Konstantinovna, Doctor of Education, Professor, South Federal University, Russia
- Kafarskij Vladimir Ivanovich, Doctor of Law, Professor, Director of Science Center of Ukrainian Constitutionalism, Ukraine
- Kirilova Elena Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Kirichenko Aleksandr Anatolevich, Doctor of Law, Professor, Ukraine
- Klimova Natalya Vladimirovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Knyazeva Olga Aleksandrovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Bashkir State Medical University, Russia
- Kovalenko Elena Mihajlovna, doctor of philosophical science, Professor, South Federal University, Russia
- Kovalenko Petr Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Kokebaeva Gulzhauhar Kakenovna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan
- Kondratov Dmitrij Vyacheslavovich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
- Kopej Bogdan Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
- Kosenko Nadezhda Fedorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Ivanovo State University of Chemical Technology, Russia
- Kostenko Vasilij Ivanovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
- Kotlyarov Vladimir Vladislavovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
- Kochinev Yuriy Yurevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, St Petersburg State Polytechnic University, Russia
- Kravchuk Anna Viktorovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Academy of the State Prison Service, Ukraine
- Kruglov Valerij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
- Kuderin Marat Krykbaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, PSU named after S Toraigyrova, Kazakhstan
- Kurmaev Petr Yurevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychna, Ukraine
- Kuhar Elena Vladimirovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Kazakh Agro Technical University S Seifullina, Kazakhstan
- Lapkina Inna Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Latygina Natalya Anatolevna, Doctor of Political Science, Professor, Kiev National University of Trade and Economics, Ukraine
- Lebedev Anatolij Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Stavropol State Agrarian University, Russia
- Lebedeva Larisa Aleksandrovna, candidate of psychological sciences, assistant professor, Mordovian State University, Russia
- Lipich Tamara Ivanovna, doctor of philosophical science, assistant professor, Belgorod State University, Russia
- Lomotko Denis Viktorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukrainian State University of Railway Transport, Ukraine
- Lytkina Larisa Vladimirovna, Doctor of Philology, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
- Lyalkina Galina Borisovna, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
- Majdanyuk Irina Zinovievna, doctor of philosophical science, assistant professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Makarova Irina Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Maksin Viktor Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Malahov A V., Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Ukraine
- Malceva Anna Vasilevna, Doctor of Sociology, assistant professor, Altai State University, Russia
- Melnik Alyona Alekseevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Kiev National University of Technology and Design, Ukraine
- Milyaeva Larisa Grigorevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Biysk Technological Institute (branch) "Altai State Technical University named after I I Polzunova", head of the department of business economics, Russia
- Mishenina Tatyana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Ukraine
- Mogilevskaya I M., candidate of pedagogical sciences, Professor, Ukraine
- Moisejkina Lyudmila Guhaevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Kalmyk State University, Russia
- Morozov Aleksey Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Morozova Tatyana Yurevna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Instrument Engineering and Computer Science, Russia
- Nefedeva Elena Eduardovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Volgograd State Technical University, Russia
- Nikolaeva Alla Dmitrievna, Doctor of Education, Professor, Northeast Federal University named after M K Ammosova, Russia
- Orlov Nikolaj Mihajlovich, Doctor of Science in Public Administration, assistant professor, Academy of Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Department of Operational Conquest of the BB, Ukraine
- Otepova Gulmira Elubaevna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Pavlodar State Pedagogical Institute, Kazakhstan
- Pavlenko Anatolij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Poltava National Technical University Yuri Kondratyuk, Ukraine
- Parunakyan Vaagn Emilevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Priazov State Technical University, Ukraine
- Patyka Nikolaj Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National Scientific Center "Institute of Agriculture of NAAS", Ukraine
- Pahomova Elena Anatolevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, International University of Nature, Society, and Man "Dubna", Russia
- Pachurin German Vasilevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Nizhny Novgorod State Technical University R E Alekseeva, Russia
- Pershin Vladimir Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tambov State Technical University, Russia
- Piganov Mihail Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Samara State Aerospace University named after academician S P Queen, Russia
- Polyakov Andrej Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Vinnitsa National Technical University, Ukraine
- Popov Viktor Sergeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
- Popova Taisiya Georgievna, Doctor of Philology, Professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
- Rastrygina Alla Nikolaevna, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, I Shevchenko, Kropyvnytskyi, Ukraine
- Rebezov Maksim Borisovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
- Reznikov Andrej Valentinovich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Moscow State Technological University "Stankin", Russia
- Rokochinskij Anatolij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor,

- National University of Water Resources and Environmental Management, Ukraine
Romashenko Mihail Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
Rylov Sergej Ivanovich, PhD in Economics, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
Saveleva Nelli Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Sochi State University, Russia
Safarov Artur Mahmudovich, Doctor of Philology, Senior Lecturer, Russia
Svetlov Viktor Aleksandrovich, doctor of philosophical science, Professor, Petersburg State University of Railway Engineering, Russia
Semencov Georgij Nikiforovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
Sentyabrev Nikolaj Nikolaevich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Volgograd State Academy of Physical Culture, Russia
Sidorovich Marina Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kherson State University, Ukraine
Sirota Naum Mihajlovich, Doctor of Political Science, Professor, State University of Aerospace Instrumentation, Russia
Smirnov Evgenij Ivanovich, Doctor of Education, Professor, Yaroslavl State Pedagogical University named after K D Ushinsky, Russia
Sokolova Nadezhda Gennadevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Izhevsk State Technical University, Russia
Starodubcev Vladimir Mihajlovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
Stegnij Vasilij Nikolaevich, Doctor of Sociology, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
Stepenko Valerij Efreimovich, Doctor of Law, assistant professor, Pacific State University, Russia
Stoypec Oleksandr Vasilovich, Doctor of Philosophy, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
Stoypec Vasil Grigorovich, Candidate of Philology, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
Strelcova Elena Dmitrievna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, South Russian State Technical University (NPI), Russia
Suhenko Yurij Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
Suhova Mariya Gennadevna, Doctor of Geographical Sciences, assistant professor, Gorno-Altai State University, Russia
Tarariko Yurij Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
Tarasenko Larisa Viktorovna, Doctor of Sociology, Professor, South Federal University, Russia
Testov Boris Viktorovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tobolsk Integrated Scientific Station, Ural Branch of the Russian Academy of Sciences, Tobolsk, Russia
Tokareva Natalya Gennadevna, Candidate of Medical Sciences, assistant professor, Medical Institute FSBEI HE "Moscow State University named after NP Ogarev, Russia
Tolbatov Andrej Vladimirovich, candidate of technical sciences, assistant professor, Sumy National Agrarian University, Ukraine
Tonkov Evgenij Evgenievich, Doctor of Law, Professor, Law Institute of the National Research University Belgorod State University, Russia
Trigub Petr Nikitovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Ukraine
Tungshbaeva Zina Bajbagusovna, Doctor of Biological Sciences, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Kazakhstan
Ustenko Sergej Anatolevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Nikolaev State University named after V O Sukhomlinsky, Ukraine
Fateeva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tyumen State University, Russia
Fatyhova Alevtina Leontevna, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University (Sterlitamak branch), Russia
Fedorishin Dmitro Dmitrovich, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
Fedotova Galina Aleksandrovna, Doctor of Education, Professor, Novgorod State University, Russia
Fedyanina Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Medical Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
Habibullin Rifat Gabdulhakovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
Hodakova Nina Pavlovna, Doctor of Education, assistant professor, Moscow City Pedagogical University, Russia
Hrebina Svetlana Vladimirovna, Doctor of Psychology, Professor, Pyatigorsk State Linguistic University, Russia
Chervonyj Ivan Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Engineering Academy, Ukraine
Chigirinskaya Natalya Vyacheslavovna, Doctor of Education, Professor, Volgograd State Technical University, Russia
Churekova Tatyana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Russia
Shajko-Shajkovskij Aleksandr Gennadevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Chernivtsi National University Y Fedkovich, Ukraine
Shapovalov Valentin Valerevich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
Shapovalov Valerij Vladimirovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkiv Regional State Administration, Ukraine
Shapovalova Viktoriya Alekseevna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
Sharagov Vasilij Andreevich, Doctor of Chemical Sciences, assistant professor, Balti State University "Alec Russo", Moldova
Shevchenko Larisa Vasilevna, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
Shepitko Valerij Yurevich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
Shibaev Aleksandr Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
Shishka Roman Bogdanovich, Doctor of Law, Professor, National Aviation University, Ukraine
Sherban Igor Vasilevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Russia
Elezovich M Dalibor, Doctor of Historical Sciences, assistant professor, Pristina University K Mitrovica, Serbia
Yarovenko Vasilij Vasilevich, Doctor of Law, Professor, Admiral G I Maritime State University Nevelsky, Russia
Yacenko Aleksandr Vladimirovich, Professor, Institute of Maritime Economics and Entrepreneurship, Scientific Research Design Institute of the Marine Fleet of Ukraine, Ukraine
Evsropov Vladimir Mikhailovich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Russian Customs Academy, Russia
Kononova Alexandra Evgenievna, PhD in Economics, docent, Pridneprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Ukraine
Svitlana Titova, PhD in Geography, docent, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
Tatarchuk Tetiana, PhD in technical sciences, NU "Zaporizhzhya Polytechnic", Ukraine
Chupakhina Svitlana Vasylivna, PhD in pedagogical sciences, docent, Vasyly Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine
Boiko Ruslan Vasiliovich, PhD in Economics, docent, Khmelnytsky National University, Ukraine
Voropayeva Tetiana Sergiivna, PhD in Psychology, docent, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
Zakharenko Natalia, PhD in Economics, Priazov State Technical University, Ukraine
Kirkin Oleksandr Pavlovich, PhD in technical sciences, docent, Priazov State Technical University, Ukraine
Kyianovskiy Aleksandr Moiseevich, PhD in Chemistry, docent, Kherson State Agrarian University, Ukraine
Tharkahova Irina Grigorevna, PhD in Economics, docent, Adyge State University, Russia
Vitrovij Andriy Orestovych, PhD in technical sciences, docent, Ternopil National Economic University, Ukraine
Khodakivska Olga, Doctor of Economic Sciences, senior research assistant, National Research Center "Institute of Agrarian Economics", Ukraine
Shatkovskiy Andrii, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Melioration of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
Katerynchuk Ivan Stepanovych, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Ukraine
Goncharenko Igor Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine, Ukraine
Gornostaj Oryslava Bogdanivna, PhD in technical sciences, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
Stanislavchuk Oksana Volodymyrivna, PhD in technical sciences, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
Mirus Oleksandr-Zenovij Lvovich, PhD in Chemistry, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
Nashynets-Naumova Anfisa, Doctor of Law, docent, Boris Grinchenko Kyiv University, Ukraine
Kyselov Iurii Olexandrovych, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Uman National University of Horticulture, Ukraine
Smutchak Zinaida Vasylivna, Doctor of Economic Sciences, docent, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine
Polenova Galina Tikhonovna, Doctor of Philology, Professor, Rostov-on-Don State University of Economics, Russia
Makeeva Vera Stepanovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian State University of Physical Culture, Sports, Youth and Tourism, Russia
Bunchuk Oksana, Doctor of Law, docent, Yurij Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine
Gladukh Ievgenii, Doctor of Pharmacy, Professor, National University of Pharmacy, Ukraine
Benera Valentina, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenets, Ukraine
Demyanenko Natalia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenets, Ukraine
Makarenko Andriy Viktorovich, PhD in pedagogical sciences, docent, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
Kharkovliuk-Balakina Natalia, PhD in biological sciences, docent, State Institution "Institute of Gerontology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Ukraine
Chushenko Valentina Mykolajivna, PhD in pharmaceutical sciences, docent, National Pharmaceutical University, Ukraine
Malinina Nina Lvovna, doctor of philosophical science, docent, Far Eastern Federal University, Russia
Brukhansky Ruslan Feoktistovich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Western Ukrainian National University, Ukraine
Zastavetska Lesya Bogdanovna, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ternopil National Pedagogical University named after V Gnatyuk, Ukraine
Kalabska Vira Stepanivna, PhD in pedagogical sciences, docent, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychina, Ukraine
Kutishchev Stanislav Nikolaevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, VSTU, Russia
Pikas Olha Bohdanivna, Doctor of Medical Sciences, Professor, National Medical University named after A A Bogomolets, Ukraine

About the journal

The International Scientific Periodical Journal " *Modern Scientific Researches* " has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars. Today, the journal publishes authors from Russia, Ukraine, Moldova, Kazakhstan, Belarus, Czech Republic, Bulgaria, Lithuania, Poland and other countries.

Journal Established in 2018. Periodicity of publication: quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English.

The journal is registered in the INDEX COPERNICUS.

Requirements for articles

Articles should correspond to the thematic profile of the journal, meet international standards of scientific publications and be formalized in accordance with established rules. They should also be a presentation of the results of the original author's scientific research, be inscribed in the context of domestic and foreign research on this topic, reflect the author's ability to freely navigate in the existing bibliographic context on the problems involved and adequately apply the generally accepted methodology of setting and solving scientific problems.

All texts should be written in literary language, edited and conform to the scientific style of speech. Incorrect selection and unreliability of the facts, quotations, statistical and sociological data, names of own, geographical names and other information cited by the authors can cause the rejection of the submitted material (including at the registration stage).

All tables and figures in the article should be numbered, have headings and links in the text. If the data is borrowed from another source, a bibliographic reference should be given to it in the form of a note.

The title of the article, the full names of authors, educational institutions (except the main text language) should be presented in English.

Articles should be accompanied by an annotation and key words in the language of the main text and must be in English. The abstract should be made in the form of a short text that reveals the purpose and objectives of the work, its structure and main findings. The abstract is an independent analytical text and should give an adequate idea of the research conducted without the need to refer to the article. Abstract in English (Abstract) should be written in a competent academic language.

The presence of UDC, BBK

Acceptance of the material for consideration is not a guarantee of its publication. Registered articles are reviewed by the editorial staff and, when formally and in substance, the requirements of the journal are sent to peer review, including through an open discussion using the web resource www.sworld.education

Only previously unpublished materials can be posted in the journal.

Regulations on the ethics of publication of scientific data and its violations

The editors of the journal are aware of the fact that in the academic community there are quite widespread cases of violation of the ethics of the publication of scientific research. As the most notable and egregious, one can single out plagiarism, the posting of previously published materials, the misappropriation of the results of foreign scientific research, and falsification of data. We oppose such practices.

The editors are convinced that violations of copyrights and moral norms are not only ethically unacceptable, but also serve as a barrier to the development of scientific knowledge. Therefore, we believe that the fight against these phenomena should become the goal and the result of joint efforts of our authors, editors, reviewers, readers and the entire academic community. We encourage all stakeholders to cooperate and participate in the exchange of information in order to combat the violation of the ethics of publication of scientific research.

For its part, the editors are ready to make every effort to identify and suppress such unacceptable practices. We promise to take appropriate measures, as well as pay close attention to any information provided to us, which will indicate unethical behavior of one or another author.

Detection of ethical violations entails refusal to publish. If it is revealed that the article contains outright slander, violates the law or copyright rules, the editorial board considers itself obliged to remove it from the web resource and from the citation bases. Such extreme measures can be applied only with maximum openness and publicity.

JEL Classification: E50, E52, E58.

THE MONETARY SYSTEM OF UKRAINE: GLOBALIZING FACTORS OF INFLUENCE

Kharabara Violetta,

Department of Finance and Credit,

PhD, Associate Professor

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8555-6440>

Greshko Roman,

Department of Finance and Credit,

PhD, Associate Professor

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3054-356X>

Tretyakova Olena

Department of Finance and Credit,

PhD, Associate Professor

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4843-1729>

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Kotsyubynsky, 2, 58000

Abstract. *The article is devoted to working out the essence of money circulation in the financial system of Ukraine. The main ways of increasing efficiency money and credit circulation with using of more rational monetary policy are offered.*

Key words: *monetary system, monetary circulation, monetary policy, reforms, credit resources.*

1. INTRODUCTION

The monetary system is important in every country. Without a viable and efficient monetary system, one cannot hope for the normal development not only of the country's financial sector, but also of the economy as a whole. Monetary policy is a highly effective tool for building the competitiveness of the national economy, as it influences factors related to pricing, use of material and labor resources, employment and the reproduction process in general. The development of the national economic system requires the search for methods and instruments of monetary policy, adequate to today's realities.

The monetary system of each country is determined by its domestic legislation, the very phenomenon of the monetary system appears on the surface as a purely national. Each state forms its own monetary system, trying to give it full independence and the ability to withstand external influences when the interests of the national economy are threatened. The existence of such a sovereign monetary system is one of the key signs of political and economic independence of the state.

It is necessary to apply in Ukraine a comprehensive approach to the development of the economy in general and the monetary sphere, which requires a deep understanding of relevant economic processes and determining the role of public administration in the new conditions of development of all parts of the financial system. Disorder of money circulation is one of the most important problems of monetary policy of Ukraine. The rather large share of cash turnover is not due to the need to improve payments and settlements, nor to market reforms to deepen and expand them, but primarily to the shadow economy. Of course, those who run the shadow business want to hide what money transactions they carried out,

to whom they transferred money, and therefore they do not want such transactions to be reflected in their bank account and subject to law enforcement control and taxation.

2. ANALYSIS OF THE LATTER RESEARCH AND PUBLICATION

Versatile and diverse aspects of the functioning of the monetary system of Ukraine are studied in the works of modern domestic scientists, in particular V. Alexandrov, L. Alekseenko, V. Andrushchenko, O. Baranovsky, O. Vasylyk, A. Galchynsky, V. Geets, A. Danylenko, Ya. Zhalila, V. Zymovets, O. Kyrylenko, V. Kravchenko, M. Krupka, A. Kuznetsova, Z. Lutsyshyn.

3. STATEMENT OF BASIC MATERIAL

The slowdown in GDP growth in the long run, the reduction in the credit potential of banks and the country as a whole, and of course the outflow of cash into the shadow economy, as well as the reduction in investment, are all direct consequences of cash settlements. The increase in cash absorbs the GDP of the official economy, transports it to the shadow economy. There are high costs for the distribution of cash payments and the most important cost is printing money and these costs are transferred to society, not to the shadow economy, which abuses it the most. If the need for cash increases, new and different schemes will be created, as well as structures for obtaining them.

These factors disrupt the entire monetary mechanism and contribute to the creation of conditions for various kinds of abuse. Entrepreneurs who pay wages in "envelopes", ie unofficial, which occurs through the issuance of cash, which will not be reflected in the settlement data, which in turn is removed from taxation and these actions weaken the multiplier increase in money because cash comes from bank turnover and is not used for lending purposes.

National credit resources are fragmented, stretched, used for secondary purposes, which can be settled by quasi-money - cheap monetary surrogates. All this, in turn, leads to the solution of the following problems: there are insignificant inflationary fluctuations, so the subjects of economic relations do not have full confidence in the actions of the NBU and the sequence of authorities on the policy of economic and financial stabilization in the short and long term; insufficient level of development of the banking system, which is manifested in the slow pace of reforming the banking sector; delays in the introduction of bank deposit insurance; huge credit and systemic risks of the banking system, which do not stimulate the growth of savings, even at real interest rates; imperfect tax system and the presence of a large share of the shadow sector in Ukraine's economy.

If we do not make radical changes in the principles of money management, the increase in money supply will lead to an increase in speculative transactions and will not reduce the problem of money "hunger" for producers and will not reduce the widespread lack of money, but will only increase inflation. It is necessary to create favorable conditions for entrepreneurs so that they do not make sense to keep money in the shadow sector and this would have a positive impact on the management of money supply and the efficiency of the economy as a whole.

The National Bank of Ukraine has a strategy for the development of the financial sector of Ukraine until 2025. There is a significant level of dollarization in

the Ukrainian economy. In a dollarized economy, where both foreign currency and national currency perform the functions of money, the transmission channels of the monetary mechanism are deformed, which significantly increases uncertainty in the monetary sphere, increases the impact of monetary shocks and debt crisis risks: if exchange rate fluctuations and devaluation expectations money supply becomes extremely sensitive - the change in the exchange rate automatically affects the value of the dollar component of the money supply in the national currency; the sensitivity of the exchange rate to changes in the money supply increases: unforeseen flows between the dollar and hryvnia parts of the money supply under the influence of devaluation expectations are reflected in fluctuations in supply and demand of foreign currency in the cash and non-cash segments of the foreign exchange market; as an instrument of money supply regulation, the effectiveness of the interest rate is weakened; it is difficult to predict the consequences of the use of monetary policy levers and the traditional linear links between the dynamics of money supply and inflation are broken; the vulnerability of the banking system, the corporate sector and the state to currency risks increases significantly.

An important direction of the policy of the National Bank of Ukraine is the fight against dollarization as a financial and economic phenomenon (and its risks) and this is a necessary condition for maintaining control over the monetary sphere.

In Ukraine, the development of non-cash payments continues, but it has a number of shortcomings. Among the negative factors in the development of non-cash payments, we should highlight the factors that act on the part of the user of services and on the part of the service provider.

From the user of services it is possible to allocate the following: the infrastructure of service of payment cards is insufficiently developed, growth rates of payment terminals are much lower than growth rates of the issued payment cards; providing customers with low-quality services for non-cash payments; the level of purchasing power of the population is low.

On the part of the service provider - the lack of interest of traders in the introduction of non-cash forms of payment; high costs for the purchase of appropriate equipment; insufficient development of the consumer lending market; increase in the portfolio of banks of cards that are issued at the time of opening deposits and are used, as a rule, to obtain accrued interest.

Today, the system of non-cash payments is faced with major problems that need to be addressed in a timely manner, namely: throughout the state at any time must accept the payment; non-cash payments have an imperfect organizational and legal framework, which significantly affects the development of the entire system; the complexity of the mechanism of the payment process, which is reflected in the development of certain types of calculations of this system, which are essentially promising, but due to the complexity of the mechanism of use are inconvenient and rarely used; the existence of the risk of non-fulfillment of mutual obligations by economic entities, which is also considered to be one of the significant shortcomings of such a settlement system in Ukraine.

Thus, the system of non-cash circulation of Ukraine must undergo a number of improvements to optimally provide service to all areas and flows of money supply.

In cash circulation, the policy of the National Bank of Ukraine should be aimed primarily at: ensuring the optimal number and structure of banknotes in circulation and timely withdrawal from circulation of worn, damaged and counterfeit banknotes and coins; conducting a flexible, balanced policy on the organization of cash payments to intensify business activities; constantly analyze the movement of cash in significant amounts in customer accounts, excluding the possibility of doubtful and incorrect transactions; consistent transfer of functions of control over the observance of cash discipline by business entities to the bodies of the State Tax Administration; reduction of cash payments based on the expansion of non-cash payments in the field of trade, services in the direction of creating a national system of mass electronic payments, the use of payment checks, bills, letters of credit, etc. and social payments through banks; ensuring automation and mechanization of cash transactions carried out by business entities in trade and other services; developing effective sanctions for violations of cash rules by business entities and the use of effective economic levers to prevent such violations.

In developed countries, central banks use new high-performance technologies for storage, transportation and processing of banknotes, based on automated systems and combined with information technology. These measures make it possible to control cash circulation, manage it, obtain timely and high-quality information on the state of cash and maintain it at the appropriate level, to coordinate the possibilities of cash production with the needs of circulation.

Non-cash accounts are a matter of state importance. Domestic operating systems meet international and national standards, are competitive in international markets and are not inferior to foreign counterparts.

Ukraine needs to increase the share of non-cash payments in money circulation, which will lead to increased consumption, reduce the size of the shadow economy, increase the tax base, reduce the cost of servicing cash, which, in turn, is positive for Ukraine's economy.

It is necessary to expand banking activities to spread the practice of using bills, checks and letters of credit in settlements with customers. Also, special attention needs to be paid to the process of expanding the use of electronic payments and increasing the number of outlets for payment card payments.

Money circulation is a powerful tool through which the government can influence not only the macroeconomic situation, but also the behavior of each entity individually. In the field of non-cash turnover, money moves to bank accounts, without leaving the banking system. By determining the legal rights and obligations of banks to exercise non-cash control, the state can influence the entire non-cash turnover, and thus the process of social reproduction in general. This is the main advantage of non-cash turnover over cash. Therefore, non-cash circulation is important to ensure the legal basis for the development of the private sector as Ukraine completes its transition to a market economy.

One of the important ways to improve the organization of non-cash payments is to build a Unified National System of Bank Cards. This system should help increase the volume of non-cash payments in Ukraine, the accumulation of financial resources in the country.

4. CONCLUSIONS

A promising direction to improve cash circulation should be to improve the regulatory framework for regulating cash circulation in the country, which, in turn, would increase non-cash payments and public confidence in the banking system. However, the attempt to resolve the situation on the money market at the state level only partially solves the problem of reducing cash in circulation. The following measures should be taken to improve the money supply system in Ukraine: increase public confidence in the banking system, which was lost during the financial crisis, and increase the volume of borrowings of individuals and legal entities and thus increase the payment discipline of the population; to ensure the acceleration of the terms of crediting the funds received from the accounts of buyers to the accounts of business entities, trade; introduce insurance of risks of payment card holders against unauthorized interference and unforeseen use; further implementation of inflation targeting policy by promoting the NBU's economic growth by maintaining low inflation; increase of international reserves in order to increase the financial security of the state and level the impact of possible risks to protect against excessive exchange rate fluctuations through foreign exchange interventions; further liberalization of currency legislation and removal of currency restrictions, reduction of the NBU's presence in the foreign exchange market by ensuring the conditions for its effective and efficient functioning; optimization of interest rate policy of the NBU by ensuring price stability in the medium term, reducing the cost of credit resources, which will increase investment activity, development and improve the financial condition of economic entities.

Finding the optimal ratio between cash and non-cash circulation is an important task of strategic money management. A comprehensive solution to the problem of money circulation in Ukraine, taking into account the proposed measures and trends in world development will help build the financial system and improve the economic situation in Ukraine.

References:

1. Dashchenko O.V. Cash turnover in Ukraine: current status and prospects: *a monograph*. Lviv: Ivan Franko Lviv National University, 2018. P. 518.
2. Kravchenko I. Current state and prospects of development of the National system of mass electronic payments in the market of bank payment cards in Ukraine. *Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine*. 2018. № 2 (20). Pp. 141-148.
3. Maloletkova O. Nuances of non-cash payments. *Government courier*. 2016. № 175. Pp. 13-20.
4. Mishchenko S. Contradictions of modern monetary systems and ways to overcome them. *Bulletin of the NBU*. 2012. № 8. Pp. 24-29.
5. National Bank of Ukraine: official website. URL: <https://bank.gov.ua>
6. Prushkivsky V. Introduction of non-cash payments using payment cards in Ukraine. *Banking*. 2017. № 5-6. Pp. 100-107.
7. Tchaikovsky J., Sorokivska Z.K. The current state of cash circulation in Ukraine and directions of its optimization: *a monograph*. Ternopil: TNEU, 2017. P.298.

УДК 332

**INTERREGIONAL ECONOMIC COOPERATION AS A COMPONENT OF
ACTIVE STATE REGIONAL POLICY****МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК СКЛАДОВА
АКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ****Redko N.O. / Редько Н.О.***Senior lecturer / старший викладач*

ORCID: 0000-0002-3411-6218

*National Transport University, Kyiv, Mykhailo Omelyanovich-Pavlenko St, 1, 02000**Національний транспортний університет,**Київ, Михайла Омеляновича-Павленка, 1, 02000*

***Анотація.** У роботі розкрито сутність та об'єктивна необхідність процесів створення міжрегіонального та транскордонного співробітництва як складової державної регіональної політики України.*

***Ключові слова:** регіон, державна регіональна політика, регіональний розвиток, міжрегіональне співробітництво, транскордонне співробітництво, євро регіон.*

Вступ. Вагомими причинами і аргументами впровадження і реалізації програм та механізмів державної регіональної політики у світі в цілому та в Україні зокрема є нерівномірність розвитку регіонів, наявність диспропорцій та різноманітних за сутністю і складом регіональних проблем. Регіони України мають неоднаковий ресурсний потенціал, мають відмінності у розміщенні продуктивних сил, спостерігається незбалансованість між сферами і галузями виробництва (виробнича та соціальна сфери, добувна та переробна промисловості, галузі спеціалізації та домогосподарства). Всі ці чинники і фактори негативно впливають на економічне становище регіонів. Тому потреба у проведенні активної державної регіональної політики, впровадження програм і реалізації її завдань є необхідною, особливо на сучасному етапі розвитку економіки, коли роль кожного регіону неодмінно зростає.

Після проголошення незалежності України були закладені тільки наукові і правові засади державної регіональної політики. Економічні кризи 1991-1999, 2008-2009 років лише загострили негативні тенденції в економічному становищі регіонів, посилили диспропорції між регіонами. Ці диспропорції носили не лише економічний характер. Економічна нестабільність призводила до загострення соціальних проблем, соціального напруження населення. Оскільки економічні регіони тісно пов'язані між собою, то й зміни економічних показників і соціально-економічного середовища в одному регіоні позначається і на економічній ситуації іншого регіону. Такі тенденції необхідно враховувати при розробці і впровадженні регіональних програм в соціальній і економічній сферах.

Державна регіональна політика – це сукупність організаційних, правових та економічних заходів, які здійснюються державою у сфері регіонального розвитку країни в урахуванням поточного соціально-економічного стану регіонів [3]. Заходи державної регіональної політики повинні буди спрямовані на стимулювання розвитку продуктивних сил регіону,

раціональне використання ресурсного потенціалу регіону, забезпечення безпечних екологічних умов для життєдіяльності населення регіону, створення ефективно діючої системи регіональної влади.

Регіональна політика спрямована на узгодження дій центральної та регіональної (місцевої) влади у сфері вирішення пріоритетних регіональних проблем. Державну регіональну політику можна назвати ефективною і діючою за умови її здатності підтримки балансу між загальнодержавними та регіональними інтересами. Оскільки одним з принципів розміщення продуктивних сил і регіональних досліджень є принцип обмеженого централізму, який наголошує на необхідності поєднання інтересів країни та інтересів її регіонів. В основі цього процесу є створення умов для розвитку регіону та його продуктивних сил з метою підвищення соціально-економічного становища. В основі державної регіональної політики повинна бути системність і визначення пріоритетних напрямів вирішення проблем та реалізації необхідних програм соціального і економічного спримування. Державна регіональна політика повинна бути своєрідним стимулом соціально-економічного розвитку регіону. За умов євроінтеграційного вектору розвитку економіки необхідно узгоджувати програми регіонального розвитку України з Європейським Союзом. Проводити процес адаптації державної регіональної політики України до європейських стандартів.

Метою та завданням державної регіональної політики України є:

- подолання диспропорцій регіонального соціально-економічного розвитку;
- створення умов для ефективного і раціонального використання природоресурсного потенціалу регіону;
- створення системи підтримки депресивних територій на території певних регіонів;
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняних регіональних підприємств;
- перебудова структури економіки регіонів, акцентування уваги на розвиток високоефективних інноваційних виробництв, розширення виробничих потужностей, що надасть можливість створення нових робочих місць, досягнення продуктивної зайнятості населення регіону;
- зниження рівня сировинної орієнтації економіки регіонів⁴
- розвиток і розширення системи міжрегіонального співробітництва, розвиток прикордонної торгівлі та міжнародного співробітництва;
- розвиток і державна підтримка рекреаційного сектору економіки регіонів, що спеціалізуються і мають предумови і потенціал для розвитку сфери туристичних послуг;
- розробка і впровадження програм екологічної відбудови, особливо регіонів концентрації підприємств металургійного комплексу, машинобудування та хімічної промисловості.

Міжрегіональне економічне співробітництво розглядають як складову активної державної регіональної політики. Насамперед це стосується активізації процесів транскордонного співробітництва. При розробці і

впровадженні процесу співробітництва регіонів України з прикордонними територіями держав-сусідів можна врахувати досвід регіонів Європейського Союзу. Йдеться про впровадження принципу самостійності таких регіонів, створення належної розгалуженої системи інфраструктури та сприятливих умов нарощування можливостей співробітництва регіонів України в системі транскордонного співробітництва. Це є надзвичайно потужним повштовхом для економічного розвитку прикордонних територій країни. Міжрегіональне співробітництво є важелем посилення і поглиблення євроінтеграційних процесів. Єврорегіони сприяють розвитку міжрегіональної співпраці, реалізації проектів і програм соціального і економічного спрямування, активізації торговельного та культурного обміну між регіонами співпраці, розвитку регіональної інфраструктури: впровадження програм і проектів відновлення і будівництва об'єктів виробничої і соціальної інфраструктур.

Враховуючи геополітичний фактор розміщення продуктивних сил, Україна має надзвичайно вигідне георгафічне положення. Країна має близькість до країн Близького Сходу, країн Центральної та Західної Європи. Наявність близького розташування до Польщі, Росії, Білорусі, Молдови, Словаччини, Угорщини дає величезні перспективи розвитку міжрегіонального економічного та транскордонного співробітництва. Не менш важливим моментом є наявність на території України розвиненою транспортної мережі, що використовується для транзитних перевезень. Яскравим прикладом міжрегіонального економічного співробітництва є стратегічне партнерство між Україною та Польщею. Основним документом українсько-польського міжрегіонального співробітництва є Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про міжрегіональне співробітництво від 24 травня 1993 року. На сьогодні підписано понад 450 угод про міжрегіональне співробітництво на регіональному та місцевому рівнях [4]. Осередками розвитку і процвітання міжрегіонального співробітництва та транскордонного співробітництва між Україною та Польщею стали єврорегіони «Карпатський» та «Буг».

Дослідженню проблем створення і функціонування єврорегіонів України та інтенсифікації транскордонного співробітництва значну увагу приділили автори монографії «Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети». Вони наголошують, що основною проблемою на шляху ефективного функціонування єврорегіонів України є відсутність системності при створенні засад організації і функціонування єврорегіонів та недостатнє фінансове забезпечення [1, с. 704].

Заключення і висновки.

Процеси євроінтеграції та активізації процесу транскордонного співробітництва є надзвичайно актуальними для України, для зміцнення її позицій у векторі європейської інтеграції. Міжрегіональне співробітництво необхідно розглядати як головну складову державної регіональної економічної політики країни. Забезпечити стійку підтримку і всебічну зацікавленість цих процесів з боку уряду. Міжрегіональне співробітництво дозволить покращити соціально-економічне становище регіонів України, а отже й країни в цілому.

Література:

1. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / З.С. Варналій, В.Є. Воротін, В.С. Куйбіда (та ін.); за заг. ред. З.С. Варналія. Київ: НІСД, 2007. 768 с.
2. Прокопенко Л.Л. Розвиток регіонального співробітництва України в контексті європейської інтеграції: наук.розробка. Київ: НАДУ, 2008. 44 с.
3. <http://www.nbuviar.gov.ua> Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ
4. <http://poland.old.mfa.gov.ua> Посольство України в Республіці Польща

***Abstract.** The paper reveals the essence and objective necessity of the processes of creating interregional and cross-border cooperation as a component of the state regional policy of Ukraine. the need for an active state regional policy, implementation of programs and implementation of its tasks is necessary, especially at the current stage of economic development, when the role of each region is growing.*

***Key words:** region, state regional policy, regional development, interregional cooperation, cross-border cooperation, euroregion.*

Статья отправлена 15.02.2021 р.

© Редько Н.О.

УДК 336.1

THE ROLE OF THE NON-TAX REVENUES IN THE FORMATION OF THE INCOMES OF THE ROLE BUDGETS**РОЛЬ НЕПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ****M.V. Tymots/M.В. Тимоць***PhD in Economics, Associate Professor/ к.е.н., доц.**ORCID ID 0000-0001-9369-490X**King Daniel's University, Ivano-Frankivsk, Konovaltsa, 35, 76018**Університет Короля Данила, Івано-Франківськ, Коновальця, 35, 76018*

Анотація. В статті проаналізовано структуру та динаміку неподаткових надходжень та їх роль у формуванні доходів місцевих бюджетів. Обґрунтовано причини структурних змін в частині неподаткових надходжень бюджету Івано-Франківської області. Встановлено, що збільшення дохідних джерел можливе лише в умовах успішного функціонування реального сектору економіки, що забезпечуватиме стабільну фінансово-економічну основу для формування доходів бюджету. Вирішення проблем збільшення дохідної частини бюджету, оптимізації її структури, стане можливим за рахунок регулювання доходів місцевих бюджетів, оптимального рівня розподілу і перерозподілу новоствореної вартості між усіма суб'єктами суспільних відносин.

Ключові слова: доходи бюджету, структура, динаміка, неподаткові надходження, фінансові ресурси

Вступ.

В сучасних умовах бюджетного реформування актуальним постає проблема формування стабільної фінансової бази для реалізації усіх функцій та завдань, покладених на органи державної влади та місцевого самоврядування. При цьому повинен забезпечуватися безперервний процес бюджетних надходжень, пошуку альтернативних джерел формування доходів бюджетів, виявлення відповідних резервів їхнього зростання, а також їх оптимізації.

Бюджет є важливим інструментом ефективної реалізації фінансової політики, оскільки бюджетна система являється основною ланкою державних фінансів. Такий централізований фонд грошових коштів охоплює весь комплекс розподільчих і перерозподільчих відносин в суспільстві за рахунок участі як фізичних, так і юридичних осіб.

Вагоме місце в економічному та соціальному розвитку кожної країни належить саме проблемам бюджету й ефективності управління бюджетними коштами, адже бюджет належить до тієї сфери суспільного життя, що безпосередньо стосується інтересів усіх членів суспільства [1, с.14].

У зв'язку з цим дедалі більше привертається увага науковців до питань, пов'язаних із формуванням і використанням коштів як державного так і місцевих бюджетів.

Виклад основного матеріалу.

Бюджет є вагомим інструментом макроекономічного регулювання. Він здійснює розподіл та перерозподіл валового внутрішнього продукту між регіонами країни, секторами економіки, верствами населення з метою підвищення ефективності реалізації фінансової політики держави, забезпечення

фінансування об'єктів соціально-культурної сфери, державного управління та охорони навколишнього природного середовища та ін. [2, с. 96].

Доходи Державного бюджету – це частина централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій.

Бюджетним кодексом України визначено, що доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ) [3].

Склад і форми мобілізації доходів залежать від системи та методів господарювання, а також від економічних завдань, які вирішує суспільство у певний період. Основне призначення системи державних доходів – створення надійної фінансової бази для забезпечення фінансової діяльності держави.

Доходи бюджетів створюються за рахунок податків від фізичних і юридичних осіб, зборів та інших обов'язкових платежів, надходжень з інших джерел, що встановлені законодавством України [4].

В структурі дохідної частини бюджету Івано-Франківської області крім податкових надходжень істотну роль також відіграють неподаткові надходження. Тому проаналізуємо їх роль в доходах обласного бюджету.

В складі неподаткових надходжень дохідної частини бюджету Івано-Франківської області за 2018 -2020 р.р. включені такі надходження:

- 1) доходи від власності та підприємницької діяльності у вигляді частини чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного місцевого бюджету, плати за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів, а також надходження коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва;
- 2) адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності, до яких включені плата за надання адміністративних послуг, плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового та зернового дистиляту, біоетанолу, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольними напоями та тютюновими виробами, а також плата за державну реєстрацію;
- 3) надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном, концесійні платежі;
- 4) власні надходження бюджетних установ.

За даними Івано-Франківської ОДА проаналізуємо структуру неподаткових надходжень в доходах обласного бюджету (табл. 1).

Дані, наведені в табл. 1 засвідчують, що впродовж 2018-2020 р.р. в структурі неподаткових надходжень доходів бюджету Івано-Франківської області займали власні надходження бюджетних установ, частка яких коливається від 64,5 % у 2018 р. до 57,2% у 2020 р. На другому місці адміністративні збори та платежі, які займають від 32,4 до 36,7% відповідно.

В той же час, якщо впродовж аналізованого періоду частка власних надходжень в доходах обласного бюджету поступово зменшується, то натомість частка адміністративних зборів та платежів має тенденцію до зростання.

Таблиця 1

Аналіз структури та динаміки неподаткових надходжень бюджету Івано-Франківської області за 2018-2020 р.р.

Вид доходу	2018		2019		2020	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	431,0	0,39	620,0	0,54	3215,0	3,05
Адміністративні збори та платежі	35 222, 9	32,4	35 521, 4	31,5	38 747, 2	36,7
Власні надходження бюджетних установ	70 007,2	64,5	73 227, 0	64,8	60 381, 3	57,2
Інші неподаткові надходження	2940,0	2,71	3490,0	3,16	3150,0	3,05
Разом неподаткових доходів	108 601,1	100,0	112 858,4	100,0	105 493,5	100,0

*Складено автором за даними: [5]

Також слід зазначити, що відносно невелику частку в структурі неподаткових надходжень області займають доходи від власності та підприємницької діяльності. Це пояснюється, передусім тим, що частка комунальних підприємств в структурі суб'єктів господарювання Івано-Франківської області залишається доволі низькою.

Вважаємо, що реальне збільшення дохідних джерел можливе лише в умовах успішного функціонування в регіоні виробничих потужностей, що забезпечуватиме стабільну фінансово-економічну основу для формування доходів бюджету. Для цього необхідним є чітке визначення стратегії розвитку реального сектору економіки, від чого і залежить в подальшому розв'язання і інших завдань відповідно до поставлених стратегічних цілей [6, с.50].

Висновки.

Доходи – важлива складова частина як державного, так і місцевих бюджетів. У системі міжбюджетних відносин доходи слугують основою для виконання органами місцевого самоврядування своїх функцій та забезпечення функціонування бюджетної системи. Доходи бюджету поділяються на податкові, неподаткові, доходи від операцій з основним капіталом, офіційні трансферти. Кожен із цих структурних складових є вагомим, однак найбільш бюджетотворюючим компонентом є податкові надходження.

Доходи відіграють досить важливу роль у формуванні економіки та інфраструктури країни через фіскальні та нефіскальні фактори впливу в економіці. Постійні пошуки додаткових джерел наповнення бюджету приводять до збільшення доходів, адже саме за рахунок мобілізованих у

бюджеті податкових, неподаткових та інших надходжень органи державної влади здійснюють реалізацію державної внутрішньої і зовнішньої політики, державне регулювання усіх суспільних процесів, стимулювання економічної та іншої діяльності.

Розмір та структура доходів бюджету впливає на всі соціально-економічні процеси, що зумовлює необхідність подальших досліджень з огляду на усвідомлення важливості даної сфери для ефективного та стабільного розвитку національної економіки.

Література

1. Биховченко В. Управління видатками державного бюджету України. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*. 2020. № 4. С. 13-24.
2. Тарасюк М.В., Сироветник О.С. Доходи державного бюджету в системі соціально-економічного розвитку України. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018, № 21(2). С. 93–97.
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. №2456-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
4. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України : від 28.12.2014 №79-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>
5. Офіційний сайт ОДА Івано-Франківської області. URL: <http://www.if.gov.ua/page/27212>.
6. Далєвська Т.А. Фінансово-бюджетне та стратегічне планування регіонального розвитку на засадах смартспеціалізації. *Світ фінансів*. 2019. №1(58). С. 43–53.

References

1. Bychovchenko, V. (2020). Management of expenditures of the state budget of Ukraine. *Ekonomichnyj visnyk. Serija: finansy, oblik, opodatkovannja*. Vol. 4. pp.13-24 [in Ukrainian].
2. Tarasiuk, M.V. & Sirovertnyk, O.S. (2018). State budget revenues in the system of socio-economic development of Ukraine. *Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo*. Vol. 21(2). pp.93-97 [in Ukrainian]
3. Budgetary Code Ukraine. (2010, July 8). Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> [in Ukrainian].
4. About modification of the Budget code of Ukraine concerning reform of interbudgetary relations: Law of Ukraine (2014, Desember 28). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19> [in Ukrainian].
5. Official site of the Ivano-Frankivsk Regional State Administration. Retrieved from: <http://www.if.gov.ua/page/27212>.
6. Dalevska, T.A (2019). Financial-budgetary and strategic planning of regional development on the basic of smart specialization. *Svit finansiv*. Vol.1(58). pp.43-53.

Abstract. The aim of the article is the analyses of a dynamics and a structure of the incomes of a state budget of Ukraine, the definition of the main problems of the fillings of a revenue side of a budget and also the formation of a suggestions due to the increase efficiency of the process of the formation and using of the financial resources of a state.

The income of state budget is a part of a financial resources of a state which are used for the implementation of its functions. The tax revenues, non-tax revenues, the income from the capital transaction and also transfers are comprised to the income of a budget. Each group of an income plays a very important role in a system of a state budget of Ukraine. The main appointment of a system of a state revenue is the formation of the providing of financial activity of a state. It is analyzed a structure and income dynamics of a budget of Ivano-Frankivsk region. The most specific share of this period occupied the non- tax revenues.

It is observed the growth of a profitable part of a budget which is due to economic and political factors. The emergence of significant fluctuations and deviations in the structure of the revenue side of the state budget in the context of the budget policy of the state in modern conditions is due to the low quality of planning, which has been observed in recent years in the organization of public finances.

Solving the problems of increasing the revenue side of the budget, optimizing its structure, in particular in relation to tax revenues is associated with the specifics of the implementation of state policy to regulate the tax budget. Solving of a problem of a formation of a revenue part of a budget will become possible due to the conditions of an improvement of a macroeconomic situation in a state.

Key words: *budget revenues, structure, dynamics, non-tax revenues, financial resources.*

Стаття відправлена 15.03.2021р.

© Тимоць М.В.

УДК 338.24

WAYS TO SOLVE THE PROBLEMS OF ECONOMIC DEVELOPMENT IN UKRAINE CAUSED BY COVID-19**ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ, ОБУМОВЛЕНИХ COVID-19****Kolodyznaya I.V/ Колодяжна І.В.,***PhD in Economics, as. prof. / к. е. н, доц,*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9760-4999>**Bukrina K.A/ Букріна К.А.,***PhD in Economics, as. prof. / к. е. н, доц,*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9946-781X>*Pryazovskyi State Technical University, Mariupol, Universytets'ka 7, 87555,**Приазовський державний технічний університет, м.Маріуполь, Університетська 7, 87555*

Анотація: У статті розглянуто основні проблеми розвитку України відповідно до пандемії COVID-19. Визначено пріоритети видів економічної діяльності для відновлення розвитку економіки України. Встановлено пріоритетні галузі економіки на основі їх частки у ВВП, загальній чисельності зайнятих, а також валового прибутку на одного зайнятого, що дає змогу в сукупності визначити їх внесок у подолання рецесії, спричиненої пандемією.

Ключові слова: пандемія, економічний розвиток, промисловість, карантин, економіка

Вступ.

У 2020 році одним з головних чинників впливу на економічні процеси виявився фактор розповсюдження пандемії COVID-19. У відповідь на цю ситуацію відбулись суттєві зміни у життєдіяльності багатьох держав світу, у тому числі і в Україні. Запровадження надзвичайного стану в цілому в країнах, встановлення обмеження трудової діяльності; введення дистанційних форм праці та освіти - ці безпрецедентні кроки спричинили уповільнення економічного розвитку у країнах світу, Не стала виключенням і Україна.

Пандемія коронавірусу COVID-19 стала загрозою не тільки здоров'ю українців, а й економіці країни. Істотне гальмування світового зростання та загострення проблем в країнах - основних торговельних партнерах України відчутно вплинули на вітчизняний валовий внутрішній продукт (ВВП), а введення карантинних заходів зменшило внутрішнє споживання і вдарило не тільки по бізнесу, але й бюджетним доходам. Наслідки для економіки України виявилися занадто серйозними.

Протягом останніх кількох місяців проблема впливу пандемії на розвиток економіки України знайшла відгук у працях українських вчених – Горбуліної В.П., Даникіної Ю.Г., Потіхи А., Глущенко О., Младьоновної О.Д. та інших. Жваве обговорення проблеми поширення коронавірусної хвороби відбувається також і у засобах масової інформації, де свої погляди висловлюють міністри, представники владних структур, провідні економічні експерти, соціологи та політологи, інші провідні фахівці з цього питання.

Виклад основного матеріалу.

За період часу, трохи довший, ніж десятиліття, на економічну та на мирову соціальну системи насунулися дві потужні кризи: фінансова криза 2008-2010 рр. та сучасна криза 2020 року. На відміну від насамперед фінансового

характеру економічної кризи 2008-2010 рр., криза 2020 року має комплексну природу та багатоманітність каналів розгортання, що взаємодіють між собою [3].

Україна увійшла у світову економічну кризу, спровоковану коронавірусом, хоча ознаки економічних проблем були вже давно помітні: промислове виробництво в рецесії з 2019 року, а ВВП України в січні 2020 го впав на 0,5%.

Доходи державного бюджету зменшено на 119,7 млрд грн (11 %) - до 975,8 млрд грн, порівняно з чинним законом, водночас збільшено видатки на 82,4 млрд грн – до 1266 млрд грн. У результаті граничний дефіцит державного бюджету збільшено з 96,3 млрд до 298,4 млрд грн. Покривати зростаючий дефіцит бюджету держава планує за рахунок запозичень. Дозволений ліміт державного боргу станом на 31 грудня збільшиться з 2,045 трлн. до 2,387 трлн. грн.

У 2020 році відбулося падіння валового внутрішнього продукту на 3,9 % (раніше очікувалося зростання ВВП на 3,7 %), прискорення інфляції до 8,7 % за підсумками року, замість очікуваних 6,4%. Експорт товарів і послуг скоротився на 5,5 % (до 59,9 млрд дол. США), а їх імпорт - на 10 % (до 68,2 млрд дол.). Також погіршено прогноз середньорічного курсу гривні - із 27 грн/дол. до 29,5 грн/дол. Це означає, що в другому півріччі курс може сягнути 30,5 грн/дол. При цьому, згідно з урядовим прогнозом, середня заробітна плата найманих працівників в Україні цього року становитиме 11 тис. грн проти очікуваних 12,5 тис. грн, а рівень безробіття - 9,4 %.

Зазначені показники макроекономічного прогнозу в поєднанні з інформацією про зміни в структурі податкових надходжень доходної частини державного бюджету дають уявлення про те, як в українському уряді нині уявляють вірогідні щогорічні зміни в різних секторах української економіки під впливом епідемії COVID-19. Зокрема, найбільше скорочення доходів державного бюджету. передбачено за рахунок зниження плану «надходжень від податку на додану вартість із ввезених в Україну товарів (- 45,7 млрд грн), від ПДВ із вироблених в Україні товарів (-21,4 млрд грн) і податку на прибуток підприємств (-20,7 млрд грн). При цьому збільшено план надходжень від державних підприємств.

Якщо подивитися на динаміку пандемії COVID-19 та її вже відомий вплив на функціонування світової економіки, то стає цілком очевидним, що безглуздо очікувати на будь-яке зростання української економіки, яка не тільки глибоко інтегрована до міжнародного поділу праці, а є водночас надзвичайно вразливою до глобальних економічних і політичних шоків.

Своє бачення перспектив розвитку економіки України в нинішньому році оприлюднили міжнародні фінансові організації. Зокрема, відповідно до прогнозу Світового банку, присвяченому пандемії коронавірусу у світі, очікувалось падіння українського ВВП на 3,5 % за підсумками 2020 року. Експерти прогнозують зростання інфляції в Україні в поточному році до 8,9 % при дефіциті державного бюджету в обсязі 4,9 % ВВП, дефіцит поточного рахунку платіжного балансу на рівні 2,7 % ВВП, а також зростання рівня державного боргу до 59 % ВВП, тоді як у 2019 р. цей показник становив 51 %

ВВП.[3]

На сьогоднішній день в Україні спостерігається економічний спад практично в усіх галузях і секторах економіки. В першу чергу постраждала транспортна галузь, яка пов'язує всі галузі економіки.

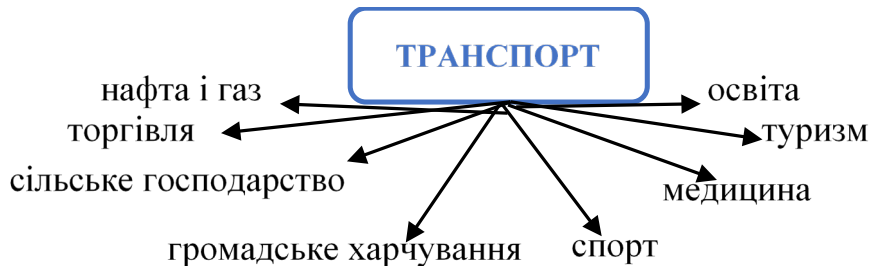

Рисунок 1. – Зв'язок транспорту з економічними галузями в Україні

Єдиний сектор, якого не торкнулася пандемія - це сектор зв'язку (інтернет, телефонія, телебачення) та фармацевтика. Суттєво постраждав малий і середній бізнес. Держава всіляко підтримує його шляхом надання субсидій, скасуванням податків, кредитними канікулами, кредитами під низький відсоток і т.п.), але тільки окремі фірми відносяться до найбільш постраждалих від вірусу. При цьому 46 % від загальної кількості суб'єктів господарювання змушені повністю закрити бізнес-процес. Великі торгові точки перевели свій бізнес в Інтернет, деякі перепрофілювали його. Затребувані нові фахівці в онлайн-продажах. Навчання у всіх рівнях перейшло в дистанційний формат.

У даний час бізнес в сфері культури і дозвілля відступає на другий план. Під час пандемії створилася ситуація невизначеності, тому люди стали менше інвестувати в виробництво. У фінансовому секторі спостерігається ситуація коли депозити людей мають короткостроковий, а кредити - довгостроковий характер. Отже, зростає дисбаланс в банківському секторі [2].

На ринку споживчих товарів спостерігається зростання цін, яке викликає інфляцію. Зменшилися обсяги надходжень до бюджету. Внаслідок введення карантину українські компанії заморозили інвестиції та виробничі ланцюжки.

Сектори, де пом'якшуються карантинні обмеження і які пов'язані із споживчим попитом, швидко відновлюються, насамперед роздрібна торгівля та послуги. Із промисловістю та інвестиційним попитом ситуація гірша.

Відновлення промисловості відбувається повільніше, ніж роздрібною торгівлі. Воно дуже нерівномірне - вплив карантину для одних галузей був більш болючим, ніж для інших. Більшість секторів пережили найсильніший спад у квітні та лише трохи оговталися у травні. Транспорт постраждав найсильніше з усіх та, незважаючи на послаблення карантину, не відновився. Машинобудування - другий «антилідер» - у травні показало лише незначно вищий за квітневий результат, як і паливна та металургійна промисловість. Споживання енергії в харчовій промисловості знизилося у травні сильніше, ніж у квітні. Хімічна та нафтохімічна промисловість на фоні падіння цін на основну сировину - нафту та газ, навпаки, наростили обсяги споживання електроенергії протягом квітня та травня 2020 року.

Падіння промислового виробництва сповільнилося до 12.2%. Певна

активізація зовнішнього попиту на тлі оптимізму, спричиненого поступовим пом'якшенням карантину, та нарощення видатків бюджету на закупівлю окремої машинобудівної та металургійної продукції (зокрема на медичне обладнання, військову продукцію) зумовили послаблення спаду в металургії, добуванні металевих руд та машинобудуванні. Втім, залишився глибоким спад у виробництві устаткування для інших галузей (металургії, с/г, залізниці) та автотранспортних засобів, що свідчить про все ще слабкий внутрішній попит. Поступове згасання ажіотажного попиту на антисептики та медичні препарати спричинило уповільнення зростання у фармацевтичній галузі. У хімічній галузі відновився спад через падіння у виробництві добрив та засобів чищення.

Відновлення попиту домогосподарств в умовах поліпшення споживчих настроїв і зростання заробітних плат, а також відновлення роботи непродуктових магазинів та ринків зумовили сповільнення спаду роздрібною торгівлі (до 3.1%). Активізація діяльності призвела до сповільнення падіння у виробництві електроенергії (до 8.2% і вантажообороту (до 26%), а разом і відновлення зростання оптової торгівлі (1.6%). Попри сповільнення темпів спад пасажирообороту залишався значним (до 92.3%) через збереження обмежень на перевезення залізничним та місцевим транспортом упродовж більшої частини місяця. Водночас через спад у виробництві всіх товарів тваринництва падіння в сільському господарстві поглибилося до 4.0%. Нарощення капітальних видатків бюджету сприяло сповільненню спаду у будівництві (до 2.6%).

Натомість, користування онлайн - послугами банків зростало стійкими темпами. Зростання платежів через POS-термінали призупинилося у квітні, коли через жорсткий карантин закрили багато закладів роздрібною торгівлі та послуг, але показало рекордне зростання вже у травні минулого року. Трохи гірша ситуація із платежами юридичними особами-підприємцями: у травні продовжився негативний тренд.

Також, в світі та в Україні впродовж періоду карантину спостерігалось зростання безробіття. Частина компаній, проводила скорочення працівників або відправляла у відпустку за власний рахунок

За даними Держслужби зайнятості, станом на 1 липня 2020 року в Україні було зареєстровано 517 284 безробітних, на 1 червня цей показник становив 511 388 осіб, на 1 травня - 457 005 осіб, на 1 квітня - 349 424 особи.

Висновки.

Результати проведеного дослідження дають можливість стверджувати, що економічна криза, спровокована пандемією COVID-19, зачепила усю світову економіку. Кожна країна прямо чи опосередковано відчує негативний вплив коронавірусу на свою фінансово-економічну систему.

Сьогодні Україні необхідно не стільки намагатися відновити допандемічні показники, скільки рухатися далі, вносячи необхідні корективи до цільових орієнтирів та включаючи у щоденне життя необхідні обмеження та використовуючи їх на власну користь.

Україна знаходилася на етапі активного реформування законодавчої бази та мала для цього хоч якісь матеріальні ресурси і певний, більш-менш, стійкий

імідж на міжнародній арені. Під час пандемії ресурси майже вичерпалися, а не підтримання карантинних норм громадянами та відсутність контролю дотримання цих дій з боку держави спричинило недовіру ЄС до України, як потенційного члена співтовариства. Країна не зможе повернути свій потенціал менш ніж за 3 роки, оскільки активно відбувається фіскалізація малого та середнього бізнесу, а ВВП почав падати ще до пандемії, що говорить про неефективність даної фіскальної політики.

Найбільш дієвими кроками для відновлення виробництва в постпандемічний період в Україні будуть:

- запровадження податкових пільг для виробництв, які були зупинені на час карантину на період близько 2-х років (усереднене значення).
- фінансування за участі держави створення повного циклу виробництва товарів, критично необхідних в умовах, що становлять загрозу життю і здоров'ю громадян;
- відновлення державного замовлення на продукцію вітчизняних підприємств.

Література

1. Долбнєва Д.В. Вплив COVID -19 на економіку країн світу. Проблеми економіки. 2020. № 1 (43). С. 22 - 24
2. Федулова І.В. Економічні наслідки пандемії COVID-19 для підприємств України. Вісник КНТЕУ. 2020. № 4. С.80-82
3. Черленяк І.І. Виклики антикризового управління економікою в умовах пандемії. Науковий вісник Ужгородського Університету. 2020. Серія Економіка. Випуск 1 (55). С. 10 -11

***Abstract:** The article discusses the main problems of Ukraine's development in accordance with the COVID-19 pandemic. The priorities of economic activity types for the restoration of the Ukrainian economy development have been determined. Priority sectors of the economy have been established based on their share in GDP, in total number of employees, as well as gross profit per employee, which makes it possible, in aggregate, to determine their contribution to overcoming the recession caused by the pandemic.*

***Key words:** pandemic, economic development, industry, quarantine, economy*

Статья віправлена: 18.03.2021 р.

© Колодяжна І.В.

© Букріна К.А.

УДК 657

**CONTROL OF EMPLOYEE BENEFITS IN PUBLIC SECTOR:
TASKS AND INFORMATION SUPPORT
КОНТРОЛЬ ВИПЛАТ ПРАЦІВНИКАМ В БЮДЖЕТНОМУ СЕКТОРІ:
ЗАВДАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Melnyk T.H. / Мельник Т.Г.

PhD in Economics, as.prof. / к.е.н., доц.

Novokreshchenova D.O. / Новокрещенова Д.О.

postgraduate / аспірантка

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Vasylkivska, 90A, 03022

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Київ, Васильківська, 90А, 03022

Анотація. У статті досліджено особливості проведення внутрішнього контролю розрахунків за виплатами працівникам в бюджетному секторі. Визначено мету та завдання контролю виплат працівникам. Розглянуто контроль виплат працівникам як процес, який поєднує в собі елементи фінансового контролю, контролю на відповідність та контролю ефективності діяльності. Розкрито основні джерела контролю розрахунків за виплатами працівникам в бюджетних установах. Розглянуто процес формування системи внутрішнього контролю в контексті управління бюджетною організацією. Запропоновано заходи щодо удосконалення внутрішнього контролю.

Ключові слова: заробітна плата, виплати працівникам, внутрішній контроль, управління, бюджетний сектор.

Вступ.

На сьогоднішній день в Україні відбуваються процеси трансформації економіки. Без належного контролю неможливо забезпечити раціональне використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів суб'єкта господарювання. Правильна побудова й чітке функціонування системи обліку розрахунків з оплати праці на підприємстві багато в чому залежать від наявності налагодженого внутрішнього контролю.

Вагомий внесок у розробку методологічних і практичних аспектів функціонування внутрішнього контролю виплат працівникам зробили такі відомі науковці, як Л.В. Гуцаленко [1], Н.В. Шульга, Т.Ю. Редзюк [3], Л.В. Дікань [2], Є.В. Мних, Т.Г. Мельник, Н.І. Дорош, І.Г. Пахомова, Л.О. Ходаківська [6], В.О. Шевчук, І.В. Саух [4] та інші.

Проблемність питань організації та здійснення внутрішнього контролю, зокрема контролю виплат працівникам, здебільшого пов'язують з відсутністю його нормативно-правового регламентування. Такої ж думки дотримуються й науковці, що досліджують проблеми внутрішнього контролю, які констатують факт невтручання держави у стан справ щодо внутрішнього контролю: про нього лише згадується в окремих законах, положеннях і стандартах щодо функціонування системи внутрішнього контролю. Проте на законодавчому рівні серед обов'язкових умов і важливих функцій ефективного управління він незатверджений.

Відаючи належне результатам наукових напрацювань, слід зазначити, що окремі організаційні та методичні питання контролю виплат працівникам

залишаються дискусійними та потребують подальших наукових досліджень. Важливого значення набуває питання вдосконалення контролю виплат працівникам.

Основний текст.

Контроль витрат на оплату праці є важливим для суб'єкта господарювання, оскільки охоплює систему спостереження і перевірки об'єкта контролю, а також заходи, які за потреби коригують зазначені витрати для виявлення й усунення проблем до того, як вони зможуть призвести до негативних наслідків.

Контроль розрахунків за виплатами працівникам безпосередньо стосується усіх працівників, а видатки на оплату праці становлять вагомую частину загальних видатків за кошторисом установи, що перевіряється. Контроль в бюджетних установах може проводитися в процесі проведення комплексної перевірки діяльності або виступати як окремий самостійний об'єкт контролю.

Метою контролю розрахунків за виплатами працівникам є встановлення дотримання чинного законодавства з оплати праці, достовірного відображення господарських операцій з оплати праці в системі бухгалтерського обліку; оцінка ризиків; перевірка цільового використання коштів державного бюджету на оплату праці; підтвердження достовірності і повноти відображення інформації про розрахунки за поточними виплатами працівникам у звітності відповідно до вимог чинного законодавства; оцінка досягнення показників економічності, ефективності та результативності діяльності [3].

До основних завдань контролю розрахунків за виплатами працівникам, які деталізують зазначену вище мету, належать:

- підтвердження достовірності та повноти відображення в обліку усіх необхідних нарахувань та утримань при розрахунках за поточними виплатами працівникам як по установі чи організації в цілому, так і по окремих структурних підрозділах відповідно до чинного законодавства та внутрішніх документів;
- перевірка взаємозв'язку синтетичного та аналітичного обліку поточних виплат працівникам, доцільності застосовуваної моделі аналітичного обліку;
- визначення ефективності діяльності трудового потенціалу установи чи організації, правильності документального оформлення операцій, пов'язаних з із станом та рухом трудових ресурсів;
- аналіз перерахування ЄСВ та сплати податків і зборів, пов'язаних із поточними виплатами працівникам, до органів Державної фіскальної служби;
- перевірка достовірності даних щодо поточних виплат працівникам у фінансовій, податковій, статистичній та іншій звітності установи [5].

Відповідно до поставлених завдань в результаті перевірки розрахунків за поточними виплатами працівникам контролер надає рекомендації та вказує шляхи вирішення виявлених недоліків та помилок з метою ефективнішої діяльності установи чи організації, уникнення фінансових санкцій при наступних перевірках контролюючих органів чи служби внутрішнього

контролю, а також виявлення резервів економного витрачання коштів.

Основні функції відділу контролю фінансово-господарської діяльності включають:

- аналіз фінансово-господарської діяльності, цільового та ефективного використання бюджетних коштів та збереження державного майна, економного використання фінансових і матеріальних ресурсів, виконання планових завдань, достовірності ведення бухгалтерського обліку;
- проведення перевірок та ревізій фінансово-господарської діяльності структурних підрозділів;
- забезпечення контролю за дотриманням чинного законодавства;
- забезпечення усунення порушень фінансової дисципліни, відшкодування заподіяних збитків;
- вжиття заходів щодо запобігання фінансовим порушенням.

Для ефективного проведення контролю розрахунків за поточними виплатами працівникам необхідно забезпечити достатню інформаційну базу. Основні джерела отримання інформації для проведення перевірки в бюджетних установах представлено на рис. 1.

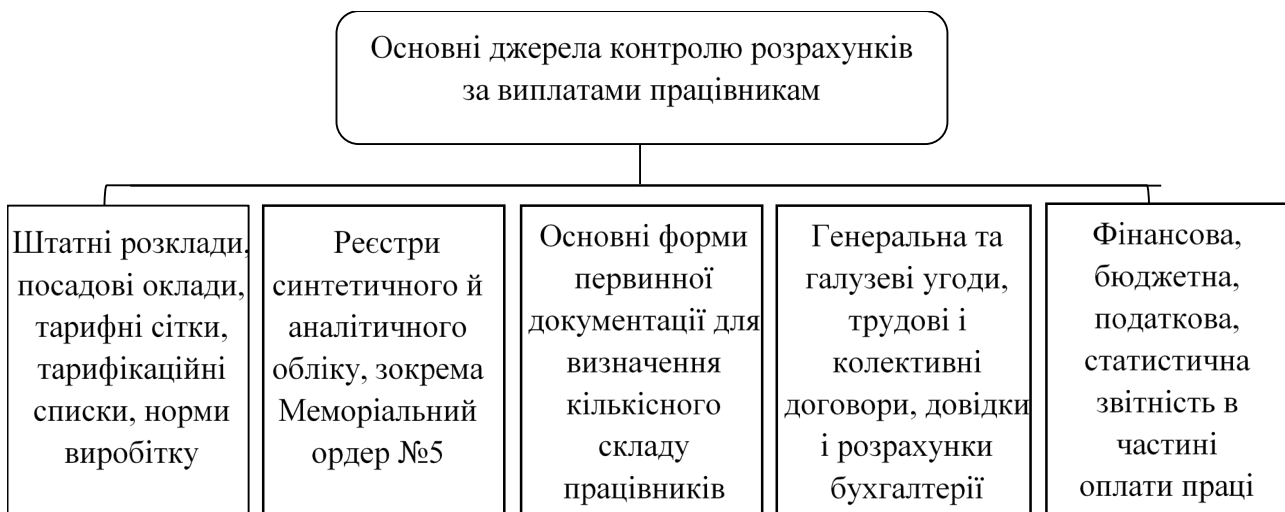

Рис. 1 Основні джерела контролю розрахунків за виплатами працівникам в бюджетних установах

Джерело: [4, 6]

Під час проведення контролю також потрібно керуватися нормами Кодексу законів про працю, Бюджетного кодексу, Податкового кодексу, законів України «Про оплату праці», «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю України», «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 №2258-VIII, Міжнародними стандартами аудиту, НП(С)БОДС, Планом рахунків бухгалтерського обліку для бюджетних установ, Порядком проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм від 10.08.2004 № 1017 та іншими законодавчо-нормативними актами Кабінету Міністрів України,

Міністерства фінансів України, Державного казначейства України, Положенням про відділ (службу) внутрішнього контролю, а також іншими нормативними документами.

Висновки.

Контроль розрахунків за поточними виплатами працівникам є об'єктивною необхідністю в процесі діяльності бюджетних установ та направлений не тільки на перевірку правильності, достовірності і повноти облікових даних, узагальнення інформації у фінансовій звітності, дотримання чинного законодавства у сфері праці, виявлення недоліків та надання рекомендацій щодо їх нівелювання або мінімізації, але і на оцінку ризиків діяльності та виявлення резервів підвищення ефективності використання трудового потенціалу бюджетної установи. В бюджетних установах необхідно закріплювати відповідальність за окремими ділянками обліку щодо виплат працівникам, зокрема, облік використання робочого часу та особового складу, розрахунки зі службовцями тощо.

Серед основних завдань внутрішнього контролю необхідно додатково виокремити:

1. Дослідження співвідношення фактичної суми витрат установи на оплату праці та отриманих для цього видатків державного бюджету задля перевірки цільового використання бюджетних коштів.

2. З'ясування своєчасності виплати заробітної плати та інших поточних виплат працівникам, можливості наявності заборгованості по цим виплатам та причин її виникнення.

Література:

1. Гуцаленко Л.В., Коцупатрий М.М., Марчук У.О. Внутрішньогосподарський контроль: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 496 с.

2. Дікань Л.В. Контроль у бюджетних установах: підручник. Харків: Інжек, 2010. 408 с.

3. Редзюк Т.Ю., Дем'яненко С.С. Особливості контролю розрахунків з оплати праці. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. берез. (Вип. 4). С. 1027–1031. URL: <http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/215.pdf>.

4. Саух І.В. Методика перевірки операцій з оплати праці та пов'язаних з нею розрахунків. Вісник ЖДТУ. 2012. №2(20). С. 428–433. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/download/44244/40595>.

5. Старченко Н.М. Методичні положення проведення контролю виплат працівникам у бюджетних установах. Фінанси, облік і аудит. 2013. Вип.1. С. 299–306. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Foa_2013_1_37.

6. Ходаківська Л.О. Внутрішньогосподарський контроль розрахунків з оплати праці. Економіка і суспільство. 2018. №17. С. 668–673.

References

1. Hutsalenko L.V., Kotsupatryi M.M., Marchuk U.O. (2014) Vnutrishnohospodarskyi kontrol: navch. posib. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. [in Ukrainian]

2. Dikan L.V. (2010) Kontrol u biudzhetykh ustanovakh: pidruchnyk. Kharkiv: Inzhek. [in Ukrainian]
3. Redziuk T.Iu., Demianenko S.S. (2015) Osoblyvosti kontroliu rozrakhunkiv z oplaty pratsi. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky, berez. (Vyp. 4), 1027–1031. URL: <http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/215.pdf>. [in Ukrainian]
4. Saukh I.V. (2012) Metodyka perevirky operatsii z oplaty pratsi ta poviazanykh z neiu rozrakhunkiv. Visnyk ZhDTU, №2(20), 428–433. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/download/44244/40595>. [in Ukrainian]
5. Starchenko N.M. (2013) Metodychni polozhennia provedennia kontroliu vyplat pratsivnykam u biudzhetykh ustanovakh. Finansy, oblik i audyt, Vyp.1, 299–306. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Foa_2013_1_37. [in Ukrainian]
6. Khodakivska L.O. (2018) Vnutrishnohospodarskyi kontrol rozrakhunkiv z oplaty pratsi. Ekonomika i suspilstvo, №17, 668–673. [in Ukrainian]

***Abstract.** The article examines features of the internal control of payments to employees in public sector. The purpose and tasks of control of employee benefits are defined. Control of employee benefits is considered as a process that combines elements of financial control, compliance control and performance control. Internal control is a system of methods and techniques of factual and documentary control, by means of which financial and economic activity is investigated and checked, verification of preservation of values at objects and their conformity to balance indicators are provided. The main sources of control of employee benefits in budgetary institutions are revealed. The process of forming an internal control system in the context of budgetary organization management is considered. Measures to improve internal control are proposed.*

***Key words:** salary, employee benefits, internal control, management, public sector.*

Науковий керівник: к.е.н., доц. Мельник Т.Г.

Стаття відправлена: 19.03.2021 р.

© Новокрещенова Д.О.

УДК 336.027

JEL E43, G28

THE INFLUENCE OF MONETARY POLICY OF CENTRAL BANKS ON FINANCIAL ACTIVITY OF HOUSEHOLDS**ВПЛИВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ НА ФІНАНСОВУ АКТИВНІСТЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ**

Ivashkiv T.S. / Івашків Т.С.

*PhD in Economics, docent / к.е.н., доцент,**King Danylo University Університет Короля Данила**ORCID ID 0000-0003-2926-5101*

В статті розкрито та досліджено вплив центральних банків на фінансово-інвестиційну діяльність домогосподарств. Визначено що Національний банк України впливає на кон'юнктуру фінансового ринку за допомогою багатьох фінансових інструментів. Найбільш ефективним є встановлення облікової ставки. За допомогою неї встановлюється рівень кредитного та депозитного відсотка, таргетується інфляція. Не встановлено, що облікова ставка Національного банку України впливає на фінансово-інвестиційну активність домогосподарств. Найбільший вплив мають доходи та схильність до споживання громадян.

Ключові слова: *монетарна політика, центральний банк, облікова ставка, домогосподарство.*

Метою статті є дослідження впливу монетарної політики центрального банку на фінансово-інвестиційну активність домогосподарств.

Постановка проблеми. Грошово-кредитна політика центрального банку будь-якої держави покликана регулювати грошову масу шляхом використання багатьох монетарних інструментів. До них відносяться: випуск грошей, купівля-продаж цінних паперів, валютні інтервенції, зменшення чи збільшення обов'язкових банківських резервів та встановлення величини облікової ставки. Всі ці інструменти мають різний вплив на життя та економічну активність домогосподарств. Проте ще недостатньо глибоко досліджено вплив процентних ставок на сукупний попит домашніх господарств та їхню фінансово-інвестиційну діяльність. Адже згідно основних економічних законів та теоретичних моделей – цей взаємозв'язок існує і процентні ставки впливають на рішення домогосподарств чи купляти товари і послуги, інвестувати свої кошти в підприємницьку діяльність чи просто заощаджувати їх на депозитах або купляти цінні папери. Проте, дані дослідження не дають чіткої відповіді, як приймаються рішення в бідних і тих, що знаходяться за межею бідності домогосподарств. Тому дослідження в цьому напрямку є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням впливу процентної ставки на фінансовий та реальний сектор економіки займалися вчені в Україні та закордоном. Загальний вплив облікової ставки на економічні процеси досліджували у своїх працях В. Стельмах [7], Є. Андрущак [1], О. Перепьолкіна [6], О. Дзюблюк [2], Т. Медвідь [4], У. Пелех [5] вплив процентної політики центральних банків на сукупний попит домогосподарств розглядали вчені Грег Каплан, Бенджамін Молл та Джан Лука Віоланте [8]. Проте, встановлення впливу НБУ на фінансову активність населення та його рівень споживання є ще

досить не досліджуваним.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, Національний банк України в грошово-кредитній політиці використовує такі основні інструменти: операційна ціль монетарної політики, облікова ставка, коридор процентних ставок за інструментами постійного доступу, інтервенції на валютному ринку, обов'язкові резерви; операції РЕПО; купівля та продаж державних цінних паперів; операції СВОП [3, с. 482].

Одним з найактивніших інструментів, які використовує Національний банк України для регулювання грошово-кредитної політики, є встановлення процентних ставок.

За своїми операціями Національний банк України встановлює такі види процентних ставок:

- облікова ставка;
- ставка рефінансування;
- ставка “овернайт” (ломбардна ставка);
- ставки за розміщені депозитні сертифікати [7, с. 136].

Облікова ставка є основним інструментом грошово-кредитної політики центральних банків у всіх розвинених країнах. Проте в Україні її вплив є недостатнім. Причиною є те, що розмір кредитних ресурсів, які є в розпорядженні НБУ є досить незначними (приблизно 6% обсягів кредитних ресурсів [5, с. 482]).

Ставка рефінансування впливає на розміри кредитів у банківській системі через зміну умов надання позик і, як наслідок, змінюється кредитна експансія або кредитна рестрикція, яка, відповідно, збільшує або зменшує грошову пропозицію. Ломбардна ставка грає істотну роль у реалізації процентної політики центрального банку, який її стягує за користування ломбардним кредитом [6, с. 396].

Ставка за депозитними сертифікатами встановлюється при здійсненні операцій із розміщення депозитних сертифікатів. Центральний банк здійснює купівлю-продаж депозитних сертифікатів, що в свою чергу зменшує або збільшує обсяг надлишкових резервів комерційних банків.

Після аналізу змісту процентної політики розглянемо механізм передачі монетарних імпульсів економіці, зокрема домашнім господарствам.

Згідно, теорії імпульсів монетарної політики розробленої економістами Європейського центрального банку, можна виділити три етапи розвитку імпульсних змін, які передає монетарна політика економіці. На першому етапі центральний банк впливає на ринкові процентні ставки й валютний курс. На другій відбувається зміни цін на фінансові активи, які впливають на витрати домогосподарств і фірм і змінюється баланс позичальників. На третьому етапі змінюються темпи росту ВВП, інфляції й безробіття, що зумовлює перерахування цін і заробітної плати та досягнення нового стану рівноваги [2, с.303].

На противагу спеціалістам Європейського центрального банку, Айсрих Д. розглядає поширення грошово-кредитних імпульсів у два етапи. На першому етапі центральний банк застосовує інструменти монетарної політики. На

другому етапі реалізована монетарна політика у короткостроковому періоді призводить до змін у номінальному споживанні товарів і послуг домогосподарствами та фірмами й зміни ділової активності, а в довгостроковому періоді – викличе зміщення рівня цін [4, с. 204].

Підсумувавши запропоновані теорії можна зробити наступні висновки.

1. Зміни процентної ставки на першій стадії призводять до прямих змін короткострокових ринкових ставок. Це впливає на кон'юнктуру грошового ринку і ринкові процентні ставки по короткострокових боргових паперах. Потім відбувається коригування депозитної та кредитної політики банків, а також довгострокових ринкових ставок. Перевіримо чи дана теорія справджується в умовах України (рис.1). Як видно на графіку, зменшення облікової ставки з 14,5% у 2017 році до 6% у 2020 році призвело до зменшення відсотків по кредитах наданих фінансовим і не фінансовим установам на 4,2 та 5,1 % відповідно, проте відсотки по кредитах для населення зменшилися на 0,2%. Хоча це зміна невелика, але все рівно вона підтверджує вплив облікової ставки на відсотки. Підтвердженням впливу позитивної облікової політики НБУ ще може служити зростання кількості депозитів, яка в порівнянні з 2014 роком зросла у 2020 році більше як на 91%. З кредитами відбулася зовсім протилежна ситуація зростання кількості виданих кредитів зменшилася в 2020 році в порівнянні з 2014 роком на 5,1%. Це можна пояснити тим, що ризики пов'язані з нестабільністю в економіці, війною на сході, достатньо великою кількістю ненадійних позичальників (особливо серед громадян, реальні доходи яких істотно впали) є надто великі і вигода від кредитування не перекриває збитки від невдалих кредитних операцій, тому банки не спішають видавати більше кредитів, хоча вони і здешевіли.

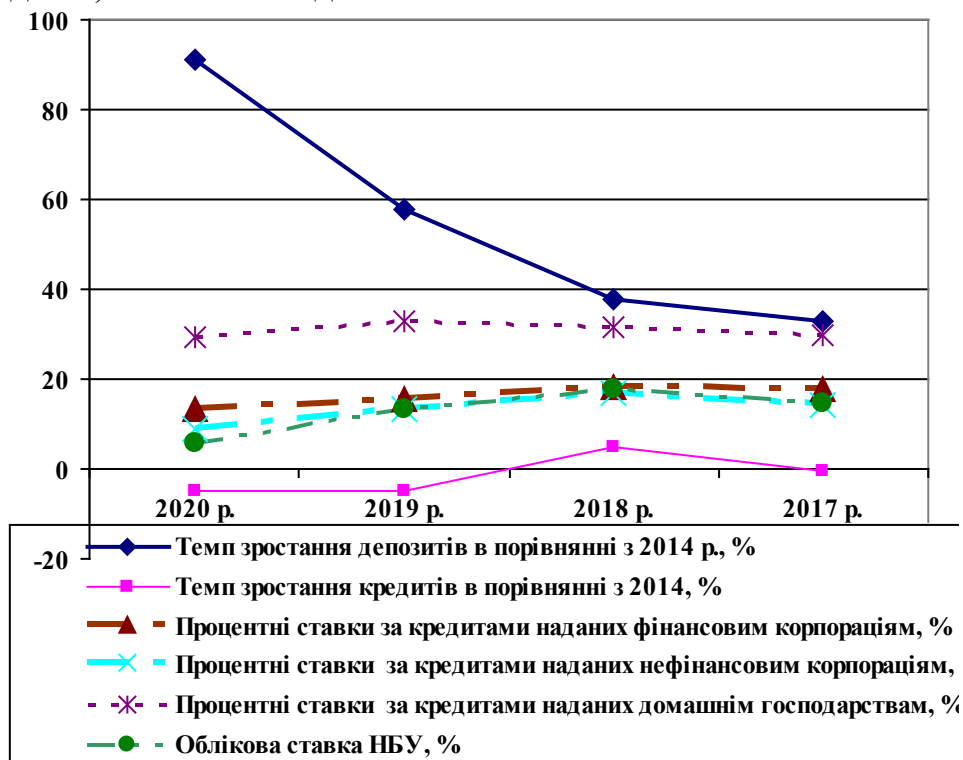

Рис. 1. «Вплив облікової політики НБУ на кредитно-депозитну політику банків». Джерело – складено автором на основі відкритих джерел.

2. Очікування економічних агентів на зміни в монетарній політиці. Спочатку за допомогою монетарних інструментів центральний банк впливає на реальний сектор економіки, а потім відбувається реакція у вигляді економічних прогнозів домогосподарств та корпоративного сектору: змінюються рішення про поточний і майбутній рівень споживання та заощаджень домогосподарствами, а підприємства інвестиційні рішення приймають з урахуванням поточного та очікуваного рівня цін та визначають рівень майбутніх прибутків. Як свідчать дані рисунку 2, зменшення облікової ставки зовсім не збільшила кількість грошових вкладів та заощаджень у цінних паперах домогосподарств. Вони навпаки зменшилися, і їхній приріст в порівнянні з 2017 роком зменшився на 23%.

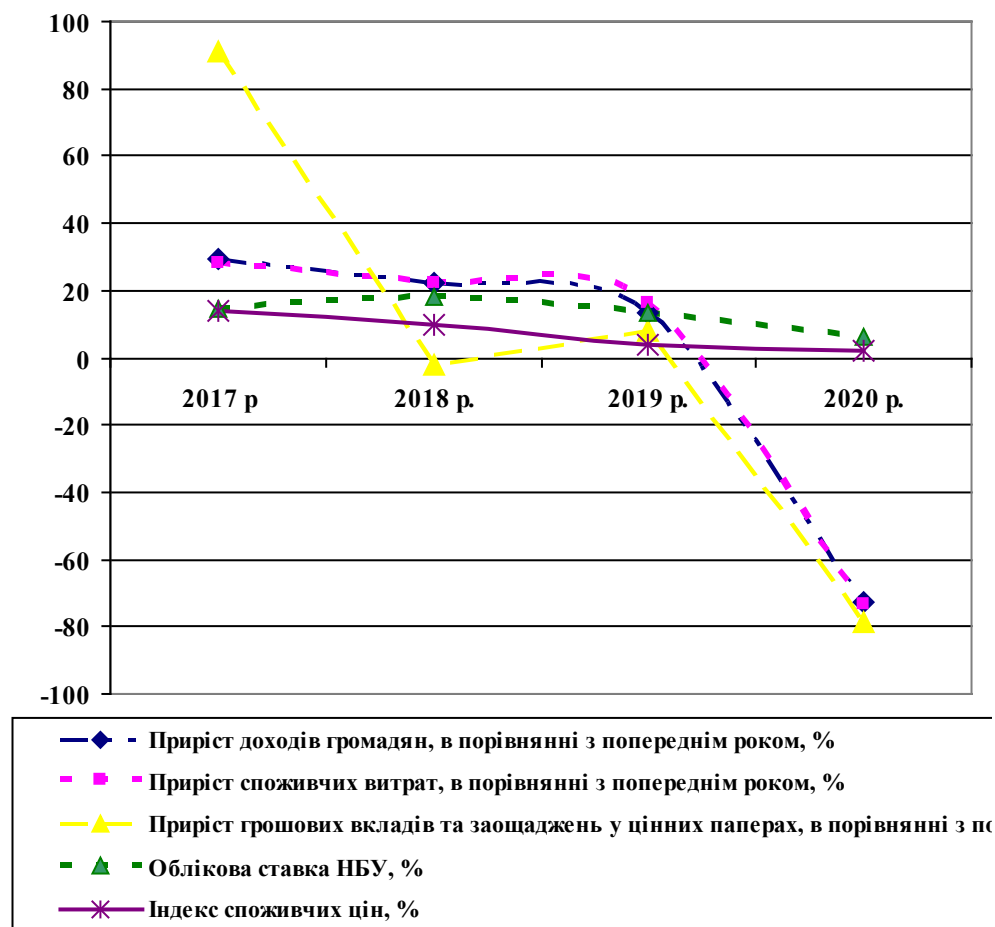

Рис. 2. «Реакція домогосподарств на облікову ставку НБУ».

Джерело – складено автором на основі відкритих джерел.

Не зважаючи на те, що інфляція на основні товари зменшилася на 11,6% (це важливе досягнення нашого центрального банку), доходи та споживчі витрати домогосподарств в середньому впали на 38%. Падіння доходів є настільки великим, що громадяни думають про те, як забезпечити себе всім необхідним, а не про інвестиційну діяльність. В таких умовах облікова ставка зовсім не впливає на рішення про зміни у рівні поточного і майбутнього споживання та інвестиційну активність більшості населення України.

3. Зміна ринкових процентних ставок призводить до підвищення/зниження цін на фінансові та реальні активи, такі як акції, облігації та нерухомість.

Процентна ставка напряму впливає на майбутні грошові надходження, фінансові витрати та оборот компанії. Це в свою чергу змінює прибутки компаній, що в результаті відображається на ринковій вартості акцій.

Другий етап має певний лаг. Рівень процентної ставки впливає на вартість капіталу, ставок по кредитах або боргових цінних паперах означатиме подорожчання чи здешевлення інвестицій для компаній. Теж саме стосується і матеріально-виробничих запасів. Крім впливу на інвестиції, підвищення проценту спричиняє те, що економічні суб'єкти втрачають стимули до споживання у поточний період і заощаджують.

Як наслідок, скорочується обсяг внутрішнього кредитування, номінальні грошові залишки й реальний сукупний попит.

З іншої сторони якщо домогосподарства є чистими позичальниками, то вищі кредитні ставки означатимуть зменшення доходу на рівень платежів по кредитам, а це також впливає на споживання. Якщо домогосподарства є власниками фінансових активів, то підвищення процентної ставки по облігаціях впливає на рівень поточного чи майбутнього споживання. По іншому виглядає ситуація, коли домогосподарства мають депозити. Як відомо, чим більші будуть доходи у населення і вищі відсотки по депозитах, тим більше у громадян буде бажання заощаджувати, з метою отримати в майбутньому більше товарів і послуг. Накопичені кошти від заощаджень у банківській системі через основні банківські інструменти можуть стати інвестиціями. Тому, величина процентної ставки визначає вплив на сукупний попит і бажання заощаджувати. Це підтверджується ефектом міжчасового заміщення. Майбутнє споживання є привабливішим порівняно з поточним через підвищення ставок, які збільшують доходність заощаджень. Отже, домогосподарства мають стимули більше заощаджувати або купувати певні активи. Однак сучасні економічні теорії стверджують, що на практиці таке уявлення про канали впливу процентних ставок на споживання слабо підтверджується даними. Пов'язано це насамперед із тим, що значна частина населення живе «лише на зарплату». Ця ідея підтверджується даними рисунку 2. Як видно з графіка, разом із зменшенням облікової ставки та індексу цін, зменшуються доходи, споживчі витрати та грошові вклади та заощадження у цінних паперах домогосподарств. Облікова ставка, згідно теорії, повинна була б підвищити вкладення домогосподарств у фінансові активи чи в депозити. Та це не відбувається в умовах тотального зменшення доходів громадян і зменшення облікової ставки нівелюється. В таких умовах вона перестає бути інструментом стимулювання інвестиційної активності домогосподарств (особливо бідних верств населення) і вони витрачають свої доходи лише на поточне споживання.

Монетарна політика НБУ може бути більш ефективною, якби він використовував економічну модель американських вчених Грега Каплана, Бенджаміна Молла та Джана Луки Віоланте. Вони запропонували економічну модель впливу монетарної політики центральних банків на споживання домогосподарств з врахуванням впливу своєї політики на нерівність доходів. В моделі відтворюються взаємозв'язки між заробітними платами, ліквідними активами і неліквідними активами, а також граничну схильність до споживання

від малих надходжень.

Автори виявили незначний прямий ефект міжчасового заміщення, і вказано на вирішальний вплив непрямих ефектів через зміни наявного доходу. Споживчі витрати бідних домогосподарств активно реагують не на процентні ставки, а на зміни у трудових доходах [8, с. 698].

Висновки. Отже, монетарна політика центральних банків має вплив на економіку держави. Зміни в обліковій ставці збільшують кількість кредитів та депозитів, змінюють відсотки на ринку позичкових капіталів. Проте на прийняття рішень домогосподарств про поточне і майбутнє споживання, активізацію чи навпаки зменшення фінансово-інвестиційної діяльності істотний вплив мають доходи громадян та рівень споживання. Тому НБУ повинен при формуванні монетарної політики ще враховувати взаємозв'язки із доходами та рівнями заробітних плат громадян, між ліквідними і неліквідними активами, а також граничну схильність до споживання від малих надходжень з урахуванням міжчасового вибору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущак Є. М., Перепьолкіна О. О. Використання інструментарію грошово-кредитного регулювання для стимулювання зростання економіки. *Наукові записки. Серія "Економіка". Фінансова система України. Частина 3.* 2008. Вип. 10. С 4-12.
2. Дзюблюк О. Грошово-кредитний механізм регулятивного впливу Національного банку України на динаміку економічного розвитку. *Журнал європейської економіки.* 2007. N 3. С.294-312.
3. Інструменти монетарної політики. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/tools#section-5>
4. Медвідь Т. В. Теоретичні підходи до визначення сутності і структури передавального механізму монетарної політики. *Актуальні проблеми економіки.* 2009. С. 202-207
5. Пелех У. Процентна політика як засіб регулювання монетарної сфери. *Ефективність державного управління.* 2012. Вип. 30. С. 481-485
6. Перепьолкіна О. О. Удосконалення монетарного інструментарію з метою стимулювання економічного піднесення в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2005. Вип. 5. С. 393-400
7. Стельмах В. С. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін: монографія. Київ, 2009. – 404 с.
8. Greg Kaplan, Benjamin Moll, and Giovanni L. Violante Monetary Policy According to Hank. *American Economic Review* 2018, 108(3): 697–743

REFERENCES

1. Andrushchak Ye. M., Perepolkina O. O. (2008). Vykorystannia instrumentariiu hroshovo-kredytnoho rehuliuвання dlia stymuliuвання zrostannia ekonomiky [Using the tools of monetary regulation to stimulate economic growth]. *Naukovi zapysky. Seriiia "Ekonomika". Finansova systema Ukrainy. Chastyina 3.* (10). 4-12.
2. Dziubliuk O. (2007). Hroshovo-kredytnyi mekhanizm rehuliatyvnoho vplyvu Natsionalnoho banku Ukrainy na dynamiku ekonomichnoho rozvytku [Monetary mechanism of

regulatory influence of the National Bank of Ukraine on the dynamics of economic development]. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*. (3). 294-312.

3. Instrumenty monetarnoi polityky [Monetary policy instruments]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/tools#section-5>

4. Medvid T. V. (2009). Teoretychni pidkhody do vyznachennia sutnosti i struktury peredavalnoho mekhanizmu monetarnoi polityky [Theoretical approaches to determining the nature and structure of the transmission mechanism of monetary policy]. *Aktualni problemy ekonomiky*. 202-207

5. Pelekh U. (2012). Protsentna polityka yak zasib rehuliuвання monetarnoi sfery [Interest rate policy as a means of regulating the monetary sphere]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*. (30). 481-485.

6. Perepolkina O. O. (2005). Udoskonalennia monetarnoho instrumentarii z metoiu stymuliuвання ekonomichnoho pidnesennia v Ukraini [Improving monetary instruments to stimulate economic growth in Ukraine]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. (5). 393-400.

7. Stelmakh V. S. (2009). *Monetarna polityka Natsionalnoho banku Ukrainy: suchasnyi stan ta perspektyvy zmin: monohrafiia* [Monetary policy of the National Bank of Ukraine: current status and prospects for change]. Kyiv. 404.

8. Greg Kaplan, Benjamin Moll, and Giovanni L. Violante Monetary Policy According to Hank. *American Economic Review* 2018, 108(3): 697–743

Introduction. *The monetary policy of the central bank of any state is designed to regulate the money supply through the use of many monetary instruments. These include: issuing money, buying and selling securities, foreign exchange interventions, reducing or increasing required bank reserves, and setting the discount rate. All these tools have different impacts on the lives and economic activity of households.*

Purpose. *The purpose of the article is to study the impact of the central bank's monetary policy on the financial and investment activity of households. Identify how the monetary policy instruments used by central banks are most effective.*

Methods. *The following scientific methods were used during the research: analysis and synthesis, deductive method, method of analogy, modeling, system approach, method of abstraction.*

Results. *Monetary policy of central banks has an impact on the state's economy. Changes in the discount rate increase the number of loans and deposits, change the interest rates on the loan capital market. In the long run, this affects the dynamics and growth rates of loans and deposits. However, household incomes and the level of consumption have a significant impact on household decisions on current and future consumption, intensification or, conversely, reduction of financial and investment activities. Reducing the discount rate to 6% did not increase citizens' deposits and the number of securities. It was found that the reduction in inflation did not increase the income of citizens and their consumption of goods and services. The authors found a small direct effect of interim substitution, and pointed to the decisive influence of indirect effects due to changes in disposable income. Consumer spending of poor households is actively responding not to interest rates but to changes in labor income*

Conclusion. *According to the study, the reduction in the discount rate did not affect the increase in deposits and savings in household securities. Therefore, when formulating monetary policy, the NBU must also take into account the relationship with incomes and wage levels of citizens, between liquid and illiquid assets, as well as the marginal propensity to consume from small incomes, taking into account the interim choice.*

Keywords: *monetary policy, central bank, discount rate, household.*

ENVIRONMENTALLY FRIENDLY COMPANY MANAGEMENT - THEORETICAL AND METHODOLOGICAL MODEL AND ECOLOGICAL PROFITABILITY

Stefanova N. K. / Стефанова Н. К.

Assist. Prof. PhD

Dimitar A. Tsenov Academy of Economics

Summary: In the present elaboration is done conceptual analysis of the concept of "greening" is made, as a result of which the basic prerequisites for ecological friendly and socially responsible management are derived. Emphasis is placed on the experimental proposal of a theoretical and methodological model, whose main goal is to improve environmental well-being through the introduction of environmental management methods.

Key words: company management, ecology, ecological profitability.

Introduction.

The ecological protection is a priority and key to economic and environmental well-being. The achieving of environmental profitability through environmental company management largely determines the establishment and achievement of continuous and competitive environmental growth at national and company level. The undertaking of the ecological impacts and decisions in a given enterprise predetermine the future preconditions for ecological well-being. In the present study, the focus is on the experimental proposal of a theoretical and methodological model, the main purpose of which is to assist company management in mastering eco-efficient methods and measures to protect and reproduce the natural environment on the one hand and increase environmental responsibility and culture among human capital on the other, i.e. the emphasis is placed on the relations: man - nature, nature - company activity as the interaction they carry out with each other should be aimed at the realization of the so-called ecological balance.

The object of this study is greening and socially responsible management.

The subject of development is the environmentally friendly company management.

The goal we set is to develop a theoretical and methodological model for achieving environmental profitability and management sustainability.

To achieve this goal, the author sets the following tasks:

- 1) To analyze the essence of the concept of "greening";
- 2) To clarify the role and importance of environmentally friendly corporate governance;
- 3) To present a theoretical and methodological model for the needs of modern management, in order to achieve environmental efficiency.

1. Greening and environmentally friendly activity

Ecology originated around 1900, and was declared an independent science in 1910 at the International Congress of Botany in Brussels. Then, for the first time, its name was formulated and it was officially recognized.

The name was given by the German naturalist Ernst Haeckel (1834-1912). In 1866 he published his work "General Morphology of Organisms". The name ecology first appears in it - a science that Haeckel defines as a branch of physiology.

According to him, it examines the relationship of organisms with their environment, which covers all conditions of existence - the doctrine of "domestic life of living organisms." [3]

Subsequently, many new areas of ecology appeared - general ecology, bioecology, geocology, applied ecology, agrobiolology, medicine, which began to take into account the impact of man on the environment and the results of this impact on people in terms of science. [2]

Many philosophers and sociologists treat 'greening' as a kind of systematic approach and link it to the fundamentality of environmental problems in the future, the dominance of the recirculation principle in industrial production, and the increasing integration of aggregate scientific knowledge involving new elements, related to the tendency to assimilate processes and phenomena that cause the current ecological situation. [7, pp. 199-223]

According to Okonskaya, the essence of greening scientific and technological progress is expressed in the intensive development of the ecological needs of society. The transition to humanistically oriented environmental needs could be realized through closed production cycles, leading industries and the transformation of industrial cycles into universal scientific industries of material production. [8, pp. 110-111]

Due to the awareness of the general public about the threat of environmental disaster, in some countries there are signs of changes in the paradigm of nature management: the parameters of the state of the environment from the category of conditions limiting the degree and speed of achieving traditional life goals begin to transform for fundamental purposes, i.e. priorities are changing. [2]

From the point of view of ecological science, greening in the field of the results of the impact of human activity on nature is reduced to the need to take into account the requirements of ecological laws. This applies in particular to the rational use of non-renewable natural resources. [6, p. 126] It follows that integrated extraction of non-renewable natural resources must be combined with economical use in order to ensure the most rational exploitation in the public interest. [4, pp. 13-14]

It is recognized that in modern conditions, greening should be aimed at biotic eco-relationships and abiotic industries. It is associated with the establishment or restoration of ecological balance so that the interaction between the biosphere and man can maintain its potential for self-development. [12, pp. 179-181]

As the development of the situation in Europe shows, the public interest is focused on the problem of human survival. The universal recognition of the ideology of survival, its adaptation in the mass consciousness can restore the individual and social functions of preferences, extend them to ecological goods and services (elements of the natural environment and nature protection measures) to make the natural and artificial utility comparable in consciousness and in the market. [2]

Living in a healthy environment is a right of every citizen and is as decisive for the quality of human life as the level of material and social resources. Sustainable development and environmental compliance are not incompatible with economic goals and employment. [5]

In this regard, six main reasons can be pointed out, motivating the modern

thinking management staff to orient the strategy for development of their company in an environmentally friendly way [10, p. 94]:

1. Without environmentally friendly company activity, an environmentally friendly national economic policy cannot be pursued - this inevitably leads to self-destruction of man as a result of irreparable damage to the natural environment.

2. Without greening, no public consensus can be reached on entrepreneurial goals. Without public consensus, there is no free market economy.

3. Conservative company management is exposed to more risks in modern trends and misses the growing chances of success in greening the business - losses are constantly increasing and the consequences are both layoffs and complete closure of the company.

4. Non-compliance with modern trends leads to increased material and social responsibility for members of the management board, directors and heads of departments - threatens the security of their jobs and the opportunity for professional development.

5. The abandonment of environmentally friendly activity means the abandonment of the growing opportunities for long-term reduction of production costs.

6. The conservative management thinking means misunderstanding with "modern" thinking collaborators and leads to internal conflicts.

It is interesting the opinion of the philosopher E. Fadeev that from a philosophical and sociological point of view the aspiration to present the greening as a main link in the ecological strategy is wrong. [11, p. 11] He reminds that not only nature affects society (and society affects nature).

Recently, we are increasingly witnessing the negative consequences of this interaction. As a result of the anthropogenic pressure from man and his activity on the environment, which is expressed mainly in the pollution of the environment, the natural cycle of substances is often destroyed, and this in turn destroys the ecological balance. In practice, there is a reverse process, not only does man have an impact on the environment, but his natural environment has an impact on the life of society, in particular the individual. To a large extent, it leaves its mark on his living environment and his survival.

In this line of thought, it is necessary to encourage and stimulate rational human behavior by raising the ecological culture, in particular personal responsibility for the protection and reproduction of the environment, which is a necessary prerequisite for our successful existence tomorrow.

Man in his activity must be guided by his inherent highest values, realizing the need to use such technologies and industries that will lead to sustainable and environmentally friendly development over time.

Today, the concept of ecological technology is especially relevant, referring mainly to the improvement of the natural resource potential, which protects human health and its standard of living. The introduction of ecological technologies is a prerequisite for the creation of ecologically clean production predetermines the protection and reproduction of the natural environment and the emergence of environmental sustainability, increasing the competitiveness of each business unit.

Resource-saving technologies and industries would make the greatest contribution to reducing the harmful effects on man and his health, as well as on the protection of the environment that surrounds him. The introduction, development and rational management of them contributes to the achievement of a highly efficient production process, through which the managerial stability is established.

2. Environmentally friendly company management - a modern form of achieving environmental profitability

Social responsibility and its role for the successful functioning of the modern organization is becoming increasingly important. This is where the following question must be answered: What is good governance? For a government to be good, it must first be socially responsible and realize its economic results in terms of ethics and responsibility, which has a direct bearing on environmental protection and the achievement of favorable strategic prospects.

Good social governance is a harmonious balance between economic performance and the creation of added value as part of the process of continuous improvement: in protecting the environment, reducing pollution, rational use of resources, promoting development, promoting social growth of employees. [1]

Therefore, some of the important principles on which the long-term prosperity of companies is built are: quality, creativity, social awareness, profitability, long-term vision and loyalty. All of them will be observed even better if the company management is oriented towards greening of its activity. Let's take a closer look at the impact of this concept on the individual elements of the company's activities that must be taken into account when developing the company's environmental strategy:

✓ Quality and greening. In modern conditions, the consumer considers a product to be of better quality if it is manufactured using technology that complies with the environmental requirements of the industry. In the process of use and especially when disposing of it, the product must not cause significant damage to nature.

✓ Creativity and greening. Creative thinking and staff activity are encouraged by creating working conditions that are tailored to the biological needs of individuals. It has been proven that factors such as a healthy climate in the workplace, lack of external irritants, ergonomic furniture, vitamin food and more. actively stimulate employee motivation.

✓ Social consciousness and greening. Through the humane attitude of managers to subordinates, a conflict-free solution of tasks is achieved, economic success is combined with a healthy social climate within the company and there is an increased responsibility of managers to subordinates.

✓ Profitability and greening. In summary, increased profitability through greening the business can be achieved in two ways:

- by taking measures to protect the environment and reduce costs in the company - these are programs for saving resources and energy;
- use of economic opportunities for marketing of ecological products.

✓ Strategic vision and greening. The strategic vision of the company management must support the continuity of the production process in the company. In the long run, there is a question of material and social responsibility to exploitation of the natural environment. Strict legal measures are introduced,

requiring greening. Market risk is increasing for products whose use or disposal endangers the development of ecosystems.

✓ Loyalty and greening. Adherence to this principle means loyalty of the company management to the current laws. Managers are also required to comply with both the national economic policy and the environmental norms and standards adopted by the EU. This cannot be achieved if the national landscape is irreparably damaged by irresponsible economic exploitation. The principles of environmentally friendly management must be reflected in the mind and conscience of every company leader. [9]

In order for a management to be environmentally friendly in a business unit, the policy pursued by senior management must be implemented through the prism of coherence between environmental and economic norms and standards, which in turn contributes to achieving the desired profitability and management sustainability.

For the purpose of the following figure (*figure 1*) a theoretical and methodological model is presented, which aims to implement and operate environmental management methods in order to ensure ecological balance, including protection and improvement of the environment on the one hand and creating an economical and social growth expressed in high-tech progress on the other.

To achieve these goals it is necessary for management to analyze and evaluate both internal (organizational) and external (environment) in order to synchronize business processes with the current environment, which inevitably helps to determine the company's environmental potential.

In depending of its organizational maturity (desire and responsibility) which is assumed for environmentally friendly impact and the potential that is invested for its implementation, it is necessary to standardize the company's policy and comply with current environmental rules, regulations and laws. In order to increase transparency in the approbation and management of these environmentally friendly methods (including setting general and specific environmental goals and objectives, which are constantly updated to the specific situation and economic activity of the enterprise; the presence of an appropriate organizational structure, supporting environmental policy, the development of goods and services in line with environmental protection and its reproduction, the promotion of environmental behavior and environmental culture among the workforce), it is appropriate for senior management to apply continuous monitoring and internal audit in order to achieve greater high environmental efficiency and continuous improvement.

Taken together, the proposed eco-efficient methods contribute to the protection and improvement of the natural environment, which has a direct impact on human life and health, and hence on the public as a whole. Of these environmentally friendly methods, human capital is of the greatest and paramount importance, as the promotion of environmental behavior and environmental culture among human resources largely determines environmental well-being.

In the objective reality in which we live in society, in particular the individual, it is necessary to change his behavior and actions in the direction of achieving resource efficiency, because our rational actions now determine to a large extent the future ecological friendly cases at company, national and planetary level.

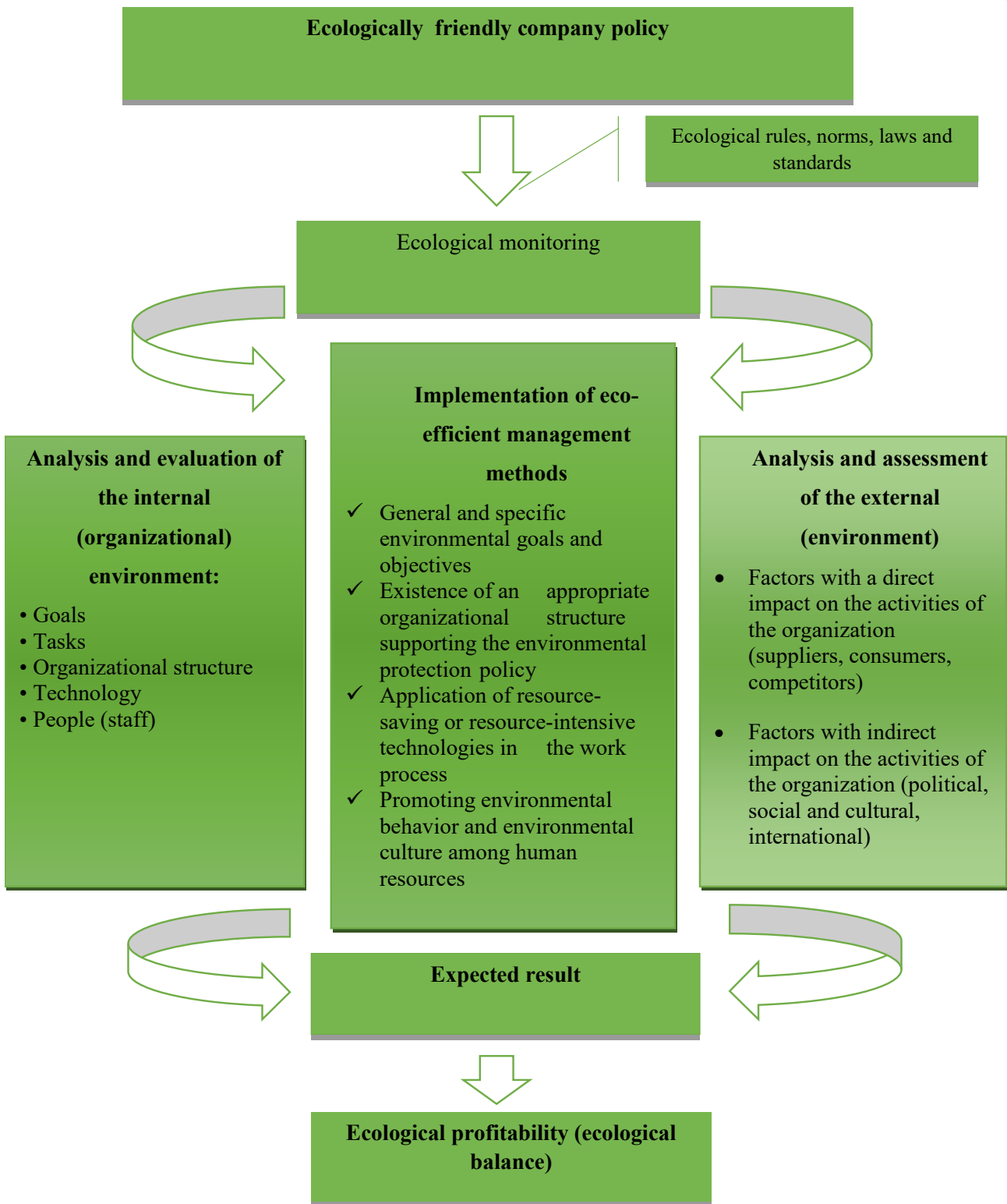

FIGURE 1- Theoretical and methodological model for achieving environmental profitability

Source: Author

Conclusion.

In conclusion, we can outline the following main points.

Theoretical views on the concept of "greening" are presented, as a result of which the perception is determined that the protection and reproduction of the

environment is a social and ethical responsibility of man and society as a whole. In this regard, we consider the relationship man - nature, nature - company activity, with the emphasis placed mainly on environmentally friendly company management, as business itself is part of society.

A theoretical and methodological model is proposed, the main purpose of which is to conduct targeted management activities by implementing environmental management methods in accordance with environmental rules, norms, laws and standards, which inevitably contributes to achieving environmental profitability (ecological balance).

Literature

1. Assenov, A., Dilkov, Ts.& Emilova, I. (2017). Basics of Management. Svishtov: Tsenov Academic Publishing House.
2. Baranchik, V. (2009). Fundamentals of ecology and environmental economics. Minsk: BSTU.
3. Velev, S. (2015). Environmental security. S: Military Academy "Georgi Stoykov Rakovski".
4. Johansen, B. (1980). Some theoretical and methodological issues of species protection. Novosibirsk: Problems of Nature and Keeping Education.
5. Kamenov, K. (1996). Sustainable Development. Veliko Tarnovo: Abagar.
6. Kolesnikov, S. (2010). Ecology. M: ITK "Dashkov and K".
7. Los, V.A. (1979). Trends in the ecologization of modern scientific knowledge. Novosibirsk: Science, organization and modern scientific management.
8. Okonskaya, N. (1978). Social and biological development of a person. M.: Social problems of ecology and modernity.
9. Sirashki, H. (2015). Environmental strategy and company management. Economics 21, pp. 41-42.
10. Whittaker, R.H. (1980). Communities and ecosystems. M.: Progress.
11. Fadeev, E.T. (1980). The problem of ecological production.
12. Shilin, K.I. (1979). Environmental strategy for the development of science. Novosibirsk: Science, Organization and Management.

***Аннотация.** В настоящем исследовании проводится концептуальный анализ понятия озеленение, в результате которого выводятся основные предпосылки для экологически чистого и социально ответственного управления. Особое внимание уделяется экспериментальному предложению теоретической и методологической модели, основной целью которой является улучшение экологического благополучия за счет внедрения методов управления окружающей средой.*

***Ключевые слова:** управление компанией, экология, экологическая рентабельность.*

Статья отправлена: 16.02.2021 г.

© Стефанова Н.К.

DEVELOPMENT OF AN OPTIMAL CONTROL SYSTEM FOR THE ACTIVITIES OF REMOTE WORKERS

РОЗРОБКА ОПТИМАЛЬНОЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ВІДДАЛЕНИХ РОБІТНИКІВ

Schestakowa T. M./Шестакова Т. М.

senior lecturer/

стара викладачка

ORCID:0000-0003-3369-9738

Priazovskyi state technical university, Mariupol, Universitetskaya, 7, 87555

Приазовський державний технічний університет,

Маріуполь, вул. Університетська, 7, 87555

Анотація. *Перехід на віддалену роботу значної кількості працівників майже в усіх галузях економіки висунув перед керівниками та дослідниками у сфері управління цілий ряд проблем, серед яких – проблема формування ефективної системи контролю за діяльністю співробітників. У статті визначено етапи переходу на віддалену роботу, надано порівняльний аналіз різних методів контролю, запропоновано конкретні інструменти здійснення контрольних заходів. Відзначено, що не існує якогось одного найкращого методу, виду, інструменту контролю – визначити ефективність того чи іншого підходу можна тільки на практиці.*

Ключові слова: *віддалена робота, система контролю, тотальний контроль, робочий час, результат, ключові показники ефективності, психологічний аспект.*

Вступ.

Віддалену роботу складно назвати новою формою організації праці, однак, саме зараз, у зв'язку із впровадженням протиепідемічних заходів, практичний інтерес до неї все більше зростає. Перехід на віддалений формат роботи великої кількості робітників супроводжувався як серйозними проблемами, так і знахідками нових, більш ефективних методів та інструментів трудової взаємодії, розробкою нових бізнес-процесів.

Одним із питань, які постали перед керівниками в нових умовах, є організація ефективної системи контролю за діяльністю віддалених працівників. Контроль – одна із загальних функцій управління, здійснення якої безпосередньо визначає ефективність діяльності в цілому. Тому організація системи контролю є актуальною проблемою сучасних організацій.

Основний текст.

Віддалена робота, згідно українського законодавства, має два види: надомна та дистанційна. Ст. 60¹ та 60² КЗпП України [1] визначають характеристики, умови здійснення, правила оформлення цих видів віддаленої роботи. Так, в режимі надомної роботи робоче місце «фіксується» та узгоджується із роботодавцем, власник забезпечує надомного працівника усіма необхідними засобами, на надомного працівника розповсюджуються правила внутрішнього розпорядку підприємства. У випадку дистанційної роботи працівник самостійно обирає, звідки, коли та за яким розкладом працювати.

Що стосується організації системи контролю за діяльністю працівників, то, у випадку надомної роботи, «власник або уповноважений ним орган самостійно вирішує, в який спосіб доручати працівникові роботу і контролювати її

виконання, та забезпечує достовірний облік виконаної роботи» [1]. Дистанційна робота передбачає узгодження між роботодавцем та найманим робітником усіх питань організації праці, в тому числі й контрольних заходів, та фіксацію цих домовленостей у трудовому договорі.

В обох випадках, укладання угоди між роботодавцем та найманим працівником оформлюють у вигляді трудового договору, основні умови якого, зокрема, контрольні заходи, рекомендовано детально обговорювати.

Існуюча система контролю в організації, методи та прийоми, що використовують для моніторингу діяльності найманих робітників, дуже часто стають причиною, що визначає, чи буде працювати робітник в організації надалі, або звільниться. Тому розробка ефективної системи контролю потребує особливої уваги керівництва організації.

Для віддалених працівників система контролю за їх діяльністю має досить важливе значення. Підтвердженням цього висновку є результати соціологічного опитування (рис. 1). В дослідженні прийняли участь працівники організацій м. Маріуполь (63 особи), які під час карантину працювали віддалено. Оскільки на законодавчому рівні до останнього часу розділення на два види віддаленої роботи не було, окремо дистанційна та надомна робота не фіксувалися, тобто, респонденти працювали як дистанційно, так і надомно. Попередній досвід віддаленої роботи у опитуваних був відсутній. Згідно результатів опитування, відсутності постійного контролю з боку керівника була надана четверта позиція у рейтингу переваг віддаленої роботи.

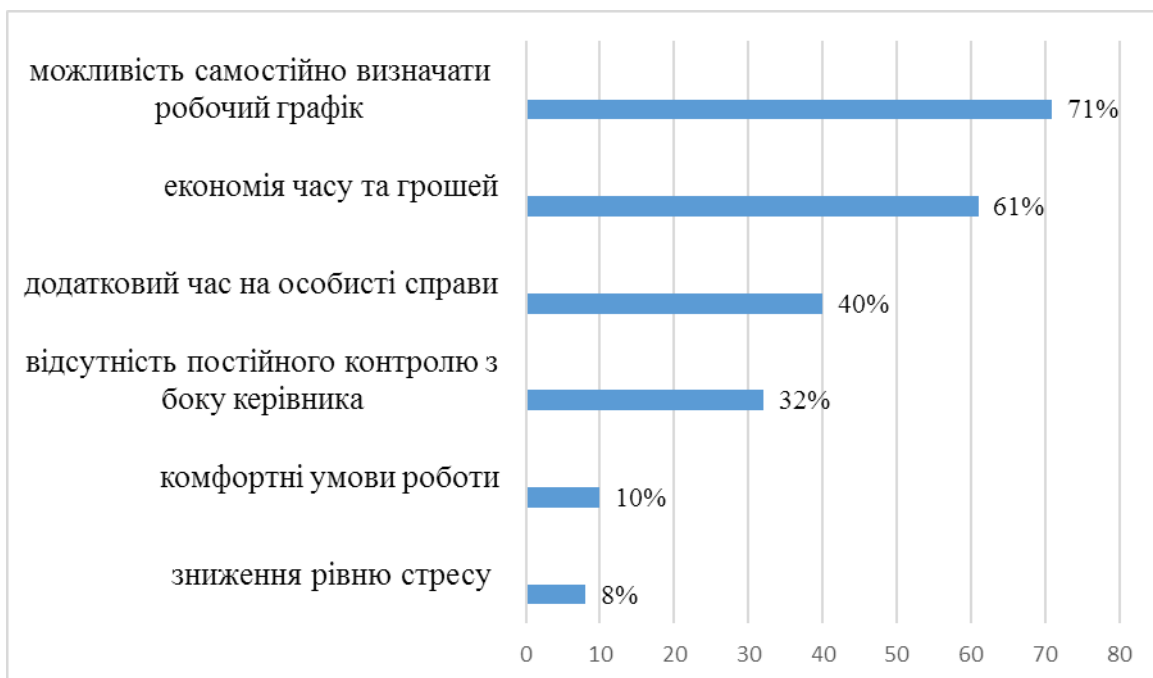

Рис. 1. Ранжування робітниками переваг віддаленої роботи

Джерело: дослідження автора

Крім того, майже третина респондентів – 32 % – відзначили, що контроль під час віддаленої роботи став більш жорсткіший. Деякі працівники відмітили, що, якщо раніше вони подавали звіти раз у місяць, під час карантину були змушені робити це щотижня, а деякі – щоденно. На запитання, з чим, на їх

думку, це було пов'язано, 34% відповіли, що, скоріше за все, менеджери не в змозі ефективно організувати роботу в нових умовах, відчувають, що втрачають важелі впливу на дистанційних робітників та використовують те, що найпростіше – більш жорсткий контроль, адміністративні засоби.

Кожна з організацій, працівники якої були переведені на віддалений формат роботи, самостійно розробляла систему контролю за їх діяльністю. Менеджери деяких організацій продемонстрували високий рівень професіоналізму, готовність до змін, швидкість реакції та успішно справилися з поставленим завданням, інші випробування не пройшли.

Аналіз досвіду розробки систем контролю дає можливість запропонувати деякі загальні рекомендації щодо формування ефективної системи контролю за діяльністю віддалених робітників.

Контроль – один з елементів механізму загального управління організацією, тому, перш ніж починати розробляти конкретну систему контролю, треба визначитися з організацією процесу управління у віддаленому форматі.

Перехід на віддалений формат роботи включає наступні кроки:

- забезпечення співробітників необхідним обладнанням, якщо у них його немає,
- визначення порядку надання технічної, технологічної, інформаційної підтримки,
- розробка правил і норм віддаленої роботи, ознайомлення співробітників з новими формами робочої взаємодії, якщо необхідно – організація навчання,
- вибір методу встановлення робочих завдань,
- узгодження та корегування окремих етапів процесу дистанційної роботи,
- організація зворотного зв'язку.

Саме останній крок і передбачає створення системи контролю за діяльністю віддалених робітників, і перше рішення, яке повинні прийняти керівники – вибір методу контролю: постійне стеження або контроль результатів.

Постійний (тотальний) контроль передбачає відстеження усіх дій співробітника у робочий час. Перевагою є ментальна реакція на відхилення. Це дозволяє підвищити трудову дисципліну, продуктивність праці, рівень кваліфікації співробітників, мотивацію. Недоліки: високі витрати на організацію контролю; психологічний дискомфорт, що веде до збільшення рівню стресу та плинності кадрів, зниження мотивації та продуктивності праці.

Один з найбільш поширених методів тотального контролю робочого часу співробітника – тайм-трекери. Розробники пропонують десятки подібних сервісів – Worksaps, Kickidler, CrocoTime, Bitcop, StaffCop та ін. Вони роблять регулярні скріншоти екрану, аналізують рухи мишки, натискання клавіатури, відстежують відвідування веб-ресурсів, фіксують відправлені файли, програми та додатки, які відкривав співробітник. Тайм-трекери реєструють відхилення від цільових завдань і відправляють роботодавцю повний звіт про роботу підлеглих за заданими критеріями.

За бажанням роботодавця, можна встановити ПЗ, що дозволяє робити селфі робочого місця, здійснювати примусові відеодзвінки, аналізувати тональність розмов співробітника з клієнтами, створювати цифровий зліпок стандартної поведінки людини під час робочого дня і відслідковувати будь-які різкі зміни активності [2].

Головна проблема віддаленого тотального контролю – питання приватності. Тому, якщо характер виконуваної роботи не потребує постійного контролю, то його краще не використовувати.

Контроль результатів передбачає не відстеження процесу роботи, а досягнення певного результату. Він має декілька видів, які можна як комбінувати, так і вибрати один, найбільш оптимальний для конкретної роботи.

1. За підсумковим результатом – контролюється виконання завдання тільки у фінальній точці. В цьому випадку робітнику делегуються максимальні повноваження щодо організації робочого процесу, керівник не витрачає свій час на контроль процесу виконання роботи. Завдання повинні бути визначені максимально точно, детально, з чітко вказаним бажаним результатом. Оскільки можливості скорегувати проміжні підсумки цей вид контролю не передбачає, він прийнятний для висококваліфікованих, відповідальних, дисциплінованих працівників.

2. За проміжними результатами – процес виконання роботи розбивається на окремі етапи, по завершенні кожного етапу проводяться контрольні заходи.

Хоча керівник і витрачає більше часу на визначення проміжних результатів, фактичний підсумковий результат, зазвичай, більше відповідає запланованому. Цей вид контролю доцільно використовувати при виконанні нової, важливої та тривалої роботи, або, якщо професійні якості співробітника викликають сумнів.

І перший, і другий вид контролю результатів передбачають встановлення термінів виконання роботи. Можна ці види контролю доповнити випадковим контролем – керівник довільно вибирає час контрольного заходу, перевіряючи непідготовлений результат. Однак, цей вид контролю має багато негативних моментів: більшість співробітників відчувають стрес, знижується мотивація, в колективі формується атмосфера напруженості та недовіри, можлива необ'єктивна оцінка діяльності співробітників.

Випадковий контроль доцільний, якщо:

- співробітник регулярно порушує трудову дисципліну;
- діяльність заснована на принципах коучінгу;
- критично важливим є дотримання стандартів та нормативів.

При проведенні випадкового контролю треба придержуватися важливої умови: контролюється діяльність абсолютно усіх співробітників – це допоможе запобігти зниженню мотивації [3].

Вибір методу контролю за результатами потребує розробки key performance indicator (KPI) – ключових показників ефективності. Їх можна застосовувати як для оцінки роботи всієї організації, так і окремих працівників. За допомогою системи KPI можна не тільки контролювати і оцінювати ефективність виконуваних дій, а й побудувати ефективну систему оплати праці.

Обов'язкова умова при розробці КРІ – можливість їх виміру.

Контроль віддалених робітників за результатами здійснюється за допомогою спеціальних інструментів.

- Програми віддаленого доступу – співробітникам на ПК встановлюється програмне забезпечення, яке стежить за їх екраном, показує набраний на клавіатурі текст/скріншоти зображень, веде підрахунок витраченого на ту чи іншу задачу робочого часу. Програма самостійно виконує встановлені контрольні дії, а потім відправляє керівнику звіти. Хоч це і є доволі ефективний і простий спосіб контролю, водночас, він є і одним із найбільш стресових для співробітників. Цей інструмент є актуальним, якщо специфіка роботи передбачає абсолютне відстеження дій співробітників.

- Щоденні звіти – традиційний спосіб контролю. Його основна перевага – варіативність: у звіт можна включити найрізноманітніші показники, вибрати будь-яку форму.

Приклади звітів: за показниками; з виконаних робіт (план/факт з дедлайнами та ін.); загальний звіт (включає всі показники, які відстежуються).

Приклади оформлення звітів: класичні файли Word або Excel; звичайні звіти співробітника у вільній формі (наприклад, в месенджер); автоматичне вивантаження даних з CRM-системи або інших важливих сервісів; переміщення дошок із завданнями на організаційні платформи (Asana, Trello або ін.).

- Чек-лист – це той же звіт, але написаний заздалегідь. За фактом виконання завдань в ньому потрібно ставити відмітки і, при необхідності, писати щось текстом. Безумовною перевагою чек-листів є те, що вони не менш варіативні, ніж звіти та мають не тільки контрольну, а й організаційну функцію. Заповнення чек-листів дозволяє не тільки відслідковувати факт виконання роботи, а й контролювати стадію і динаміку процесу.

- Комбінований варіант – власна система звітів і чек-листів. Головне при виборі цього варіанту – уникнути дублювання [4].

- В окремих сферах діяльності контроль за роботою співробітників ефективно проводити через зворотний зв'язок з клієнтами, з якими працюють віддалені співробітники. Для цього треба регулярно спілкуватися з клієнтами по конкретному списку питань: наскільки своєчасно і якісно виконується робота, які є недоробки і претензії, що не сподобалося в роботі з даним співробітником і що треба поліпшити в роботі конкретного фахівця.

- Використання CRM-системи для контролю віддалених робітників. CRM-система дозволяє:

- швидко радитися з робочих питань;
- оперативно звітувати про виконану роботу;
- повідомляти керівництву про виниклі проблеми;
- задавати питання відразу декільком колегам.

Це дає можливість здійснювати контроль без тотального стеження за ПК віддаленого співробітника і фотографій його робочого столу [5].

Обрані керівником методи та інструменти контролю, при неправильному підході, можуть привести до негативних наслідків.

Найчастіше зустрічаються наступні помилки при організації системи

контролю.

1. Менеджер не розуміє технічних або технологічних аспектів роботи підлеглих. В такому випадку краще довірити контроль фахівцю в цій сфері.

2. Контроль, який переходить в конфліктні ситуації. Керівник контролює процес, але відмічає лише помилки працівника і при першій нагоді вказує на них. Ефективний контроль повинен бути системним, але він не повинен ґрунтуватися тільки на тиску та залякуванні.

3. Прихований контроль, який переходить в явний при виявленні порушень. Якщо керівник встановлює систему контролю приховано, то не варто при першій же помилці співробітника «розсекречувати» своє спостереження [6].

Не зважаючи на те, що більшість консультантів не рекомендує встановлювати програми прихованого спостереження на комп'ютери співробітників, не треба сприймати ці програми, як «абсолютне зло». У практиці взаємодії у віддаленому форматі траплялося безліч ситуацій, коли програма контролю персоналу приходила на допомогу самим фахівцям, за якими велося спостереження. Наприклад, звіт про ефективність служив приводом до заохочення найпродуктивніших працівників. Запис відео з екрану в онлайн-режимі допомагав точно визначити внесок кожного співробітника у загальний результат. А якщо хтось забував пароль від важливого сервісу – на допомогу приходила функція кейлоггеру [7].

4. Формальний контроль – це контроль без конкретних дій і вимог до працівника.

Крім технічної сторони взаємодії з віддаленими співробітниками, при організації ефективної системи контролю треба пам'ятати і про психологічний аспект – під час швидких змін більшість працівників знаходяться у стресовому стані, тому доцільно вибудувати з ними довірчі відносини і забезпечувати можливість відчувати себе частиною команди, а не самотньою виробничою одиницею. Тоді і в жорсткому контролі необхідність може відпасти. Працівник буде сам зацікавлений у продуктивній роботі і мотивований на результат.

Висновки.

Підсумовуючи все вищесказане, можна зробити наступні висновки:

1. корпоративний контроль віддалених працівників – не тотальне стеження і не недовіра – це можливість налагодити робочий процес і зробити його безпечним і ефективним;

2. не існує якогось одного найкращого методу, виду, інструменту контролю – визначити ефективність того чи іншого підходу можна тільки на практиці;

3. для організації ефективної системи контролю потрібний набір заходів технічного, організаційного, психологічного характеру.

Література:

1. Кодекс законів про працю України: Закон від 10.12.1971 р. №322-VIII в редакції від 27.02.2021 р.; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

2. Балабошина Д. Бизнес на удалёнке включает тотальный контроль; URL:

<https://plus.rbc.ru/news/5fbbba267a8aa9f2975810a4>

3. Бояркин А. Контроль работы сотрудников: виды, методы, ошибки; URL: <https://sales-generator.ru/blog/kontrol-raboty-sotrudnikov/>

4. Юшко А. Доверяю, но проверяю, или как организовать систему контроля на удалёнке; URL: <https://vc.ru/hr/161110-doverayu-no-proveryayu-ili-kak-organizovat-sistemu-kontrolya-na-udalenske>

5. Борисов А. Способы контроля за удаленными сотрудниками; URL: <https://blogkadrovika.ru/sposoby-kontrolya-za-udal-sotrudnikami/>

6. Бондарева Е. Дистанционный контроль сотрудников: методы и ошибки; URL: <https://inspectsystem.com/articles/dstantsionnyiy-kontrol-sotrudnikov/>

7. Программы для отслеживания компьютеров сотрудников: что это такое и зачем это нужно? URL: <https://www.kickidler.com/ru/for-it/methods-of-working/slezhka-za-sotrudnikami.html>

***Abstract.** The transition to teleworking of a large number of workers in almost all sectors of the economy has posed a number of problems for managers and researchers in the field of management, among which is the problem of forming an effective system of control over employees' activities. The article lists the stages of transition to remote work, a comparative analysis of different control methods is carried out, and specific methods of control actions are proposed.*

It is noted that there is no one best control method - it is possible to determine the effectiveness of a particular approach only in practice.

***Key words:** telework, control system, total control, working time, result, key performance indicators, psychological aspect.*

Стаття відправлена: 15.03.2021 р.

© Шестакова Т. М.

УДК 378-057.87

STUDY OF THE COMMUNICATIVE CRITERION OF FORMATION OF INTERACTIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS**ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНОГО КРИТЕРІЮ СФОРМОВАНOSTІ ІНТЕРАКТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ****Teslyuk V.M./ Теслюк В.М.***c.psihol.s., as.prof. / к. психол.н.*

ORCID: 0000-0003-1112-428x

SPIN: 6504-4894

*National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,**Kyiv, Heroes of Defense 15, 03041**Національний університет біоресурсів і природокористування України**Київ, Героїв Оборони 15, 03041***Rindin Y.I. / Риндін Ю.І.***senior lecturer of the intelligence department / старший викладач кафедри розвідки***Rudinsky V.V./ Рудинський В.В.***deputy head of the intelligence department/ заступник начальника кафедри розвідки**Military Academy, Odessa, Fontanskaya road 10, 65009**Військова академія, Одеса, Фонтанська дорога 10, 65009*

Анотація. У статті висвітлено дослідження комунікативного критерію сформованості інтерактивної компетентності майбутніх викладачів закладу вищої освіти. Встановлено, що критеріями сформованості інтерактивної компетентності майбутнього викладача є: мотиваційний, змістовий, комунікативний, організаційний. Визначено показники комунікативного критерію сформованості інтерактивної компетентності. Здійснено аналіз та інтерпретацію відповідей майбутніх викладачів за результатами опитування та анкетування. Результатами експериментального дослідження підтверджено недостатній рівень сформованості інтерактивної компетентності майбутніх викладачів за комунікативним критерієм.

Ключові слова: майбутній викладач, інтерактивна компетентність, інтеракція, комунікативний критерій, здібності, взаємодія.

Вступ.

Підготовка майбутніх викладачів у закладі вищої освіти нерозривно пов'язано зі змістом їхньої майбутньої професійно-педагогічної діяльності. Ефективність професійно-педагогічної діяльності викладача ЗВО напряму пов'язана зі здатністю його вибудувати успішну інтеракцію на різних рівнях спілкування, тобто від рівня сформованості його інтерактивної компетентності.

Різним аспектам формування професійної компетентності майбутнього педагога присвячені наукові праці О.Бондаревської, А.Василюк, В.Краєвського, І. Зимньої, І. Родигіної, А.Хуторського. Проблеми застосування інтерактивних методів у навчально-виховному процесі присвячено ряд наукових праць сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців: В.Базильова, Р. Кумишевої, Н.Павленко, І. Пироженко, О.Пометун та ін. Здійснили психологічний аналіз використання інтерактивних методів у навчанні та розвитку особистості: Т.Антоненко, Л. Карамушка, Р.Бойс та ін. Дослідженням змісту, форм і механізмів провадження інтерактивного навчання займалися зарубіжні вчені: Д.Бирн, Х. Браун, Л. ван Лаер, Л.Ілола, Ф. Кліпел та ін.

Основний текст.

Попередні дослідження феномену інтерактивної компетентності майбутнього викладача дали змогу нам визначити цю дефініцію як здатність майбутнього педагога до міжособистісної комунікації та активізації діяльності у процесі професійно-педагогічної взаємодії, яка передбачає готовність студента до здійснення безперервного індивідуального розвитку [1; 2; 3; 6]. Критеріями сформованості інтерактивної компетентності майбутнього викладача є: мотиваційний, змістовий, комунікативний, організаційний [1; 2; 4; 6].

У нашому дослідженні ми зупинилися на визначенні сформованості інтерактивної компетентності майбутнього викладача за комунікативним критерієм. У наукових дослідженнях показниками комунікативного критерію визначено: контактність, ставлення до інших із повагою, толерантність; ініціативність у створенні міжособистісного спілкування; створення та підтримка зворотного зв'язку [1; 6].

У констатувальному експерименті взяли участь студенти спеціальності «Освітні, педагогічні науки» (Педагогіка вищої школи) Національного університету біоресурсів і природокористування України (всього 44 студенти: 28 осіб денної форми навчання, 22 особи заочної форми навчання). Основними методами дослідження були анкетування та опитування.

У ході реалізації констатувального експерименту виявлено, що 52% респондентів підтверджують цінність формування інтерактивної компетентності, наводячи приклади толерантної взаємодії за умов сприятливої психологічної атмосфери.

Тільки 12% студентів відмітили ступінь важливості формування інтерактивної компетентності у процесі встановлення контакту для комунікації з іншими учасниками навчально-виховного процесу і представниками різних соціокультурних середовищ. 22% майбутніх педагогів пояснили значущість інтерактивної компетентності потребою у формуванні здібностей взаємодії у публічній, особистій, освітній і професійних сферах. Твердження «Спостерігати за навчальною діяльністю студентів у рамках інтерактивного спілкування і співробітництва» і «Регулювати процес формування інтерактивної компетентності засобами рефлексії» викликали труднощі у респондентів. Велика частка студентів практично не розуміють термінів «спостерігати за навчальною діяльністю студентів» (14%) і «використовувати засоби рефлексії» (8%). Крім того, студенти виявили необізнаність у застосуванні рефлексії під час взаємодії у ході навчальних занять. Тільки 4% майбутніх викладачів зазначили, що вони володіють здібностями створювати власні механізми (технології, задачі) для формування інтерактивної компетентності. Твердження «Планувати зміст і алгоритм виконання майбутніх інтерактивних задач» тільки 7% респондентів оцінили позитивно. Студенти не завжди усвідомлюють істотність формування інтерактивної компетентності у контексті особистого і професійного становлення сучасного фахівця.

Результати анкетування щодо визначення рівня сформованості інтерактивної компетентності майбутніх викладачів за комунікативним

критерієм наведено у табл. 1.

Висновки.

Таким чином, результати експериментального дослідження дають підставу стверджувати, що інтерактивна компетентність майбутніх викладачів потребує розвитку. Зокрема, розвитку потребують здібності комунікативного критерію сформованості інтерактивної компетентності майбутніх педагогів. Перспективою дослідження є розробка технології розвитку інтерактивної компетентності майбутніх викладачів закладу вищої освіти.

Таблиця 1.

Оцінка рівня сформованості ІК майбутніх викладачів за комунікативним критерієм (у %)

№	Здібності	Відповіді респондентів у %
1	Формувати комунікативні вміння	52
2	Ураховувати міжкультурні, соціокультурні, інтерактивні, психологічні аспекти спілкування	12
3	Встановлювати контакт для комунікації у взаємодії	34
4	Здобувати практичний і професійний досвід спілкування	47
5	Розвивати здібності суб'єкт-суб'єктної взаємодії в публічній, особистій, освітній і професійній сферах	22
6	Вести діалог, інтерв'ю або дискусію у ході навчального процесу	18
7	Планувати зміст і алгоритм виконання майбутніх інтерактивних задач	7
8	Позитивно корегувати атмосферу взаємодії	29
9	Долати труднощі, які виникають у міжсуб'єктній взаємодії	14
10	Створювати власні механізми (технології, задачі) для формування ІК	4
11	Регулювати процес формування ІК засобами рефлексії	8
12	Спостерігати за навчальною діяльністю студентів у ході інтерактивного спілкування і співробітництва	14

Література:

1. Радишевська М. М. Критерії та показники рівня сформованості інтерактивної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей в процесі університетської освіти. Психолого-педагогічні проблеми в освітньому процесі: зб. наук. ст. Харківський нац. пед. унів-т ім. Г. Сковороди. Харків: ХНПУ; ХОГОКЗ, 2012. С. 249-255.

2. Теслюк В.М. Індивідуальний стиль педагогічного спілкування викладача: теоретико-методичний аспект: [монографія] / В. М. Теслюк. ПП Савлук М. М., 2015. 252 с.

3. Теслюк В.М. Психологічні засади формування індивідуальних стилів професійно-педагогічного спілкування у майбутніх викладачів вищого аграрного навчального закладу // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : Збірник наукових праць. Випуск 31. К. : Вид. центр КНЛУ, 2006. – С. 202-205.

4. Теслюк В.М. Структурні компоненти індивідуального стилю професійно-

педагогічного спілкування // Науковий вісник Національного аграрного університету : Збірник наукових праць. Випуск 88. К., 2005. С. 245-255.

5. Теслюк В.М. Технології соціально-педагогічної діяльності : навчальний посібник / В.М. Теслюк. К. : НАУ, 2008. 431 с.

6. Теслюк В.М., Сейидов С.Л. Исследования интерактивной компетентности будущих преподавателей. Выпуск № 09-02. Германия: 2019. С. 53-56.

References:

1. Radyshevska M. M. Kryterii ta pokaznyky rivnia sformovanosti interaktyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv humanitarnykh spetsialnostei v protsesi universytetskoï osvity. Psykholoho-pedahohichni problemy v osvitnomu protsesi: zb. nauk. st. Kharkivskiy nats. ped. univ-t im. H. Skovorody. Kharkiv: KhNPU; KhOHOKZ, 2012. S. 249-255.

2. Indyvidualnyi styl pedahohichnoho spilkuвання vykladacha : teoretyko-metodychnyi aspekt : [monohrafiia] / V. M. Tesliuk. PP Savluk M. M., 2015. – 252 s.

3. Tesliuk V.M. Psykholohichni zasady formuvannya indyvidualnykh styliv profesiino-pedahohichnoho spilkuвання u maibutnikh vykladachiv vyshchoho ahrarnoho navchalnoho zakladu // Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannya : Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 31. K. : Vyd. tsentr KNLU, 2006. S. 202-205.

4. Tesliuk V.M. Strukturni komponenty indyvidualnoho styliu profesiino-pedahohichnoho spilkuвання // Naukovyi visnyk Natsionalnoho ahrarnoho universytetu : Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 88. K., 2005. S. 245-255.

5. Tesliuk V.M. Tekhnolohii sotsialno-pedahohichnoi diialnosti : navchalnyi posibnyk / V.M. Tesliuk. K. : NAU, 2008. 431 s.

6. Tesliuk V.M., Seiydov S.L. Yssledovanyia ynteraktyvnoi kompetentnosti budushchykh prepodavatelei. Vypusk № 09-02. Hermanyia: 2019. S. 53-56.

Abstract. *The article covers the research of the communicative criterion of the formation of interactive competence of future teachers of higher education institutions. It is established that the criteria for the formation of interactive competence of the future teacher are: motivational, semantic, communicative, organizational. The indicators of the communicative criterion of the formation of interactive competence are determined. The analysis and interpretation of answers of future teachers on results of interrogation and questionnaire is carried out. The results of the experimental study confirmed the insufficient level of formation of interactive competence of future teachers on the communicative criterion.*

Key words: *future teacher, interactive competence, interaction, communicative criterion, abilities, interaction.*

Стаття відправлена: 29.01.2021 р.

© Теслюк В.М., Риндін Ю.І., Рудинський В.В.

УДК 364.63-027.533:311.21:364-(477)

STUDY OF THE EFFECTIVENESS OF SOCIAL AND LEGAL ASSISTANCE TO WOMEN IN SITUATIONS OF DOMESTIC VIOLENCE IN THE CENTERS OF SOCIAL SERVICES OF UKRAINE.**ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЖІНКАМ У СИТУАЦІЯХ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В ЦЕНТРАХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ УКРАЇНИ.**

Nesterchuk V.V. / Нестерчук В.В.

Postgraduate / Аспірантка

Orcid: 0000-0002-0279-3898

Luhansk National University of Taras Shevchenko,

Starobilsk, pl. Hoholya, 1, 92703

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,

м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1, 92703

Анотація. В статті проведено аналіз ефективності соціально-правової допомоги жінкам у ситуаціях домашнього насильства в центрах соціальних служб України. Зазначено, що ця тема потребує підвищеної уваги суспільства в цілому і соціальних служб зокрема.

В статті визначено, що рівень домашнього насильства по відношенню до жінок в Україні продовжує залишатися високим.

В статті досліджена категорія жінок з різних соціально-економічних груп з різним культурним, етнічним і релігійним корінням, рівнем освіти, які стають жертвами домашнього насильства.

Проаналізована в статті проблема дозволила зробити висновки про те, що ресурсів у соціальних служб України для надання допомоги населенню поки недостатньо.

Ключові слова: домашнє насильство над жінкам, соціально – правова допомога жінкам, робота соціальних служб України та громадських організацій., дослідження ефективності.

Протягом останніх років увага правозахисних організацій систематично звертається на проблему насильства в сім'ї. У своїх заключних рекомендаціях до звітів держави щодо запобігання домашнього насильства.

Комітет ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок неодноразово і наполегливо звертає увагу на належне виконання зобов'язань держав в рамках Конвенції і, зокрема: прийняти спеціалізоване законодавство щодо запобігання насильства над жінками в сім'ї та інші заходи щодо захисту жінок від інших форм насильницьких дій; створити національну систему установ кризової допомоги потерпілим від насильства; викоринити дискримінацію по відношенню до жінок у всіх областях людської діяльності, особливо в сфері праці і зайнятості; забезпечити захист прав жінок, які належать до національних та етнічних меншин [4].

Незважаючи на всі ці заклики, рівень домашнього насильства по відношенню до жінок в нашій країні продовжує залишатися високим. Жінки з різних соціально-економічних груп з різним культурним, етнічним і релігійним корінням, рівнем освіти стають жертвами домашнього насильства. Масштаб насильства в сім'ї в сільській місцевості часто буває незрівнянно вищим,

оскільки насильницька поведінка все ще продовжує розглядатися як нормальна частина сімейно-шлюбних відносин.

Правоохоронні, соціальні та медичні ресурси в сільських районах вкрай обмежені, і ймовірність того, що домашнє насильство залишиться без уваги, значно більше, ніж в місті [5].

Держава не надає широкому загалу якісної просвітницької інформації, яка могла б змінити існуючі у населення уявлення про становище жінок в сім'ї та суспільстві. Хоча зазначається, в тому числі самими співробітниками правоохоронних органів та працівниками відповідних соціальних служб та центрів, що жінки часто не порушують справи щодо домашнього насильства, тому що не знають про те, які дії їм слід зробити, офіційна влада не вживає ніяких зусиль для того, щоб забезпечити потерпілих інформацією про їхні права та діючих механізмах соціальної, психологічної та правової допомоги.

Послуги, що надаються постраждалим від домашнього насильства за державний рахунок, недостатні для того, щоб забезпечити комплексну допомогу, необхідну потерпілим і рекомендовану міжнародними документами про насильство по відношенню до жінок. Починаючи з середини 90-тих років уряд створив мережу інститутів «соціальної допомоги сім'ї та дітям», в рамках якої держава підтримує порівняно невелике число «кризових центрів для жінок». Важливо, однак, відзначити, що в урядових програмах основна увага приділяється допомозі дітям і сім'ї загалом. Статус кризових центрів, які є державними органами, може створювати бюрократичні перешкоди у вигляді збору різного роду довідок для доступу до них жертв насильства. Зокрема, послуги надаються тільки тим, хто має реєстрацію за місцем проживання в тому місті, де знаходиться такий центр.

Таким чином, представники правоохоронних органів, законодавці, державні та державні службовці і населення загалом продовжують сприймати домашнє насильство як приватну проблему конкретної сім'ї, яка потребує втручання держави і громадськості [6].

У 2015 році Комітет ООН з ліквідації всіх форм дискримінації жінок, розглянувши періодичну доповідь про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, в черговий раз вказав на відсутність послідовного підходу до припинення і ліквідації насильства в сім'ї у країнах СНГ, зокрема Україні.

Комітет настійно закликає кожну таку державу-учасницю приділяти пріоритетну увагу боротьбі з насильством щодо жінок і прийняти всебічні заходи для боротьби з таким насильством. Такі заходи повинні включати оперативне прийняття всеосяжного закону про боротьбу з насильством щодо жінок, включаючи насильство в сім'ї, введення кримінальної відповідальності за звалтування чоловіком, сексуальне насильство, сексуальні утиски, інституційне насильство і злочини на захист честі. Вони також повинні включати в себе розробку послідовного і багатосекторального плану дій по боротьбі з насильством щодо жінок. Комітет також закликає кожну державу-учасницю значно збільшити число притулків і їхній потенціал, забезпечити належне географічне поширення таких притулків і усунути всі бар'єри в плані

доступу, такі як вимога про реєстрацію або прописку. Комітет рекомендує, щоб кожна держава-учасниця організувала для співробітників поліції, державної прокуратури, судових органів і інших відповідних урядових відомств необхідну підготовку з питань побутового насильства, а також звертається до кожної держави-учасниці з проханням надати дані та інформацію про тенденції щодо різних форм насильства, щодо жінок з розбивкою за ознакою віку та етнічної приналежності, а також по міських і сільських районах [3].

Проте навіть наявні на даний момент часу дані виглядають гнітюче з урахуванням латентності сімейно-побутової злочинності: відсутність заяв з боку родичів зниклих; зникнення або викрадення жінок без їхнього подальшого пошуку (числяться зниклими безвісти); виявлення правоохоронними органами невпізнаних або непізнаваних тіл [2].

Завдяки результатам нечисленних досліджень, що проводяться академічними структурами, дослідними центрами, можна зробити попередні висновки про масштаби, види, форми, причини, наслідки насильства, скоєного в сім'ї.

Наприклад, одне з досліджень щодо насильства щодо жінок засвідчило такі дані. Так, згідно з отриманими результатами вербального насильства піддавалися в своєму житті більше третини жінок (38%). Про випадки фізичного насильства повідомляла кожна п'ята (20%), і 4% жінок сказали, що в їхньому житті траплялися випадки, коли їхні теперішні або колишні партнери силою примушували їх вступити з ними в статевий зв'язок проти їхньої волі. Жінок, які хоча б раз були жертвами фізичного насильства з боку своїх партнерів, питали, чи говорили вони про це кому-небудь, і якщо так, то до кого вони зверталися за допомогою. Майже три чверті цих жінок сказали, що розповідали про те, що трапилося кому-небудь, в той час як 26% опитуваних відповіли, що нікому не говорили про це. З них переважна більшість (73%) зверталися за допомогою до родичів або друзів, в той час як невелика частка жінок зверталася в ті чи інші структури: в поліцію (10%), до медичного закладу – 6%, до юриста – 2%. І немає ніяких даних про звернення до державних соціальних установ. Серед 87% жінок, які пережили домашнє насильство, але не звернулися за медичною або юридичною допомогою, найбільша частка жінок (27 %) заявила, що травма була недостатньо серйозною. Ще 24% сказали, що це було б марно, 16% соромилися попросити про допомогу, 8% думали, що це принесло б погану славу сім'ї, 6% боялися розлучення, припинення відносин або втрати дітей, і 5% боялися, що, якщо вони розкажуть про насильство, то піддадуться ще більшому насильству або що їх звинуватять.

Одне з найостанніших досліджень насильства у сім'ях, яке проводилося в 2014-2015 роках, де вибірка зіставила 1439 опитуваних як в повних, так і в неповних сім'ях, як в місті, так і в сільській місцевості, дало такі результати. Результати показали, що більше половини опитаних (51,4%) дійсно стикалися з випадками домашнього насильства або чули про такі. Фізичне насильство при цьому склало 35,7%, моральне і психологічне насильство – 37,2%, економічне насильство – 15,6%. Про випадки сексуального насильства повідомили 3,7% опитаних. Опитування показало, що в основному (більше половини) жертвами

насильства стають жінки. На другому місці – діти (31,5%), далі йдуть люди похилого віку (15%) і чоловіки (2%). Майже 84% відповіли, що домашнє насильство є порушенням прав людини. На питання «Чи знайомі ви з законами України, спрямованими на боротьбу з насильством в сім'ї?» 40% опитаних відповіли негативно, 37% вагалися з відповіддю і тільки 23% сказали, що знайомі.

На перше місце у відповідях на питання «Назвіть держустанови або соціальні служби та громадські організації, які допомагають у вирішенні проблем, пов'язаних з проявом сімейного насильства в місті або районі» вийшла поліція, далі – суд і прокуратура.

Люди не звертаються за допомогою до церкви (хоча це, загалом, поширена практика у вирішенні сімейних питань у нашій країні), оскільки, як з'ясувалося, священнослужителі не завжди готові говорити про домашнє насильство, вважаючи, що ця тема дискримінує інститут сім'ї. Про державні центри реабілітації та центри допомоги респонденти майже нічого не знають.

Очевидно, що ресурсів у громадських і соціальних організацій для надання допомоги населенню поки недостатньо і, опинившись в ситуації насильства, потерпілі або нікуди не звертаються, вважаючи за краще терпіти, або шукають захисту в правоохоронних органах [1].

Література:

1. Запобігання та протидія насильству. Методичні рекомендації <https://don.kyivcity.gov.ua/files/2018/5/22/mon.pdf>

2. Качинська М.О. Гендерно-обумовлене насильство. URL: <https://cutt.ly/Qh5qs0v>

3. Келеман А. Д. Проблема домашнього насильства в Україні. «Протидія домашньому насильству: реалії і перспективи» : збірник тез Обласної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 24 жовтня 2019 р.) / Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, ЧНТУ, 2019. С. 81-85.

4. Ліончук Р. Термін «гендер» у науковому дискурсі: вітчизняний та зарубіжний підходи / Р. Ліончук // Нова педагогічна думка. – 2013. - № 2. – С. 66–70

5. Орлов А. Б. Психологическое насилие в семье — определение, аспекты, основные направления оказания психологической помощи / А. Б. Орлов // Психолог в детском саду. – 2000. – № 2-3. – С. 182-187

6. Попередження домашнього насильства. Навчальний посібник для консультантів «Гарячих ліній» / Упорядники : Краснова О.В., Калашник О.А. – Київ, 2016. – 90 с

Abstract. The article analyzes the effectiveness of social and legal assistance to women in situations of domestic violence in the centers of social services of Ukraine. It is noted that this topic requires increased attention of society in general and social services in particular.

The article states that the level of domestic violence against women in Ukraine remains high.

The article examines the category of women from different socio-economic groups with different cultural, ethnic and religious roots, level of education, who become victims of domestic violence.

The problem analyzed in the article allowed us to conclude that the resources of social services of Ukraine are not enough to provide assistance to the population.

Key words: *domestic violence against women, social and legal assistance to women, work of social services of Ukraine and public organizations, efficiency research.*

Стаття відправлена 09.03.2021

Нестерчук В.В.

УДК 37.011.32.015.31:004

FEATURES OF DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF FUTURE COMPUTER SCIENCE TEACHERS ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ

Ovcharov S.M. / Овчаров С.М.

с.р.с., as. prof. / к.п.н., доц.

ORCID: 0000-0003-4387-4288

Poltava national pedagogical University named after V.G. Korolenko,

Poltava, Ostrogradskogo, 2 36000

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,

Полтава, вул. Остроградського, 2, 36000

Анотація. Стаття присвячена розгляду різних підходів до розвитку креативних якостей майбутніх учителів інформатики та опису можливих шляхів їх реалізації в процесі професійної підготовки. Сформульовано ознаки креативності вчителів інформатики. Описано найпоширеніші методи формування й розвитку креативних якостей вчителів інформатики.

Ключові слова: креативність учителів інформатики, ознаки креативності, методи формування креативності.

Вступ.

Закон України «Про вищу освіту» визначає важливість підготовки фахівців, здатних до творчої діяльності. Важлива роль у розв'язанні даної проблеми належить процесу формування креативної особистості майбутнього вчителя, зокрема інформатики. Тому одним із найважливіших завдань вищих педагогічних навчальних закладів на сучасному етапі є пошук найбільш ефективних і дієвих форм роботи щодо розвитку творчих здібностей майбутніх учителів, формування їхнього креативного потенціалу, підготовка до застосування елементів творчості в майбутній педагогічній діяльності.

Основний текст.

Проблеми розвитку креативності особистості висвітлено в наукових дослідженнях Т. Баришевої, Д. Богоявленської, Дж. Гілфорда, В. Дружиніна, В. Каменської, Д. Кугера, А. Маслоу, О. Матюшкіна, І. Мельникової, В. Моляко, Я. Пономарьова, М. Ранко, К. Роджерса, В. Роменця, С. Сисоєвої, Р. Стенберга, П. Торренса, Д. Треффінджера та інших науковців.

Хоча в наш час щодо вивчення креативності накопичено багато матеріалів, які дали певні результати у теоретичному й практичному аспектах, єдиної чіткої теорії креативності до цього часу ще не існує. Немає однакового її визначення і всіма визнаними методиками формування й подальшого розвитку креативного потенціалу особистості. Особливо це стосується професійної підготовки сучасних учителів, зокрема інформатики.

У найзагальнішому вигляді креативність розуміється як здатність людини породжувати незвичайні ідеї, знаходити оригінальні рішення, відхилятися від традиційних схем мислення. У науці існує багато підходів до визначення креативності. Наприклад, К. Роджерс під креативністю розуміє здатність виявляти нові способи розв'язання проблем і нові способи виразу [5, с.76].

В. Каменська і І. Мельникова розуміють креативність як особливості творчо обдарованої людини, пов'язані зі створенням нею нових матеріальних та ідейних продуктів [2, с.72]. На думку Т. Баришевої креативність – це системна багаторівнева психічна освіта, яка не тільки містить інтелектуальний потенціал, але й пов'язана з мотивацією, емоціями, рівнем естетичного розвитку, екзистенціальними, комунікативними параметрами, компетентністю тощо [1, с.3]. І подібних означень в наш час у науці накопичено багато, але, як вже зазначалося, єдиної, загальноприйнятої теорії креативності досі не існує.

На основі узагальнення великої кількості ознак, які характеризують креативну особистість, можна виділити декілька груп: усвідомленість – сприйняття самого себе як творчої людини, здатної створювати щось нове; оригінальність – гнучкість думки, винахідливість, готовність діяти, виходячи з принципу «А що, якщо?»; незалежність – упевненість у собі, керування своєю поведінкою на основі внутрішніх цінностей та критеріїв, спроможність протидіяти зовнішнім вимогам; схильність до ризику – готовність випробовувати щось нове, навіть якщо це може призвести до негативних наслідків, стійкість до невдач, оптимістичність; енергійність – заповзятливість, захопленість, безпосередність; зацікавленість – допитливість, схильність до експериментів; почуття гумору – грайливість; потяг до складності – зацікавленість незрозумілими й таємничими явищами та об'єктами, терпимість до безладу, суміщення несумісного; неупередженість – сприйнятливості до нового, до інших точок зору, ліберальність; потреба в самоті – рефлексивність, здатність працювати на самоті, наявність внутрішніх потреб, які зазвичай непомітні для оточуючих; інтуїтивність – проникливість, можливість бачити приховані зв'язки та відношення, спостережливість тощо [6].

Під креативністю особистості, зокрема вчителя інформатики, ми розуміємо інтегральну якість, яка визначає здатність до генерування оригінальних, неповторних, новаторських ідей щодо розв'язання різноманітних педагогічних завдань, що виникають у навчально-виховному процесі. Вона визначається спроможністю вчителя своєчасно побачити педагогічну проблему, винайти творчі шляхи її розв'язання та діяти не за шаблоном, а оригінальним, притаманним саме йому способом.

На наш погляд, до ознак креативності вчителя інформатики належать: ґрунтовне володіння сучасною комп'ютерною технікою та програмним забезпеченням; високий рівень загальної інформаційної культури; ґрунтовне володіння 2-3 сучасними мовами програмування високого рівня; прагнення до вироблення індивідуально-творчого стилю роботи; уміння «запалити іскру спраги пізнання» в учнів та прагнення забезпечити сприятливі умови для їхнього творчого розвитку; володіння інноваційними педагогічними та інформаційними технологіями, прагнення до їх вдосконалення; прагнення до подолання стереотипів і шаблонів у власній педагогічній діяльності; готовність до інноваційного пошуку нових форм і методів навчання учнів інформатики; прагнення до постійного самовдосконалення, самовираження у творчій діяльності, підвищення рівня професійної кваліфікації; уміння розробляти й проводити нестандартні уроки, а саме: уроки-конкурси, уроки-казки, уроки-

диспути, уроки-подорожі, бінарні уроки тощо; спроможність розробляти якісне власне програмне забезпечення навчального призначення: відео та слайд-лекції, тестові програми, електронні навчально-методичні посібники, web-сторінки навчального призначення тощо; уміння організовувати спілкування з учнями через Internet; залучення учнів старших класів до розробки навчального програмного забезпечення в межах технології співробітництва; допомога вчителям-предметникам у використанні шкільного комп'ютерного класу для проведення уроків з різних предметів; відчуття відповідальності за якісне навчання та виховання учнів.

У наш час науковцями пропонуються різні методики розвитку креативності, під якими розуміють сукупність методів і прийомів, які сприяють творчому процесу генерації оригінальних ідей, знаходженню нових підходів до розв'язання проблем. Розглянемо найпоширеніші з них, які можна успішно застосовувати для розвитку креативних якостей майбутніх педагогів, зокрема учителів інформатики.

Мозковий штурм є методом експертного оцінювання, який був винайдений А. Осборном і описаний у книзі «Your Creative Power» у 1948 році. Він являє собою оперативний метод групового розв'язання проблеми на основі стимулювання творчої активності, при якому учасникам обговорення пропонують висловлювати якомога більшу кількість варіантів її рішення. Потім із загальної кількості висловлених ідей відбирають найбільш вдалі, які можуть бути використані на практиці. Цю методику доцільно й корисно використовувати під час проведення лабораторних робіт з інформатики в складі малих груп, коли кожен студент має можливість висунути власну ідею щодо розв'язання певної задачі, побудови алгоритму та його програмної реалізації.

«Теорія розв'язання винахідницьких завдань» заснована винахідником і письменником-фантастом Г. Альтшуллером у 1946 році. ТРВЗ є методологією і технологією моделювання для генерації інноваційних ідей і вирішень проблем. На відміну від методики мозкового штурму, в якому неврегульовано формулюються ідеї й варіанти розв'язання проблеми, метою ТРВЗ є створення чіткого алгоритмічного підходу до винаходу нової системи або поліпшення старої. Ця теорія заслуговує на увагу в плані розвитку креативних здібностей саме вчителів інформатики, тому що рівень розвитку алгоритмічного мислення є одним з основних показників сформованості їхнього креативного потенціалу.

Заслуговують на увагу евристичні методи навчання, наприклад, евристичні бесіди, диспути, семінари тощо. Евристика (від. ст.-грец. «відшукую», «відкриваю») – наука, що вивчає творчу діяльність, методи, які використовуються при відкритті нових концепцій, ідей і взаємозв'язків між об'єктами, а також методики процесу навчання. Евристичні методи дозволяють прискорити процес розв'язання задачі.

Евристичні методи доцільно використовувати під час закріплення навчального матеріалу, наприклад, при проведенні практичних, семінарських та лабораторних занять з інформатики. Викладач формулює проблему й за допомогою навідних запитань чи підказок непомітно підводить студентів до правильної відповіді або розв'язку. Це дозволяє їм відчути позитивні емоції від

того, що вони самостійно впоралися із завданням. Унаслідок цього підвищується мотивація до навчання й виробляються стійкі навички самостійного креативного пошуку, що дозволить у майбутньому фахівцям самостійно розв'язувати аналогічні й нові за змістом завдання.

Метод Делфі – методика, що дозволяє за допомогою опитувань, інтерв'ю, мозкових штурмів тощо досягти максимального узгодження думок дослідників при визначенні правильного рішення. Базовим принципом методу є те, що декілька незалежних експертів краще оцінюють і передбачають результат, ніж структурована група дослідників. Цей метод дозволяє уникнути відкритих зіткнень між носіями протилежних поглядів, оскільки виключає безпосередній контакт експертів між собою. На сучасному етапі є можливість проводити опитування експертів, не збираючи їх в одному місці, наприклад, за допомогою електронної пошти. Метод Делфі можна використовувати, наприклад, при проведенні наукових Internet-конференцій чи обговоренні проблем на відповідних форумах.

Метод проектів, який був розроблений на початку ХХ століття американським ученим Дж. Дьюї з метою орієнтування навчання на доцільну діяльність учнів з урахуванням їх особистісних інтересів. Як відомо, під проектною діяльністю розуміють спільну цілеспрямовану, задалегідь спроектовану й усвідомлену діяльність партнерів. Метою проектної діяльності в освіті є активізація процесу навчання, своєрідний перехід від розвитку особистості до розкриття її інтелектуального й креативного потенціалу, тобто до саморозвитку.

На наш погляд можливими формами й методами організації проектної діяльності під час навчання майбутніх учителів інформатики можуть бути: виконання проектів у малих групах або індивідуально, зазвичай, під час виконання планових лабораторних робіт; закріплення навчального матеріалу з конкретних тем у вигляді виконання творчого завдання або підсумкове повторення у вигляді проекту (під час виконання контрольних робіт, написання курсових та дипломних робіт з інформатики або методики її викладання); використання «типових навчальних проектів» тощо [4, с.94].

Ще одним дієвим методом, який сприяє розвитку креативних якостей майбутніх педагогів є використання у навчально-виховному процесі ігрових моментів. Під час проведення практичних і лабораторних занять з інформатики студентам, особливо молодших курсів, можна запропонувати такі форми завдань: розв'язування чи складання кросвордів, ребусів, шарад, шифрограм з інформатики чи методики її викладання; проведення конкурсів комп'ютерного малюнка; гра в шахи з комп'ютером; проведення тематичних вікторин тощо.

Висновки.

Таким чином, підготовка креативного вчителя, зокрема інформатики, є насущним завданням сучасної професійної педагогічної освіти. Вона повинна ґрунтуватися на основі індивідуально-диференційованого підходу і здійснюватися протягом життя педагога.

Література

- 1) Барышева Т.А. Психолого-педагогические основы развития креативности / Т.А. Барышева, Ю.А. Жигалов. – СПб., 2006. – 268 с.
- 2) Каменская В.Г. Психология развития: общие и специальные вопросы / В.Г. Каменская, И.Е. Мельникова. – СПб.: Детство-Пресс, 2008. – 368 с.
- 3) Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник / Н.И. Кондаков. – М.: Наука, 1975. – С.674.
- 4) Овчаров С.М. Метод проектів як засіб формування креативності вчителів інформатики / С.М. Овчаров // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Вінниця: ТОВ фірма “Планер”, 2010.– Випуск 32. – С.92-97.
- 5) Роджерс К. К теории творчества: Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс. – М.: Издательская группа “Прогресс”, “Универс”, 1994. – 480 с.
- 6) Davis C.A. Portpait of the Creative Person / C.A. Davis // The Education Forum Volume, 1995. – Vol. 59. – P. 4.

***Abstract.** One of the most important tasks of higher education at the present stage is the transition from mass to individual education. Individualization of learning is one of the forms to organize the educational process, in which the choice of methods, techniques, pace of learning takes into account the individual differences of students, the level of development of their learning abilities.*

***Key words:** professional training of computer science teachers, individual-differentiated approach, creative potential of teachers.*

Стаття відправлена: 09.03.2021 г.

© Овчаров С.М.

УДК 37.025.7

CRITERIA BASE FOR RESEARCHING THE FORMATION OF CRITICAL THINKING**КРИТЕРІАЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНОСТІ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ****Копонович Д.О. / Кононович Д.О.***graduate student (Ph.D. in Social Work) / аспірант*ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0307-6644>*Luhansk Taras Shevchenko National University,**Starobilsk, 1 Gogol Square, 92703**Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,**Старобільськ, пл.Гоголя, 1, 92703*

Анотація. Роль Інтернет-середовища в соціалізації молоді, формуванні її світогляду незаперечна, особливо в століття загальної інформатизації. Сучасна інформаційна епоха ставить перед освітою завдання формування у молоді здатності до самонавчання, вміння працювати з різними видами інформації, а також використовувати навички критичного мислення.

У статті здійснено обґрунтування критичного мислення як ефективного засобу протидії маніпуляціям свідомістю. Автор пропонує оцінити рівень (високий, середній, низький) сформованості критичного мислення за трьома компонентами: аксіологічним, когнітивним та праксіологічним; та дає їх загальну характеристику

Автором зазначено, що критичне мислення дає змогу людині самостійно оцінювати дійсність на основі спостереження, аналізу, перевірки, та, відповідного до цього, приймати аргументовані рішення. Тому критичне мислення може слугувати засобом профілактики деструктивного впливу Інтернету.

Ключові слова: критичне мислення, деструктивний вплив, учнівська молодь, Інтернет-середовище.

Вступ. Роль Інтернет-середовища в соціалізації молоді, формуванні її світогляду незаперечна, особливо в століття загальної інформатизації. Вибір інформації, яку здійснює аудиторія, залежить від її переваг, інтересів, ціннісних орієнтацій, вікових та гендерних особливостей і т.д. Одним з важливих чинників вибірконості та оцінки інформації є критичність мислення.

Навчання навичкам критичного мислення може допомогти кожному розпізнати деструктивний вплив і тим самим не стати його жертвою, проаналізувати помилкові підстави в аргументації, побачити явний обман, визначити надійність того чи іншого джерела інформації і обдумати правильним чином кожне завдання або прийняте рішення.

Дослідженню визначення та розробки технологій формування критичного мислення присвячено чимало праць зарубіжних та вітчизняних психологів та педагогів, серед них: Л.Астахова, Б.Блум, С.Доценко, Дж. Д'юї, І.Загашев, Л.Києнко-Романюк, Р. Пауль, О.Пометун, О.Столбнікова, О.Тягло, Д.Халперн, Т.Хачумян.

Проте, незважаючи на широку популярність обраної теми серед дослідників, досі не розкритим залишається соціально-педагогічний аспект формування критичного мислення у ракурсі протидії деструктивному впливу Інтернет-середовища, зокрема, критерії сформованості критичного мислення.

Тому мета статті – визначення та наукове обґрунтування критеріїв та показників рівня сформованості критичного мислення учнівської молоді.

Основний текст. Щодо поняття про критичне мислення, то існує безліч підходів до його визначення.

У 1916 р Дж. Дьюї запропонував ідею „рефлексивного мислення”, яке він протиставляв мисленню повсякденному, „некритичному”: „Якщо думка, яка виникла відразу приймається, то перед нами некритичне мислення, мінімум рефлексії. Обмірковувати річ, міркувати – значить шукати додаткові дані, нові факти, які розвинуть думку ... або підтвердять її, або зроблять очевидною її безглуздість і незастосовність” [2, с. 12].

Перше повноцінне використання в західній літературі терміну „критичне мислення”, вважає Р. Пол [6], було здійснено американським вченим Е. Глейзером в статті „Експеримент у розвитку критичного мислення”. Здатність критично мислити, по Глейзеру, включає три моменти: 1) осмислене ставлення до проблем і питань в межах свого досвіду; 2) знання методів логічного дослідження і міркування; 3) деякі навички застосування цих методів [5, с. 5].

У педагогіці (І.Загашев, Т.Олійник, О.Пометун, Т.Хачумян) критичне мислення розглядається як методична система, спрямована на розвиток в учнів навичок активного навчання, як технологія навчання, що тісно пов’язана з інтерактивним навчанням; з точки зору психології (Д.Халперн) – це розумова активність, спрямована на аналіз власного розумового процесу, виявлення і виправлення помилок [4]; у сфері інформаційно-психологічної безпеки особистості (Астахова Л.В.) – це специфічний вид розумової діяльності, результатом якого є виявлення негативних інформаційних впливів в текстах, за допомогою логіки, рефлексії, діалогу, інтерпретації, опори на знання класифікацій інформаційних впливів, що приводить в дію захисні установки особистості [1, с.70].

Незважаючи на різноманітні трактування поняття критичне мислення вітчизняними та зарубіжними авторами, які, як можна помітити не суперечать, а, скоріше, доповнюють один одного, загальний зміст їх зводиться до наступного: критично мислити – значить свідомо оцінювати, міркувати.

Дослідниками доведено, що сприйняття і обробка інформації здійснюється під впливом безлічі різних факторів – 1) когнітивного (пізнавального), 2) емоційного (афективного) і 3) поведінкового (конативного) факторів [3, с. 69].

Отже, критичне мислення представляє складний аналітико-синтетичний процес пізнання, який характеризується логічністю, рефлексивністю та осмисленістю і потребує спеціальних вмінь від людини, що критично мислить.

Основними етапами процесу критичного мислення є:

- а) розуміння інформації / усвідомлення проблеми, закладеної в ній;
- б) аналіз інформації, інтеграція проаналізованого, порівняння з уже відомим;
- в) пошук аргументів/контраргументів для обґрунтованих суджень;
- г) формулювання висновків та оцінювання проаналізованого.

Сформованість критичного мислення може бути оцінена за показниками рівнів (високий, середній, низький) розвитку критичного мислення особистості,

під якими ми розуміємо сукупність мотивів, знань, умінь, здібностей (компоненти: аксіологічний, когнітивний, праксіологічний), що сприяють виявленню та протидії деструктивному впливу Інтернет-середовища.

Розглянемо детальніше ці компоненти.

Перший компонент – аксіологічний (ставлення до критичного мислення). Даний компонент відображає наступні показники: мотивація до навчання навичкам протидії деструктивному впливу; пізнавальний інтерес до придбання знань, умінь, навичок; актуалізація потреби в протидії маніпуляціям; установка на виявлення слідів негативних інформаційних впливів.

Аксіологічність характеризується осмисленням ціннісних імперативів отриманням нових знань, уточненням їх особистісної значущості, передбачає стійкий світогляд, сформовану систему цінностей, здатність людини в критичних ситуаціях зберігати свою життєву стратегію, залишатися прихильною своїм життєвим позиціям і ціннісним орієнтаціям.

Другий компонент – когнітивний (знання про критичне мислення). Включає судження про загальні цілі, поняття деструктивного впливу та критичного мислення; уявлення про якості особистості, які впливають на впливовість маніпуляцій. Показниками є знання: знання основ технологій інформаційного впливу; усвідомлення потреби у протидії маніпуляціям.

Третій компонент – праксіологічний (прояв критичного мислення). Показниками є вміння: пояснювати і використовувати в різних контекстах і з різними джерелами знань такі операції, як розуміння, аналіз, синтез, оцінка та ін.; протидіяти впливу, піддавати критичній оцінці інформацію.

Прояв праксіологічного компоненту – це внутрішній процес, і його можна помітити лише через інтерпретацію спостережень, вчинків і аналіз результатів роздумів. Також про сформованість цього компоненту можна судити по частоті проявів критичного мислення в усіх запропонованих завданнях.

Загальну рівневу характеристику сформованості компонентів критичного мислення наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Рівнева характеристика сформованості компонентів критичного мислення

Рівнева характеристика сформованості компонентів критичного мислення			
	Аксіологічний компонент	Когнітивний компонент	Праксіологічний компонент
Показники			
Низький	Низький інтерес до загрози деструктивного впливу; відсутність мотивації до навчання навичкам протидії маніпуляціям та установки на виявлення слідів негативних інформаційних впливів. Особа не має стійкого світогляду, не здатна в критичних ситуаціях зберігати свою життєву стратегію.	Відсутні знання про технології інформаційного впливу, маніпуляцій свідомістю та термінологію.	Навички та вміння, що дозволяють усвідомлено використовувати методи (стратегії) протидії деструктивному впливу, захищатися від маніпуляцій, відсутні або сформовані стихійно.

Середній	Усвідомлення важливості протидії деструктивному впливу. Спостерігається пізнавальний інтерес до придбання знань, умінь, навичок; актуалізація потреби в протидії маніпуляціям. сформована система цінностей, здатність людини в критичних ситуаціях залишатися прихильним своїм ціннісним орієнтаціям.	Є окремі судження про загальні цілі та види деструктивного впливу; існують певні уявлення про якості особистості, які впливають на сприйнятливості до маніпуляцій	Вміє здобувати й опрацьовувати інформацію, використовувати її для розв'язання поставлених завдань, для набуття нових знань; вміння контролювати та оцінювати процес і результати діяльності, як власної, так і сторонньої.
Високий	Людина усвідомлює власні мотиви до подальшого розвитку відповідних умінь, цінність для себе такого навчання, рівень опанування вміння ефективно шукати інформацію в різних джерелах. Сформована систему цінностей, здатність людини в критичних ситуаціях зберігати свою життєву стратегію, залишатися прихильним своїм життєвим позиціям і ціннісним орієнтаціям. Висока мотивація до подальшого розвитку відповідних умінь	У повному обсязі сформовані теоретичні знання про загальні цілі, термінологію навчання протидії деструктивному впливу, поняття маніпуляцій та критичного мислення. Особистість проявляє самостійність та неупередженість суджень, широту мислення: розгляд питання з різних боків.	Сформовані уміння: - оцінки достовірності інформації; - критичність читання: розуміння тексту, критична оцінка змісту; - відрізняти факти від думок, виявляти ідеологічні мотиви, спрямованість інформації; - знаходити і розуміти аргументи в тексті і висловлюваннях інших людей та оцінювати їх; - розрізняти і використовувати контраргументацію і будувати спростування; - комплексно використовувати критичне мислення в різних ситуаціях

Авторська розробка

У контексті нашого дослідження з профілактики деструктивного впливу Інтернет-середовища розвиток критичного мислення відбувається завдяки постійним тренуванням аналітичної, критичної діяльності суб'єкта в площині інформаційного, візуального культурного поля і забезпечується передусім методом дискурс-аналізу.

Висновки. Отже, критичне мислення – це самостійне, незалежне від стереотипів мислення, яке сприяє розвитку конструктивного критичного ставлення до об'єкта, що піддається аналізу. Результатом критичного аналізу стає формування власної, автономної позиції особистості щодо будь-яких об'єктів і явищ та медіатекстів зокрема. А тому критичне мислення може слугувати засобом запобігання деструктивного впливу.

Структура формування критичного мислення учнівської молоді включає взаємопов'язані компоненти (аксіологічний, когнітивний, праксіологічний). Кожен компонент має свій зміст, показники і критерії, що дозволяє виявити рівні сформованості компонентів критичного мислення в процесі впровадження комплексної програми профілактики деструктивного впливу Інтернет-середовища на учнівську молодь.

Література:

1. Астахова Л.В., Харлампыева Т.В. Критическое мышление как средство обеспечения информационно-психологической безопасности личности: монография/ Л.В.Астахова, Т.В. Харлампыева. Москва: РАН, 2009. 136 с.
2. Дьюи Д. Психология и педагогика мышления / Пер. с англ. Н.М. Никольской. М.: Совершенство, 1997. 208 с.
3. Столбникова Е.А. Развитие критического мышления студентов педагогического вуза в процессе медиаобразования (на материале рекламы). Таганрог: Кучма, 2006. 160 с.
4. Халперн Д. Психология критического мышления. С.Пб.: Питер, 2000. 512 с.
5. Glaser E. M. An Experiment in the Development of Critical Thinking. Teachers College, Columbia University, 1941. 212 p.
6. Paul R. Critical thinking: how to prepare students for a rapidly changing world. Foundation for Critical Thinking, 1995. 572 p.

References.

1. Astakhova, L.V. & Kharlampeva, T.V. (2009) Krytycheskoe myshlenye kak sredstvo obespecheniya ynformatsyonno-psykholohycheskoi bezopasnosti lychnosti [Critical thinking as a means of ensuring the information-psychological security of the individual]. Moscow: Russian Academy of Sciences. 136 p.
2. D'yui D. (1997) Psihologiya i pedagogika myshleniya [Psychology and pedagogy of thinking]. Moscow: Sovershenstvo. 208 p
3. Stolbnykova, E.A. (2006). Razvytye krytycheskoho myshleniya studentov pedahohycheskoho vuza v protsesse medyaobrazovaniya (na materyale reklamy) [Development of critical thinking of students of a pedagogical university in the process of media education (on the basis of advertising)]. Tahanroh: Kuchma. 160 p.
4. Halpern D. (2000) Psihologiya kriticheskogo myshleniya [Psychology of critical thinking]. Sankt-Peterburg: Piter. 512 p.
5. Glaser E. M. (1941) *An Experiment in the Development of Critical Thinking*. Teachers College, Columbia University. 212 p.
6. Paul R. (1995) *Critical thinking: how to prepare students for a rapidly changing world*. Foundation for Critical Thinking. 572 p.

Abstract. *The role of the Internet environment in the socialization of young people, the formation of their worldview is indisputable, especially in the age of universal informatization. The modern information age raises the problem of the formation of students ability to self-education, their competence work with different types of information and critical thinking skills in.*

The article substantiates critical thinking as an effective means of counteracting manipulations of consciousness. The author proposes to assess the level (high, medium, low) of the formation of critical thinking in three components: axiological, cognitive and praxiological; and gives their general characteristics.

The author notes that critical thinking allows a person to independently assess reality on the basis of observation, analysis, verification, and, accordingly, to make informed decisions. That is why critical thinking can serve as a means of preventing the destructive influence of the Internet.

Key words: *critical thinking, destructive influence, student youth, Internet environment.*

Научный руководитель: к.п.н., доцент Маркова Н.В.

Статья отправлена: 15.03.2021 г.

© Кононович Д.А.

THE INFLUENCE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES ON THE TEACHING OF CHEMICAL DISCIPLINES BY MASTERS OF PHARMACY

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА НАВЧАННЯ ХІМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН МАГІСТРАМИ ФАРМАЦІЇ

Filippova L.V./ Філіппова Л.В.

s.ch. s., as. prof., as. prof. / к.х.н., доц., доц.

ORCID:000-0002-3808-0590

National Medical University named O.O. Bogomoletsya, Poretohy Avenue34,

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, пр. Перемоги 34

Анотація: В статті розглядається вплив та роль інформаційних технологій в освітньому процесі М(Ф)ЗВО. Основними перевагами у використанні інформаційних технологій під час навчання дозволяє розширити можливості викладача, підвищити якість навчання студентів фармацевтичних факультетів, та також за короткий час, надати студентові велику кількість інформації, яка повинна бути системною, науковою, містити теоретичну і прикладну складові. Покращення навчання та засвоєння наукового матеріалу в сучасних умовах пандемії відбувається завдяки використанню інформаційно навчальних засобів та демонстративно-моделюючих навчальних програм.

Ключові слова: інформаційні технології, студенти фармацевтичного факультету, інформаційні навчальні засоби, демонстраційно-моделюючих навчальних програмних.

У 2019 році компанія Huawei надала черговий звіт Global Industry Vision, в якому окреслила вплив цифрових технологій на суспільне життя, зокрема й на освіту, та визначила технологічні тренди на найближчі п'ять років [1]. Серед виокремлених компанією Huawei 10-ти трендів зазначимо ті, що, на наш погляд, є актуальними в контексті нашого дослідження: технології віртуальної та доповненої реальності (VR/AR), використання яких дасть змогу учасникам освітнього процесу пересуватися в часі та просторі, підвищуючи зацікавленість та мотивацію до науки та технологій; обслуговування без пошуку завдяки оснащенню спеціальними датчиками та сенсорами, що передбачатимуть потреби та задовольнятимуть їх без впливу людини; автоматизація роботами більшості небезпечних, важких, рутинних, шкідливих для здоров'я видів діяльності; хмарні технології, які зменшить бар'єри до технологічних інновацій та наукових експериментів за браком необхідного обладнання; руйнування мовних бар'єрів.

Зміни, що на сьогодні відбулися в методичній системі навчання медичних та фармацевтичних дисциплін, на думку авторів [2, 3], були обумовлені двома чинниками: різким збільшенням обсягів медичних знань і швидкими змінами самого розуміння сутності подій, фактів, явищ. Стосовно першого чинника – за останні декілька років людство здобуло стільки нових медичних знань, скільки воно не одержувало за всю довгу історію свого розвитку. Другий чинник: аналіз обсягу діагностичних і лікувальних відомостей, що безупинно зростає, породжує зміну концепцій, уявлень і навіть стандартів [2, 3]. Ці чинники зумовлюють і подальше зростання ролі та значення комп'ютерних технологій в освітньому процесі М(Ф)ЗВО та розширюють й оновлюють функції викладача,

роблять його наставником-консультантом, який координує навчальний процес, постійно вдосконалює та оновлює зміст навчальних дисциплін, підвищує власну кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій.

Проблемі використання інформаційних технологій у освітньому процесі присвячено чимало досліджень в Україні та закордоном. Теоретико-методологічні основи застосування інформаційних технологій у освіті закладено в роботах Є. Машбіца [4].

Інформаційні технології передбачають опрацювання інформації, як сировини чи матеріалу, а їх застосування в освітньому процесі дає змогу істотно впливати на його ефективність:

- по-перше тому, що при викладанні традиційним методом викладач виступає єдиним органом управління навчального процесу, і він змушений управляти великою кількістю студентів з різними рівнем підготовки, різними задатками і можливостями. Викладач вимушений однаково управляти різними суб'єктами, тобто повинен, орієнтуючись «середні» рівень та задатки студента, мати можливість керувати наслідками, які можуть виникати після отримання інформації;

- по-друге, слід зазначити, що викладач у таких умовах не має змоги оперативного корегувати свою педагогічну діяльність, через відсутність системного моніторингу про рівень засвоєння матеріалу. Він значною мірою обмежений у можливостях підтримувати студентів у стані постійної активної пізнавальної діяльності.

Як показав наш досвід, використання інформаційних технологій при вивченні хімічних дисциплін може принципово змінити методи роботи викладача, і викликати зміни у розумінні студентами сутності навчального матеріалу, які очікує отримати викладач. Саме широке використання комп'ютерної технології під час вивчення хімічних дисциплін дозволяє розширити можливості викладача, підвищити якість навчання студентів фармацевтичних факультетів. Використання комп'ютерних технологій під час освітнього процесу дає змогу ефективно направляти інтелектуальний потенціал студента на позитивний розвиток та активну діяльність.

Не потрібно забувати і той факт, що в сьогоденних умовах (особливо лектору під час читання лекційного матеріалу) важливо за короткий час надати студентові велику кількість інформації, яка повинна бути системною, науковою, містити теоретичну і прикладну складові. Використовуючи комп'ютерні технології, лектору надається можливість зацікавити студента «хімічним світом». Маючи та володіючи мультимедійним пристроєм лектор може наукові факти зразу ж підтверджувати наочними ілюстраціями, відео фільмами практично значущих явищ чи експериментів. Використання цифрових технологій сприяє посиленню зацікавленості, яка, в свою чергу, викликає розвиток образного мислення, що тісно пов'язане з успішним засвоєнням хімічної дисципліни.

Інформаційні технології мають низку специфічних опцій, використання яких є важливим і, за дидактично виваженого використання, може стати ефективним при вивченні хімічних дисциплін:

- віртуальний світ дозволяє проводити хімічні експерименти без ризику для здоров'я студентів,
- демонстрування складних хімічних експериментів під час читання лекційного матеріалу, або застосування відеофільмів з експериментами шкідливих та вибухонебезпечних хімічних реакцій,
- демонстрування складних моделей у різних проекціях,
- перетворювальна діяльність з об'єктами дослідження,
- наближення освітнього процесу до сфери практичної діяльності.

Для цього можна застосувати програмований засіб «віртуальна хімічна лабораторія», або програмований засіб «Досліди хімії», завдяки яким відсутність хімічного обладнання заміщується використанням комп'ютера, відбувається розвиток творчих здібностей студентів, активізація їхньої пізнавальної діяльності і підвищення мотивації до навчання.

У свою чергу, основними видами навчальних занять у закладах вищої освіти законом про вищу освіту визначено такі: 1) лекція; 2) лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття; 3) консультація.

Інформаційні технології створюють технологічний базис супроводу сучасних освітніх систем, забезпечуючи управління процесом набуття знань через інформаційні ресурси, які в своїй пізнавальній і творчій діяльності використовують суб'єкти навчальної діяльності. Зважаючи на повсюдну інформатизацію фармацевтичної галузі, формування інформатичної компетентності при використанні програмних продуктів та засобів у навчанні хімічних дисциплін ми розглядали як один із шляхів формування особистісного кредо майбутнього фахівця.

Загально визнана модель цифрових компетентностей охоплює п'ять сфер:

- інформаційну грамотність;
- комунікацію та співпрацю;
- створення цифрового контенту;
- засоби та стратегії безпеки;
- використання цифрових інструментів.

Для майбутнього магістра фармації важливою є кожна із зазначених сфер.

Проведений аналіз дидактичного потенціалу ІКТ для використання їх у процесі професійно орієнтованого навчання хімічних дисциплін дав змогу з'ясувати чинники, які здатні забезпечити результативність їх застосування в освітньому процесі:

- чітке структурування навчальних матеріалів;
- наближення до прикладних проблем фармації;
- організація та моніторинг самостійної роботи студентів;
- збільшення частки завдань дослідницького характеру, що заохочує до вивчення інновацій у науковій галузі і практичній медицині;
- проведення хімічних експериментів у віртуальних лабораторіях без ризику для здоров'я студентів;
- демонстрація складних експериментів на лекціях, відеофільмів з експериментами шкідливих та вибухонебезпечних хімічних реакцій;
- можливість демонструвати складні моделі у різних проекціях;

- забезпечення рівного доступу учасників освітнього процесу до сучасних якісних навчальних ресурсів;
- можливість опанувати навчальний матеріал у власному темпі, вибудовуючи індивідуальну освітню траєкторію;
- формування інформатичної компетентності майбутнього магістра фармації, що відповідає викликам часу і повсюдній інформатизації галузі;

Інформаційні технології є універсальними засобами навчання, їх можна використовувати на різних етапах освітнього процесу: під час викладу основної науково-інформаційної частини, закріплення матеріалу, контролю знань. Залежно від функцій, які виконує навчальне програмне забезпечення, ми використовували таку їх класифікацію: інформаційні, демонстраційно-моделюючі, контролюючі.

Під час використання комп'ютерної технології змінюються практично всі принципи проведення занять – від логіки дидактичних прийомів до принципів формування мотивації. Головне поле діяльності викладача – заняття. Ще недавно в ролі інформатора, лектора, оповідача він досягав успіху. Тепер цей привілей від нього впевнено забирає телеекран, радіо, комп'ютер. Працювати за старою схемою «розповідь – засвоїли – перевірили» стало мало результативним.

Використання комп'ютерної технології дозволяє студенту розібратися в даній темі незалежно від рівня своїх знань. Для цього потрібно вірно та чітко сформулювати питання і знайти інформаційні джерела, які здатні суттєво допомогти у вивченні матеріалу.

Залежно від функцій, які виконує НПЗ (навчальне програмне забезпечення), можна запропонувати таку їх класифікацію: інформаційні, демонстраційно-моделюючі, контролюючі.

Інформаційні навчальні засоби призначені для одностороннього зв'язку з користувачем. До цього виду можна віднести сучасні засоби мультимедіа, в основу більшості з яких покладена технологія гіпертекстових документів. Під мультимедіа потрібно розуміти комп'ютерну інформаційну технологію, що дає змогу об'єднати в одній програмі текст, графіку, звук, відеозображення та анімацію.

До цього виду НПЗ можна віднести електронні підручники, посібники, енциклопедії, словники, довідники. Впорядковані матеріали, оснащені автоматизованою системою пошуку, ілюстровані відеоматеріалами – програми такого класу вже увійшли до практики використання в навчальних закладах. Так, зокрема, під час проведення лекцій з «Фізичної та колоїдної хімії» нами використовуються презентації та слайд-фільми під час викладання лекційного матеріалу не епізодично, а протягом всього навчального року, поки студенти вивчають дану дисципліну. Це дозволяє забезпечити динамічність, наочність, та можливість викласти більшу кількість інформаційного наукового матеріалу в порівнянні з традиційним методом читання лекції з хімічної дисципліни.

Комп'ютерні презентації є одним із найкращих методів вивчення хімічних дисциплін. Саме під час презентації матеріал можна подати у вигляді графіків, картинок, таблиць. Коли студент прослуховує матеріал з використанням комп'ютерної технології то включається не лише механізм звукового аналізу, а

і ще зорової та асоціативної пам'яті

Характерними ознаками **демонстраційно-моделюючих навчальних програмних** є їх використання на етапах пояснення нового навчального матеріалу, фронтальна демонстрація моделі об'єкта вивчення. Умовно до демонстраційно-моделюючих програмних засобів можна віднести також записані на цифрових носіях відеофрагменти, які використовуються у вивченні навчальних дисциплін, інтерактивні демонстраційні довідково-інформаційні системи, аудіофрагменти, які використовуються під час пояснення нового матеріалу. Тобто використання даного виду НПЗ передбачає роботу із вже готовими компонентами і моделями, що дозволяє активно їх впроваджувати і рекомендувати для самостійної роботи студентів.

Застосування мультимедійних пристроїв – дає можливість також вирішити важке питання з проведенням небезпечного експерименту в лабораторії. За допомогою інформаційних технологій можна здійснити експерименти, які в реальному житті є небезпечними. Ці експерименти може здійснити сам студент змінюючи умови перебігу хімічних реакцій і побачити власними очима наслідки.

За допомогою інформаційних технологій студент здатний знайти відповіді на свої питання, які виникають під час вивчення певних тем. Кожна група медичного та фармацевтичного факультету створює свою сторінку, і студенти спілкуються, обмінюються науковими відкриттями. Саме таке спілкування розвиває творчі та пізнавальні здібності, які потім будуть дуже потрібні для професійного життя майбутнього фахівця.

З переходом усіх медичних ЗВО на кредитно-модульну форму навчання істотно збільшилася кількість тем, які винесено на самостійне вивчення. Найчастіше студентам перших курсів доволі складно організувати час на самостійну роботу, знайти потрібний матеріал належної наукової якості, зробити висновки з пройденого та обговореного матеріалу на практичних заняттях, або з великої кількості наукової інформації знайти та відокремити головне та другорядне. При підготовці до лабораторних занять або практичних робіт важко узагальнити та систематизувати знання, які отримані у лекційному матеріалі. Студенти першокурсники, як показали наші спостереження, взагалі губляться в потоці інформації, який значно зріс у порівнянні зі школою. Комп'ютерні технології та можливості Internet дають інструментарій для істотного спрощення цих проблем. Сформоване з дотриманням дидактичних принципів освітнє середовище закладу освіти створює сприятливі умови та мікроклімат для засвоєння матеріалу. За допомогою Internet межі можна чітко поставити питання, та отримати конкретну відповідь. Студентам на першому курсі варто пояснити, що Internet дає лише відповіді, а не дає знання. Знання студенти отримують під час процесу навчання.

Використання цифрових технологій забезпечило перебудову змісту та методології навчального процесу, і сприяло формуванню необхідної для сучасного фахівця фармацевтичної галузі інформатичної компетентності. Викладач завжди знаходиться в постійному творчому пошуку, під час використання інформаційних технологій, а студент в цей час знаходиться в

постійному інформаційному потоці, який сформований з дотриманням розроблених підходів до формування навчального контенту та управління навчальною діяльністю студентів. Цей інформаційний потік створює умови для усвідомленого використання знань в майбутній професійній діяльності, при цьому вже студент може самостійно застосовувати комп'ютерні технології. Він спроможний самостійно використовувати технології для саморозвитку, вдосконаленню професійних здібностей та вмінь, розвивати своє стратегічне мислення. Як наслідок, саме завдяки використанню комп'ютерних технологій під час навчання, студент формується самодостатнім фахівцем, спроможним реалізуватися в сучасному цифровому суспільстві.

Література

1. Huawei Predicts 10 Megatrends for 2025.

URL:<https://www.huawei.com/en/press-events/news/2019/8/huawei-predicts-10-megatrends-2025> (27.10.2020).

2. Весненко І.Г. Використання інформаційних технологій у процесі навчання фахових дисциплін майбутніх медичних працівників. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2006, вип.3. С. 80–89.

3. Мінцер О.П., Вороненко Ю.І. Дистанційна освіта і телемедицина: Аналіз напрямку. *Медична газета*. 2005. № 9. С. 4–5.

4. Машбиц Е.И., Смульсон М.Л., Жалдак М.І., Ільїна Ю.М., Назар М.М., Дітюк П.П., Комісарова О.Ю., Цап В.Й., Бугайова Н.М., Депутат В.В. Дистанційне навчання: психологічні засади: Монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012.

References

1. Huawei Predicts 10 Megatrends for 2025. URL:<https://www.huawei.com/en/press-events/news/2019/8/huawei-predicts-10-megatrends-2025> (27.10.2020).

2. Vesnenko I.H. (2006). Vykorystannya informatsiynykh tekhnolohiy u protsesi navchannya fakhovykh dystsyplin maybutnikh medychnykh pratsivnykiv. [The use of information technology in the process of training professional disciplines of future medical workers]. *Pedahohichnyy protses: teoriya i praktyka*. [Pedagogical process: theory and practice.]. Vol. 3. P. 80-89.

3. Mintser O.P., Voronenko YU.I. (2005). Dystantsiyna osvita i telemedytsyna: Analiz napryamku. [Distance education and telemedicine: Analysis of the direction]. *Medychna hazeta*. [Medical newspaper]. № 9. P. 4–5.

4. Mashbyts E.Y., Smul'son M.L., Zhaldak M.I., Il'ina YU.M., Nazar M.M., Dityuk P.P., Komissarova O.YU., Tsap V.Y., Buhayova N.M., Deputat V.V. (2012) Dystantsiynе navchannya: psykholohichni zasady: /*monohrafiya*. [Distance learning: psychological principles:/ *monograph*].

Abstract: *The article considers the impact and role of information technology in the educational process in higher education. The main advantages in the use of information technology during training allows to expand the capabilities of the teacher, improve the quality of education of students of pharmaceutical faculties, and also in a short time, to provide the student with a large amount of information, which should be systematic, scientific, contain theoretical and applied components. Improving the teaching and learning of scientific material in the modern conditions of the pandemic is due to the use of information training tools and demonstration-modeling training programs.*

Keywords: *information technologies, students of the Faculty of Pharmacy, information teaching aids, demonstration-modeling educational software.*

УДК 378.6:37].017.4(477)

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF ACTIVE CIVIC POSITION OF FUTURE TEACHERS IN THE PROCESS OF EXTRACURRICULAR EDUCATIONAL WORK**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ**

Zadvornyak L.S. / Задворняк Л.С.

<https://orcid.org/0000-0002-8677-5813>*асистент кафедри дошкільної освіти / assistant department preschool education
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,**Вінниця, Острозького, 32, 21000/**Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,**Vinnitsia, Ostrozkoho, 32, 21000*

Анотація. Проблеми розвитку громадянської активності молоді визначаються потребою суспільства в соціалізації студентів і необхідністю виховання у них якостей, що входять в поняття «громадянська позиція». У статті розкрито суть педагогічних умов формування активної громадянської позиції майбутніх учителів; обґрунтовано аспекти розвитку громадянської позиції студентської молоді в процесі позааудиторної виховної роботи. Розглянуто педагогічні умови організації позааудиторної діяльності здобувачів вищої освіти, визначено їх потенціал у формуванні громадянської позиції майбутніх педагогів.

Ключові слова: педагогічні умови, громадянська позиція, позааудиторна робота, громадянське виховання, патріотизм, професійна освіта, майбутні учителі, студентська молодь, заклад вищої освіти.

Вступ. Сучасна ситуація в нашій країні вимагає подальшого розвитку модернізаційних процесів у вищій освіті. Сьогодні все гостріше відчувається необхідність у вихованні нової інтелектуально патріотичної еліти, яка в недалекому майбутньому візьме на себе відповідальність за долю і процвітання країни. Перед молоддю ХХІ століття стоїть проблема побудови правової держави і громадянського суспільства, здатного забезпечити стабільно благополучне життя його громадян. Тому актуальною є проблема виховання відповідальних, грамотних, компетентних, моральних професіоналів в системі вищої освіти, здатних стати тією самою інтелектуально-правовою елітою, для якої інтереси і сподівання країни і народу будуть пріоритетними. Виходом із ситуації може бути виховання справжнього громадянина, патріота з високим рівнем розвитку активної громадянської позиції, що виявляється, в тому числі, і в професійній сфері.

Мета статті: охарактеризувати педагогічні умови формування громадянської позиції майбутніх учителів в процесі позааудиторної виховної роботи.

Виклад основного матеріалу. Сучасна культурно-освітня парадигма базується на функціонально-генетичному взаємозв'язку освіти і культури: освіта є дзеркалом життя суспільства. Система цінностей молоді стає основою при визначенні змісту їх діяльності, розкриває позицію особистості в аспекті її соціокультурної діяльності. Аксіологічний підхід є одним із шляхів вирішення

можливих проблем гуманізації освіти. Таким чином, постає потреба у виокремленні та розкритті такої педагогічної умови, як мотивація соціокультурної діяльності майбутніх учителів у процесі застосування аксіологічного підходу.

Аксіологічна проблематика визначає наступні соціокультурні функції освіти: розвиток духовних сил, здібності та вміння, що дозволяють майбутньому педагогу успішно долати життєві перешкоди, формування моральної відповідальності, забезпечення можливостей для професійного зросту і самореалізації, одержання засобів для досягнення інтелектуально-правової свободи, розкриття духовного потенціалу.

Аналіз педагогічних умов, які виокремлюють науковці, дає змогу акцентувати увагу на аксіологічній підготовці майбутніх педагогів. Аксіологічний підхід у формуванні змісту освіти визначає умови емоційно-ціннісного переживання і ціннісного ставлення особистості в системі освіти. Соціокультурна діяльність виступає компонентом культури, є засобом передачі цінностей, освоєння яких дає можливість пристосовуватися до умов соціуму, здатність проявляти активність в нових нестандартних ситуаціях, дає можливість розвивати власну позицію і нарощувати загальноосвітній потенціал.

Серед науковців, що звертаються до соціокультурної діяльності в процесі формування особистості взагалі і в закладі вищої освіти зокрема, можна виділити роботи С. Кривих, Є. Піскунова. Становлення особистісно-орієнтованої парадигми освіти мало кілька напрямків реалізації, одне з них – соціокультурний підхід (Є. Бондаревська) [3, с. 20]. Аксіологічний підхід є сполучною ланкою між прагматичним і культурологічним підходами у формуванні активної громадянської позиції, поєднуючи теорію і практику. Аксіологічний підхід сприяє підвищенню соціальної функції освіти, де безпосередньо соціокультурна діяльність пронизує всі види людської діяльності і виховує значущі якості особистості. В рамках аксіологічного підходу особистість є найвищою цінністю соціуму і пріоритетною метою суспільного розвитку. Впровадження аксіологічного підходу в зміст вищої професійної освіти дає можливість до прояву нової спрямованості в освіті, скасовує підготовку «безликих» кваліфікованих кадрів та сприяє результативності в загальному і професійному розвитку особистості майбутнього вчителя.

Основною метою аксіологічного підходу є формування естетично-ціннісних потреб та досвіду особистості (емоцій і почуттів, поглядів, смаків, ідеалів, інтересів, цінностей) як основи формування естетичного ставлення, активності, освоєння і перетворення дійсності, що сприяє формуванню всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

В умовах розвитку сучасних тенденцій освіти і активного пошуку інноваційних моделей формується новий образ учителя, вихователя, керівника проєктів, комунікатора, дослідника, інноватора. Необхідність зміни основ, а не окремих аспектів, підготовки учителів обумовлена, перш за все, розумінням того, що педагогічна освіта є найважливішим ресурсом реалізації стандарту загальної середньої освіти як умови сталого інноваційного розвитку

країни. Тому постає потреба у виокремленні такої *педагогічної умови, як формування надпрофесійних навичок soft skills засобами інноваційних та інформаційних технологій виховної роботи.*

На сьогоднішній день використання технологій розвитку надпрофесійних навичок soft skills для майбутніх вчителів є нероздільною вимогою діяльності педагогічного закладу вищої освіти. Продукування позааудиторної виховної діяльності в освітній процес дає можливість розгортати та поглиблювати здатності студентів, в першу чергу, – рівень педагогічної культури.

Основою позааудиторної виховної діяльності являє собою вивчення, популяризація shift skills технологій в освітньому процесі, педагогічний талант та розвиток творчої особистості студента як майбутнього учителя.

У позааудиторній виховній діяльності студенти усвідомлюють зміст своєї педагогічної діяльності, відкривають нові аспекти перебігу педагогічної творчості.

Л. Кацинська зазначає, що діяльність студентів в позанавчальний час різнобічна: навчання, яке має за мету розвиток знань та умінь професійної поведінки, психологічний лекторій, рольова гра, ділова гра, метод регламентування, КТС, проблемні обговорення, бесіди, тренінги, дискусії, інструктажі, самостійна організація справи тощо [6, с. 112].

О. Долгопол вважає, що в аспекті позааудиторної виховної роботи зі студентами необхідно розвивати індивідуальні, комунікативні й управлінські навички, формувати «soft skills», а саме: командна робота, вміння подати власну думку, аналізувати інформацію тощо. Рішення таких завдань можливі у реалізації таких інтерактивних методів: дискусія, дебати, круглий стіл, диспут.

Оскільки великий потенціал розвитку soft skills має позааудиторна виховна робота, в тому числі неформальна освіта, то змістовно фокусуючи діяльність викладача на розвиток soft skills, необхідно змінити формати і технології взаємодії викладачів і студентів. Традиційні форми занять уже не цікаві для нового покоління. Їх захоплюють Гейміфікація, e-learning, m-learning, соціальне навчання.

Таким чином, під soft skills розуміємо комплекс неспеціалізованих, важливих для професійного росту надпрофесійних навичок, які відповідають за успіх в професійній діяльності, високу продуктивність і є наскрізними, тобто не пов'язані з конкретною предметною галуззю, вони є гнучкими, на відміну від професійних навичок в традиційному розумінні та не залежать від специфіки конкретної діяльності, тісно пов'язані з особистісними якостями і установками (відповідальність, дисципліна, менеджмент тощо), а також соціальними навичками (комунікація, робота в команді, емоційний інтелект) і менеджерськими здібностями (управління, лідерство, рішення проблем, критичне мислення).

Професійна підготовка майбутніх учителів характеризується можливими шляхами прагматичного застосування народної педагогіки у процесі формування громадянської позиції у позааудиторній виховній діяльності. Досягти ефективних результатів можливо через реалізацію такої *педагогічної умови, як забезпечення національної спрямованості позааудиторної виховної*

роботи засобами народної педагогіки.

Особистість з активною громадянською позицією, із почуттям національної самосвідомості, з глибокою повагою до носіїв етнічних груп, високими моральними якостями можливо виховати шляхом правильно організованої системи дослідження минулого: ідеалів, моралі, традицій, звичаїв, обрядовості, фольклору.

На основі аналізу наукових праць, народна педагогіка є такою національною системою виховання, яка з'єднала народну, національну та загальнолюдську історію свого народу через минуле та сьогодення. Така система на сьогоднішній день є надійною базою національного виховання, досягнення мети у формуванні громадянської позиції майбутніх учителів[1;2;4].

Науковці вважають, що значимість народної педагогіки знаходиться в комплексі та сполученні суджень, уявлень, думок, принципів, знань та практики національного виховання. Зокрема, К. Ушинський дотримується думки про те, що головною ідеєю педагогіки є народність, яка об'єднується із законами гуманізму та моральності. Науковець вважає, що народ, який береже свою неповторність, має ґрунтуватися на своїй національній системі виховання, яка базується на народній педагогіці [8, с. 48].

Наукові погляди В. Греченко засвідчують, що впродовж віків український народ сформував певні знання, уміння та проявив у своїй мудрості вікові аспекти виховання молодого покоління. Таке надбання відтворено у засобах народної педагогіки, а саме у малих фольклорних різновидах, народних піснях, танцях, народних казках, народних обрядах, звичаях, національних святах. Такі засоби народної педагогіки адаптують майбутнього вчителя до формування моральних цінностей, забезпечують його національну спрямованість, сприяють регулюванню поведінки особистості у певних повсякденних ситуаціях [5, с. 251].

В. Сухомлинський зазначає: «Народ – живе, вічне джерело педагогічної мудрості» [7, с. 87]. Він наголошує на тому, що ментальність українців, їх народна педагогіка – це невичерпне джерело духовної енергії гуманності, довіри, побратимства, відповідальності, чуйності, турботи до ближнього, доброзичливості, що є народно-педагогічними цінностями.

Отже, головна мета народної педагогіки – надбання молодим поколінням соціального досвіду, отримання у спадок духовних цінностей українського народу, досягнення культурності взаємовідносин, формування майбутнього вчителя як громадянина держави, багатого на духовність, моральність, освіченого в правовій, трудовій та екологічній культурі.

Висновки. Громадянська позиція особистості відображає причетність людини до загальних проблем, її небайдужість до подій в суспільстві, її готовність стати активним суб'єктом соціального розвитку суспільства. На основі проведеного дослідження можна констатувати, що громадянська позиція виступає як найбільш впливова характеристика формування та розвитку особистості громадянина і одночасно як регулятор громадянської діяльності, фактор, що впливає на розвиток ситуації в соціумі, на функціонування правової держави і громадянського суспільства.

Молоде покоління є активним і зацікавленим учасником суспільно-політичних і економічних перетворень. Студентська молодь – стратегічний ресурс розвитку України. Тому від того, яку громадянську позицію обере майбутній вчитель, залежить становлення нового суспільства. Громадянська позиція особистості показує причетність індивіда до проблем суспільства, його зацікавленість в тому, що відбувається, здатність і прагнення бути активним суб'єктом суспільного розвитку.

Література:

1. Акімова О.В. Формування творчого мислення майбутнього вчителя: монографія / О.В.Акімова. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – 350 с.
2. Антонюк Р. Національне та громадянське виховання учнів та студентів у аспект полікультурного виховання // Мандрівець., 2001. - №3/4. – С. 65-68.
3. Бондаревская Е. В. Смысл и стратегия личностно-ориентированного воспитания. Педагогика., 2001. –№ 1. – С. 17-25.
4. Ващенко Г. Виховний ідеал: підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Полтава: Полтав.вісн., 1994. – 190 с.
5. Греченко В. А., Чорний І. В., Кушнерук В. А., Режко В. А. Історія світової та української культури. Навчальний посібник. – К.: Літера, 2000. – 464 с.
6. Кацинська Л.П. Виховний процес в сучасній школі: методичний посібник / Л. П. Кацинська. – Рівне, 1997. – 159 с.
7. Сухомлинський В.А. О воспитании / В.А. Сухомлинский. – М.: Полздат, 1982. – С.83-87.
8. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні / К.Д.Ушинський // Вибрані педагогічні твори : у 2 т. / К.Д.Ушинський. – К., 1993. – Т.1 : Теоретичні проблеми педагогіки. – С.43-103.

Abstract. *Problems of development of civic activity of youth are determined by the need of society in the socialization of students and the need to educate them in the qualities included in the concept of «civic position». The article reveals the essence of pedagogical conditions for the formation of an active civic position of future teachers; aspects of the development of the civic position of student youth in the process of extracurricular educational work are substantiated. The pedagogical conditions for the organization of extracurricular activities of higher education seekers are considered, their potential in the formation of the civic position of future teachers is determined.*

The system of values becomes the basis for determining the content of activities, reveals the position of the individual in terms of its socio-cultural activities. Value orientations are not external and coercive, they can be described only as internal and non-violent. The axiological approach is one of the ways to solve possible problems of humanization of education. Therefore, there is a need to identify and disclose such a pedagogical condition as the motivation of socio-cultural activities of future teachers in the process of applying the axiological approach.

The need to change the basics, rather than individual aspects, of teacher training is due primarily to the understanding that teacher education is the most important resource for the implementation of the standard of general secondary education as a condition for sustainable innovative development of the country. Therefore, it is necessary to single out such pedagogical condition as formation of superprofessional skills of soft skills by means of innovative and information technologies of educational work.

These tasks for the professional training of future teachers are characterized by possible ways of pragmatic application of folk pedagogy in the process of forming a civic position in extracurricular educational activities. It is possible to achieve effective results through the implementation of such a pedagogical condition as ensuring the national orientation of extracurricular educational work by means of folk pedagogy.

Key words: *pedagogical conditions, civic position, extracurricular work, civic education, patriotism, professional education, future teachers, student youth, higher education institution.*

УДК 316.653

TRANSFORMING THE IMAGE OF THE FAMILY IN THE MEDIA**ТРАНСФОРМАЦИЯ ОБРАЗА СЕМЬИ В МЕДИА****Kasimova E.S. / Касимова Е.С.***Студент РГСУ**Russian State Social University, Russia, Moscow, Wilhelm Pika St., 4, 129226**Российский государственный социальный университет,**Россия, Москва, ул. Вильгельма Пика, д.4, 129226*

Аннотация. Статья посвящена изучению и анализу способов СМИ в представлении образов семьи. В настоящее время медиа занимают почётное место в жизни общества, формируя и пропагандируя различные модели поведения. Поднимаются вопросы статуса социальных институтов, готовности медиа правдиво отражать настоящее положение вещей и принятии обществом реальной жизни. Средства массовой информации имеют огромный ресурс воздействия на формирование человека. СМИ не только обеспечивают коммуникацию, но и являются важным фактором социализации человека, так как включают личность в систему социальных отношений на основе усвоения ценностей, норм, образцов поведения данной группы или общества в целом.

Ключевые слова. Традиционная семья, СМИ, реклама, образ-носитель, общество, традиционные семейные ценности.

Введение

Семья на протяжении многих веков выполняет основные функции социализации, отвечает за формирование социальной идентификации и ценностных ориентаций. Сейчас их передача молодому поколению осуществляется не только с помощью традиционного института семьи, но и посредством воздействия информационного поля.

Формирование идеальной модели семьи очень зависимо от СМИ, ведь они определяют современные социальные установки, нормы восприятия семейных отношений достаточно произвольно. Реклама преподносит нам имидж семьи, который, строится на семьях, действительно существующих в нашем мире. Медиа демонстрируют определённую модель поведения в семье, навязывают эталоны. Люди начинают неосознанно подражать образам, которые сопровождают их на протяжении всей жизни.

Целью и задачами исследования являются: изучение процесса формирования и представления образа семьи в медиа, указать место СМИ в информационном пространстве и его структуру, оценить степени влияния на население ведущих СМИ на представления о современной семье, определить основные способы и формы подачи модели семьи в медиа.

Методика:

- Обзор и анализ информационных площадок
- Сбор статистических данных
- Анализ опроса населения по вопросам на заданную тему
- Сравнение материалов в СМИ современности и прошлых десятилетий

Формирование образа «совершенной семьи» в медиа

Образы семьи и их представление в СМИ можно изучать в рамках нескольких наук: культурологии, социологии, маркетинга. В культурологии их

можно рассматривать как инструмент, создающий определённые нормативные и ценностные ориентации, а впоследствии и поведенческие модели и стереотипы. В данной области культурологический подход граничит с социологическим. Коммуникативные образы семьи могут быть также идеологическим инструментом государственной политики, как было в СССР. Так же модели семьи, показываемые в СМИ, безусловно, накладывают отпечаток и формируют этические и эстетические нормы в социуме. Например, различные глянцевого издания отражают эстетику семейного быта через образы семьи.

В современном мире особое положение занимает реклама, она постоянно попадает на глаза, оставляя отпечаток в сознании, тем самым внушая человеку свою точку зрения. Именно телевизионная реклама является наиболее эффективной и запоминающейся, представляя рекламный образ. Можно выделить ключевые образ-носители: семьи в стиле Американской мечты (папа, мама, разнополые дети и золотистый ретривер), ностальгические воспоминания о детстве, праздниках, родном доме у бабушки и дедушке. Всё это подсознательно настраивает человека на определённую модель семьи и жизни.

Образ семьи в советском и современном кинематографе

Помимо рекламы на телевидении важную роль занимает кинематограф. Показать наиболее реалистично жизнь обычного человека во всех ее проявлениях старались все деятели искусства. Каждый творец знает, что открывая зрителям внутренний мир своего персонажа, нельзя обойти стороной его окружение, а особенно нужно уделить внимание атмосфере в его семье. Таким образом, человек, сам того не желая, постоянно сталкивается с моделями семьи, поведения в социуме и понятиям «что хорошо, а что плохо», благодаря новостям во всех областях, рекламе и фильмам по телевидению, журналам, всё это непринуждённо формирует сознание личности, а затем и целого общества. Советское кино. Все советские фильмы перед выходом на экраны проходили жесткую цензуру. Конечно, это не вызывало восторга у создателей картины, но в то время в первую очередь думали о народе, а не о полёте фантазии и таланте режиссёра. Образ советской семьи — своеобразный эталон семейной жизни. В старых фильмах муж и жена — обыкновенные люди, живущие в счастье и благополучии со своими детьми. Речи не шло ни об изменах, ни о предательстве, но, если были исключения, то муки совести у обманщика были неизбежны. Дети всегда были для таких пар на первом месте. Как и в каждой семье бывали ссоры, недопонимания и тяжёлые периоды между партнёрами, но они всегда находят компромисс и не допускают варианта разрушить семью. Семья в современном кино. Сейчас отражён совершенно иной образ семьи. В центре сюжета часто встречаются неполные семьи, иногда неблагополучные, где муж тиран, а женщина жертва, делящие детей или заботу о них выполняет только один из родителей. Даже если семья и полная, то часто нестабильна. Нередки ссоры, конфликты и вредные привычки. Супруги бывают часто неверны свои половинам, ищут лучшей жизни, а иногда относятся друг к другу с полным пренебрежением. Дети, если они вообще есть, в таких семьях глубоко несчастны и одиноки. Сюжет построен таким образом, что зритель

сопереживает героям. И это неудивительно, так как все это отражает и реальное положение в обществе, где институт брака во многом потерян.

Возможно, современный кинематограф делает акцент на социальной стороне семейной жизни, характере героев, их внутреннем мире, в то время как советский был посвящен канонам успешной традиционной семьи. Но не стоит забывать, что фильмы являются массовым искусством и многие сцены из фильмов могут как отражать реальную жизнь, так и формировать эти ситуации в ней.

Заключение

Средства массовой информации имеют огромный ресурс воздействия на формирование человека. СМИ не только обеспечивают коммуникацию, но и являются важным фактором социализации человека, так как включают личность в систему социальных отношений на основе усвоения ценностей, норм, образцов поведения данной группы или общества в целом. Они создают модели поведения. В ходе исследования было выявлено, что медиа стараются продвигать традиционные семейные ценности и относятся критически к семьям, выходящим за рамки идеальной модели. Интернет и телевидение наполнены социальными роликами, где ценятся семейные традиции, дружба «отцов и детей», верность, любовь и взаимопонимание. Стоит отметить, что при этом СМИ благоприятно относится к неполным семьям, материалы о них не сопровождаются негативными отзывами, но всё же в информационном потоке такие семьи занимают далеко не первые места, уступая традиционным семьям.

Также было выявлено несправедливое отношение к поздним бракам, а соответственно и поздним детям. СМИ зачастую обходят стороной материалы о роли отца в воспитании детей. В подтверждение этому то, что материнским капиталом может распоряжаться только женщина, но при этом в основе всё же лежит патриархальный строй семьи. Также показаны счастливые, благополучные семьи в больших и красивых домах, при том, что большая часть населения проживает в неблагоприятных условиях, несмотря на государственные программы поддержки семьи (жилье, ипотека; образование; здравоохранение; материнство и детство, демографические меры). Так подтверждается существующий стереотип, что многодетные семьи «плодят нищету». В связи с этим необходимо увеличить в контенте СМИ количество материалов, которые могли бы сломать данное представление. Повествование в СМИ о многодетных семьях успешных бизнесменов, предпринимателей, политиков, деятелей культуры станет лучшим средством для продвижения идей многодетности.

В заключение можно сделать вывод, что в целом, СМИ справляются с продвижением семейных ценностей и традиций. Таким образом, в конкретных исторических условиях цели государственной семейной политики должны концентрироваться на поддержке СМИ, так как это способно сформировать идеологию активной семейной политики, направленной на укрепление традиционного образа жизни и ценностей семьи. Содержание информационных платформ СМИ соответствует классическим устоям и формирует правильные

образы семьи и взаимоотношений между людьми.

Литература/References

1. Андреева Т.В. Семейная психология: Учеб. пособие. СПб.: Речь, 2004. [Andreeva T.V. Family Psychology: Textbook. allowance. SPb .: Speech, 2004.]
2. Богомолова Н.Н. Социальная психология массовых коммуникаций. М.:Аспект Пресс, 2008. С. 8. [Bogomolova N.N. Social psychology of mass communication. M.: Aspect Press, 2008.P. 8.]
3. Большаков С.Н., Коваленко Н.П. Психология массовых коммуникаций. СПб, 2012. 158 с. [Bolshakov S. N., Kovalenko N. P. The psychology of mass communication. St. Petersburg, 2012.158 p.]
4. Брик Л.В. Анализ эффективности воздействия СМИ на формирование социально-позитивных ориентаций молодежи. Вестник МГТУ, том 11, №1.2008. [Brick L.V. Analysis of the impact of the media on the formation of socially positive orientations of youth. Bulletin of MSTU, volume 11, No. 1.2008.]
5. Вебер М. Образ общества // Избранные произведения. М.: Юрист, 1994. [Veber M. The image of society // Selected works. M.: Lawyer, 1994.]
6. Виноградова С.М., Мельник Г.С. Психология массовой коммуникации. М.: Юрайт,2014 [Vinogradova S.M., Melnik G.S. The psychology of mass communication. M. : Yurayt, 2014]
7. Громова Л.П. Исторический опыт журналистики в тенденциях развития современных медиа // Средства массовой информации в современном мире. СПб. 2011. [Gromova L.P. The historical experience of journalism in the development trends of modern media // Media in the modern world. SPb. 2011.]
8. Дармодехин С.В. Семья и государство. М., 2001. С. 92-93. [Darmodekhin S.V. Family and state. M., 2001.P. 92-93.]
9. Емельянова Е.В. Имидж семьи в современном российском обществе // Государственная семейная политика (научная школа профессора Г.И. Климантова). М., 2004. С.179-180 [Emelyanova E.V. The image of the family in modern Russian society // State Family Policy (Scientific School of Professor G.I. Klimantov). M., 2004. P.179-180.].
10. Захаров С. Брачность в России: история и современность // Демоскоп Weekly. - 2006. - №261-262. [Zakharov S. Marriage in Russia: history and modernity // Demoscope Weekly. - 2006. - P. 261-262.]
11. Короткова А. В. Формирование имиджа семьи под влиянием средств массовой информации (социологический аспект): Автореф. дис... канд. соц. наук. М., 2007. С. 3. [Korotkova A. V. The formation of the image of the family under the influence of the media (sociological aspect): Author. dis ... cand. social sciences. M., 2007.P. 3.]
12. Лежнина Ю. П. Семья в ценностных ориентациях // Социологические исследования. 2009. № 12. Декабрь. С. 75. [Lezhnina Yu. P. Family in value orientations // Sociological studies. 2009. No 12. December. P. 75.]
13. СМИ в меняющейся России/ под ред.проф. Е.Л.Вартановой. М.: АспектПресс,2010 [Media in a changing Russia / edited by prof. E.L. Vartanova. M .: AspectPress, 2010]

14. Человек как субъект и объект медиапсихологии / отв. ред. проф. Е.Л.Вартанова, Ю.П. Зинченко, В.В.Миронов. М.: Изд-во Моск.ун-та, 2013 [Man as a subject and object of mediapsychology / Ed.prof.E. L. Vartanova, Yu.P. Zinchenko, V.V. Mironov, Moscow: Moscow University Press, 2013]

15. Мельник Г.С. Основы творческой деятельности журналиста. Учеб.пособие. М.:ФЛИНТА: Наука, 2018. – 208 с. [Melnik G.S. Fundamentals of the creative activity of a journalist. Textbook. М.: FLINT: Science, 2018 .-- 208 p.]

***Annotation.** The article is devoted to the study and analysis of media methods in the representation of family images. Currently, the media occupy an honorable place in the life of society, forming and promoting various behaviors. The issues of the status of social institutions, the media's readiness to reflect the present state of Affairs truthfully, and the society's acceptance of real life are raised. Mass media has a huge resource of influence on the formation of a person. The media doesn't only provide communication, but it is also an important factor in the socialization of a person, since they include a person in the system of social relations based on the assimilation of values, norms, patterns of behavior of a given group or society as a whole.*

***Keywords.** Traditional family, mass media, advertising, image-carrier, society, traditional family values.*

Статья отправлена: 1.03.2021 г.
Касимова Е.С.

УДК 811.161.1'42

STUDYING THE MUSICAL NATURE OF THE ARTISTIC TEXT AND ITS VISUAL CHARACTERISTICS**ИЗУЧЕНИЕ МУЗЫКАЛЬНОЙ ПРИРОДЫ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА И ЕГО ВИЗУАЛЬНЫХ ХАРАКТЕРИСТИК****Myroshnychenko M.P. / Мирошниченко М.П.***cand. Phylol. / канд. филол. наук*

ORCID: 0000-0003-2358-6908

*National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Kirpichova 2, 61000**Национальный технический университет "Харьковский политехнический институт",**Харьков, ул. Кирпичёва 2, 61000*

Действительность отражается в художественном тексте (текст понимается широко – как музыкальное, визуальное, вербальное и т.д. произведение), в соответствии с двумя принципами отражения: принципом проективности (сходство с реальностью проявляется на уровне конкретного образа, например, в реалистической живописи) и принципом концептуальности (сходство с реальностью наблюдается на уровне осмысления). Любой вербальный текст относится к текстам по преимуществу концептуального типа. К элементам проекции в таких текстах могут быть отнесены звукопись, расположение текста в виде картинки и т.п. Однако факт большей отдаленности конкретных образов вербального текста (которые формируют её реалистичность, детализированность, объёмность, экспрессивность и выразительность, т.е. материю текста) от исходного замысла автора, не может быть причиной отказа от анализа своеобразия материальной природы текста как одного из существенных признаков идиостиля. Кроме того, вербальному тексту присущи такие элементы фактической материи, как ритм, интонационные конструкции, повторы, аллитерации, апеллирующие к музыкальности произведения.

Ключевые слова: проективность, материя текста, бытийность, экспрессивность, идиостиль.

Осмысляя реальность, художник реализует своё понимание в определённой художественной форме, создавая проекцию осмысленной реальности в виде реальности художественного произведения. В процессе восприятия художественного текста (текст понимается широко – как музыкальное, визуальное, вербальное и т.д. произведение) действительность предстаёт одновременно со своей внешней, материальной стороны (визуальной, звуковой, тактильной и т.д.) и внутренней (смысловой). Принципы отражения действительности в тексте рассмотрены, в частности, в работах М.Н. Правдина (напр., [6]). М.Н. Правдин выделяет два принципа отражения действительности в тексте: принцип проективности (сходство с реальностью проявляется на уровне конкретного образа, как, например, в реалистической живописи, фотографии, пейзажной лирике) и принцип концептуальности (сходство с реальностью наблюдается на уровне связи между образами, как, например, в любом тексте, ориентированном на осмысление – соотнесение, сравнение, выводы и т.д.). Проективный и концептуальный принципы неотделимы друг от друга, как неотделимы конкретно-чувственные образы от связей между ними.

Проективная, или конкретно-чувственная сторона художественной реальности, это физические характеристики художественного пространства. В

музыкальных или живописных текстах к ним относят особенности фактуры: например, вид краски и способ её наложения – в живописи; особенности ритма, разница высот голоса, тембр – в музыкальном произведении (см. [1], [4]). Понятие фактуры сообщает о материальной природе вещей, о характере внешней поверхности объектов, о материальных, проявленных характеристиках художественной реальности. Кроме того, понятие фактуры в музыкальных и живописных текстах определяет авторскую принадлежность произведения в большей степени, чем это делает анализ концептуальной составляющей. Поэтому в данной статье выдвигается предположение, что визуальные и музыкальные характеристики текста (материя, фактура текста) могут стать важным способом характеристики идиостиля автора также вербального художественного произведения.

К основным свойствам материальности объекта можно отнести:

- понятие бытийности (реализм, необратимая направленность от прошлого к будущему, наличие физической формы, характерного внешнего вида, пространственного расположения, объёмность);
- проявления экспрессивности, т.к. материя и её формы по определению обладают энергией (все виды контрастов).

Специфика художественного мира вербального произведения состоит в том, что материальная сторона его художественного пространства предстаёт здесь преимущественно как результат вторичного проявления принципа проективности, т.е. появляется лишь в воображении в результате восприятия материи текста.

Такие принципы бытийности в художественном произведении, как внимание к физической форме, к описанию внешнего вида и внешних проявлений, высокая степень авторской оценочности и документализм изложения были проанализированы в статье «О проективности художественного произведения» [5]. Все эти факторы привносят элементы реализма в художественное пространство. Следует добавить, что указание на детали образа (а также на точное время, например, время дня с минутами) также специальные указания на фактурность материала также способствуют усилению фактурности художественного мира.

При описании принципа бытийности и физической формы следует обратить внимание на понятие объёмности. Известно, что объём создаёт трёхмерное пространство, и в живописи, помимо так. наз. «больших отношений», т.е. отношений света и тени, существует понятие тональных отношений, поскольку именно правильная передача блика, полутени, рефлекса и падающей тени создаёт эффект объёмности предмета. Таким же образом, можно говорить о том, что если при описании объекта указывается на характер его взаимодействия с окружением, объёмность образа и художественного пространства увеличивается. Также принцип объёмности увеличивается:

- в сюжетах, где присутствует так. наз. троимирие (напр. в романе «Мастер и Маргарита»), или при использовании нескольких сюжетных линий, или больше, чем двух главных героев;
- при использовании так наз. интерактивного пространства: реальных

событий, реальных героев действительности или угадываемых прототипов, событий или примет исторического времени, а также отсылок к другим уже существующим произведениям (при интертекстуальности, пародии или стилизации).

Проявлением фактурности художественного мира, также как и бытийности, является ещё одно исследуемое нами явление – экспрессия. Само по себе понятие материальности, бытийности и фактуры неразрывно связано с экспрессивностью, выраженностью, выпуклостью, рельефностью (у фактуры поверхности), разностью высот голоса (у фактуры музыкального произведения). Можно сказать, что проявлением экспрессивности являются все средства контраста.

Контраст, представленный как в виде смысловых противопоставлений, так и в виде комбинаций языковых средств, проявляется на всех уровнях организации художественных текстов. По мнению И.И. Ковтуновой, на протяжении XX века в художественной литературе заметно быстро и скачкообразно нарастают различные типы контраста: семантический, стилистический, синтагматический, ритмико-синтаксический, композиционный [3, С. 12]. Контраст возникает как результат появления неожиданного элемента в нейтральном контексте. В живописи за это отвечает контраст цвета, ярко выраженная фактура, контраст изображенных форм и композиция. В вербальном тексте художественное пространство делают «выпуклым» используемые контрастные образы и явления, неожиданное начало или концовка, резкий поворот сюжета, синтагматическое напряжение вызывают, например, метафорические выражения, оксюмороны, неологизмы.

Также существуют так наз. нетрадиционные средства, порождающие контраст и экспрессию. Они происходят из музыкальной природы словесного текста и составляют фактическую материю художественного мира текста. К ним относятся: размер текста (особенно небольшой, «осязаемый»), ритм (в частности, смена тональности и ритма отдельных частей текста, чередование отрезков с различной метрической структурой), интонационные конструкции, акценты, повторы (рифмы, повторы выражений и слов), аллитерации. Такие элементы самой материи текста, апеллирующие к музыкальности произведения, также играют неочевидно важную роль в создании проективной стороны вербального текста, его материальности [2, С. 304].

Таким образом, исследование музыкальной природы словесного текста, а также его изобразительных черт как проявлений вторичной проективности – элементов текстовой реальности, которые формируют её реалистичность, детализированность, объёмность, а также систему контрастов и фигур речи, сообщающих художественному миру экспрессивность и выразительность, – позволяет сформировать комплексное представление о фактуре художественного мира произведения, а также выявить, за счёт чего, в частности, формируется фактура того или иного текста и идиостиля автора.

Литература:

1. Галицкая С.П. К проблеме фактуры монодии. – Вестник музыкальной

науки №4 (10), 2015. – С.81-84.

2. Гумбрехт Х.У. Производство присутствия. Чего не может передать значение. – Москва: Новое литературное обозрение, 2006. – 183 с.

3. Ковтунова И.И. Некоторые направления эволюции поэтического языка в XX в. / И.И. Ковтунова // Очерки истории русского языка поэзии XX в. – М.: Наука, 1990. – С. 7-27.

4. Лернер П. Фактура. – Академия художеств журнала «Костёр» №4, 2005. Электронный ресурс. Адрес доступа: <https://www.kostyor.ru/4-05/academy4-05.php>. Дата обращения 11.03.2021 г.

5. Мирошниченко М.П. О проективности художественного произведения (на материале заметок И.Е. Репина и А.М. Горького о Л.Н. Толстом) / М. П. Мирошниченко // Русская филология. Вестник ХНПУ имени Г.С. Сковороды: научно-методический журнал. – Харьков, 2019. – № 4 (70). – С. 32-37.

6. Правдин М.Н. Проблема абстрактного и конкретного в мышлении и языке. М.: Вдохновение, 1991. – 230 с.

The reality is reflected in the artistic text according to two principles of reflection: the principle of projectivity (the similarity to reality is shown at the level of a concrete image, for example, in realistic painting or in a photo) and the principle of conceptuality (the similarity to reality is observed at the level of understanding, of connections between images). Any verbal text refers to texts predominantly of a conceptual type. The elements of projection in such texts can include sound writing, the location of the text in the shape of a picture, etc. However, the fact of greater remoteness of concrete images of the verbal text from the original intention of the author cannot be a reason for refusing to analyze the uniqueness of the material nature of the text as one of the essential features of an author's writing style.

The article examines the musical nature of the verbal text, as well as its pictorial features as a manifestation of secondary projectivity. The elements of textual reality that makes pictorial features include: attention to physical shape, to the description of appearance and external manifestations, documentary presentation, realistic, detailed, three-dimensional presentation, as well as a system of contrasts and figures of speech that impart expressiveness to the artistic world. In addition, such elements of factual matter as rhythm, intonation constructions, repetitions, alliterations, which appeal to the musicality of the work, are inherent in the verbal text.

The study of the elements of material nature of the text allows to form a comprehensive idea of the texture of the artistic world of the work and to reveal due to what in particular the texture of the text or the author's writing style is formed.

Key words: projectivity, matter of text, beingness, expressiveness, author's writing style.

Статья отправлена: 11.03.2021 г.

© Мирошниченко М.П.

SLOGAN IN ALEXANDER DOVZHENKO'S JOURNALISTIC DISCOURSE ГАСЛО В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Коновал І.І.

Аспірантка IV року навчання

Кафедри української мови та методики її викладання

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Ніжин, вул. Графська, 2, 16600

Анотація. У статті схарактеризовано функціональні особливості ідеологічно спрямованої лексики на матеріалі публіцистичної творчості Олександра Довженка. Проаналізовано теоретичну базу концепту «гасло». Здійснена спроба класифікації гасел за тематичним спрямуванням. Досліджено специфіку кожної тематичної групи на конкретних текстових відрізках.

Ключові слова: політичне гасло, девіз, публіцистика, ідеологічне гасло, сентенція, гасло-повчання, гасло-побажання, гасло-констатація.

Вступ.

Гасло – один з найбільш уживаних мовних жанрів. Психологи зазначають, що словесна маніпуляція є важливою властивістю психіки, яка виникла раніше, ніж аналітичне мислення. Перші прояви інтересу лінгвістів до гасел пов'язані з вивченням феномена тоталітарної мови, який відтворює ідеологію масової свідомості [5; 6]. Гасла репрезентують ідеологічне навантаження пропаганди. Ю. Левін зауважив, що лозунговий універсум є складником широкого ідеологічного універсуму, який перебуває в обігу текстів маніпулятивного спрямування. У цьому контексті гасла, як найкоротші й звернені до максимально широкої аудиторії тексти, виражають редукований і екзотеричний варіант поточної ідеології [6, с. 552].

Мовне маніпулювання – «вид словесного впливу, який використовується для прихованого впровадження в психіку адресата цілей, бажань, намірів, відносин або установок. В основі мовного маніпулювання лежать такі психологічні та психолінгвістичні механізми, які змушують адресата некритично сприймати мовне повідомлення, сприяють виникненню в його свідомості певних ілюзій, провокують його на вчинення вигідних для маніпулятора вчинків» [1, с. 99].

В академічному словнику термін «гасло» має дефініцію «коротка фраза із 2-5 слів, адресована виборцям, яка образно виражає основну ідею іміджу кандидата (виборчого об'єднання, блоку) та ідею виборчої кампанії» [7]. Гасло є обов'язковим компонентом будь-якого тексту, функціонуючого в політичних комунікаціях; воно активно вживається в агітаційних передвиборчих текстах, листівках, плакатах, програмах партій. Агітаційні слогани широко використовуються благодійними та релігійними організаціями, маркетинговими компаніями.

Серед українських мовознавців, які займалися вивченням політичних гасел на рівні стилістичних тропів, можна виокремити Х.Дацишин. Дослідниця аналізує метафору в сучасному українському політичному дискурсі за матеріалами преси 1995–2002 років [2]. О.Чорна досліджує політичне гасло в

сучасній українській та чеській публіцистиці [10]. У монографії М. Степаненка «Політичне сьогодні української мови» увага акцентується на суспільно-політичних описових найменуваннях та зауважено, що «українська мова нині стала джерелом збагачення політичного лексику народів Європи й усього світу» [9, с. 15].

Мета наукової роботи – з'ясувати функціональну роль гасел та їх місце в публіцистичній творчості Олександра Довженка.

Основна частина.

Академічний тлумачний словник української мови дає таке визначення терміну «гасло» - це «висловлена у стислій формі ідея, політична вимога, завдання; заклик» [8, с. 39]. Л. Єніна у своєму дисертаційному дослідженні пропонує дещо інше визначення: «Гасло - це письмовий текст ідеологічного або соціально-політичного змісту, сформульований у вигляді короткого, найчастіше однофразового, імперативного або оцінного висловлювання, спрямований від колективного адресанта до колективного або персоніфікованого адресата з метою зміни поведінки або ціннісних установок» [4, с. 6].

До базових змістовних характеристик гасла належать такі: 1. Тематичне фокусування (наявність одного тематичного фокусу: постулюється одна ідея, викладається одне політичне судження). 2. Максимальна експліцитність у вираженні ідеї. Для гасла нетипові імпліцитні смисли, іронія, алюзія, натяк. Це пояснюється тим, що агітаційні тексти розраховані на широке коло осіб. 3. Злободенність змісту. Вона репрезентована ключовими словами поточних реалій, до яких відносяться імена діючих політиків, назви діючих політичних блоків і партій, позначення актуальних проблем і політичних подій. 4. Аксіологічне маркування, яке проявляється як ідеологічна заданість. Гаслу властиве однозначне вираження політичної позиції: адресату має бути зрозуміло, до якого політичного табору належить автор гасла. 5. Емоційність (відсутність будь-якої раціональної аргументації; звернення до емоційно-образного мислення) [11, с. 341-342].

Політичні гасла можуть нагадувати короткі співомовки (римовані ритмічні тексти, що виконується у такт певної дії, покликані висловити емоції, думки). Найбільш актуальними є спортивні співомовки, які виконують уболівальники під час змагань. Політичні співомовки в короткому, образному вигляді репрезентують певні політичні та ідеологічні установки. Найбільшого поширення вони набувають у період загострення політичної боротьби.

За допомогою гасел більшість політичних діячів та громадських активістів виражають свої ідеологічні уподобання і радикальні наміри. У змісті таких коротких влучних висловів сконцентрована ідея, яка може вразити і привернути симпатію електорату.

У публіцистиці Олександра Довженка знаходимо численну кількість гасел різного спрямування. Найчисленнішою є група виразів політичного спрямування з негативно оцінною конотацією. Основна частина політичних гасел має функціонально-стилістичний характер, напр.: **До зброї, брати-товариші, до зброї! До зброї, товариші! До зброї все, що є живе духом!** [3, с.

20]. *До зброї! До роботи! До самовідданості! До зброї, дорогі мої товариші співвітчизники! До перемоги, до комунізму!* [3, с. 21]. Анафоричні окличні повтори репрезентують радикальні наміри адресантів та підкреслюють активні громадянські дії. Висхідна градація риторичних звертань виражає трудовий ентузіазм. *До зброї, Радянська Україно! Вилітайте, бульбенки, богуни, щорси та боженки!* [3, с. 21]. Стилістична множина антропонімів у структурі агітаційного тексту, виражена збірними іменниками, надає додаткового оцінного значення з відтінком агресії та патріотизму. *Смерть фашистським окупантам!* [3, с. 22]. Гасло у формі погрози, виражене абстрактним іменником однини.

Більшість негативно оцінних риторичних окличних речень та звертань мають конотацію гніву, обурення й агресію щодо тоталітарного режиму та його основоположника Гітлера, напр.: *Шалійте, фашисти! Скаженійте, лютуйте, мерці! Все одно не подолати вам України, не жити на ній вам, а тліти... Скоро, скоро...* [3, с. 22]. Інвективні вигуки, редуплікація прислівників, виражених обставинами часу, наказові дієслова та заперечні присудки виконують функцію констатування та передбачення світлого майбутнього на користь Радянської армії. *Ненавидьте гітлерівське рабство, як смерть!* [3, с. 31]. Гнівне повчання, виражене присудком наказового способу множини та компаративною метафорою негативно оцінним відтінком. *Брате мій воїне, ненавидь ворога! Обруш на його злочинну голову всю свою пристрась! Будь же грізним і нещадним до ворога!* [3, с. 43]. Метонімія, виражена іменником однини *брате*, у формі звертання, має відтінок збірності та згуртованості. *Ненавидь ворога! Спрямуй усі почуття, що є в твоїй молодій душі, на ненависть, на непримиренну палку ненависть!* [3, с. 47]. Гасло у формі предикативних метафор, які з'явилися у результаті переосмислення дій та вчинків щодо адресата комунікації. Стилістичний поліптотон та редуплікація іменника *ненависть* підсилюють емоційне напруження спонукального виразу. *Бережись німця, доню! Не вір ні одному слову, що б він тобі не обіцяв!* [3, с. 47]. Повчальне гасло репрезентоване стилістичною сентенцією. У цьому випадку іменник-звертання *доню* є метонімією – має значення «всі неповнолітні дівчата». За аналогією створене наступне повчання: *Мати, бережи своїх синів від німецької отрути! Жінко – бережи чоловіка! Направляй його до партизанів!* [3, с. 47]. Роль метонімії виконують іменники однини *мати*, *жінка* й *чоловік*. *Гнів! Священний гнів і ненависть до німецьких катів! Краще вмерти стоячи, ніж конати століття у неволі!* [3, с. 47]. Стилістична максима (вищий принцип), виражена редуплікованим іменником *ГНІВ*, та стилістична сентенція у другій частині висловлювання реалізують мораль комуністичної партії.

Іншу групу формують ідеологічні національно забарвлені гасла, напр.: *Хай живе Радянська Західна Україна в сім'ї народів прекрасного і гордого великого Радянського Союзу!* [3, с. 12]. Модальна частка *хай* утворює аналітичну форму дієслова наказового способу. Головна її функція в конкретному комунікативному відрізку – прославлення федеративної соціалістичної держави на чолі з Комуністичною партією. Аналогічну форму

має наступний приклад: *Хай живе життя, хай живе братство народів! Хай розвіється тьма!* [3, с. 34]. *Хай живе великий, прекрасний український народ Західної України, що злився в єдину сім'ю з усім радянським народом! Хай живе наш брат – російський народ! Хай живуть керівники українських більшовиків! Хай буде здоровим і могутнім наш командир товариш Тимошенко! Хай живе і процвітає велика Комуністична партія, яка дала нам життя!* [3, с. 12]. Редуплікована анафорична модальна частка **хай** у поєднанні з дієсловами тривалого часу **жити**, **бути** створює лінгвістичний ефект поширеного девізу, який виражає ідею діяльності радянського народу та Комуністичної партії. Функцію метонімії виконують лексеми **брат** та **сім'я**. *Любіть Радянський Союз, як життя!* [3, с. 31]. У гаслі простежується ремінісценція на патріотичний вірш Володимири Сосюри «Любіть Україну!». *Хай живе і красується земля наша українська, радянська! Хай живе і процвітає великий Радянський Союз! І хай безсмертними стануть ваші дорогі імена!* [3, с. 31]. Ідеологічне гасло репрезентоване інверсованими анафоричними спонукальними реченнями, у структурі яких є гемінітивні аналітичні формами дієслова наказового способу.

У публіцистиці Олександра Довженка також виділяємо групу гасел-закликів, напр.: *Вперед, до перемоги! За Радянську Вітчизну! За рідну багатостраждальну нашу Україну-Русь!* [3, с. 37]. Спонування учасників бойових дій твердо утримувати свої позиції та не відступати ні за яких обставин. *Будьте ж безстрашні і щедрі! Не бійтеся героїчної смерті! Не бійтесь!* [3, с. 30]. *Нічого, нічого не шкодувати: ні праці, ні ненависті. Ні тягара бою, ні страху бою, ні натхнення бою, ні самого життя!* [3, с. 30]. Наказові форми дієслова, редупліковані лексичні заперечення та заперечний інфінітив у формі наказового способу спонукають до взаємної бойової відповідальності на загальне благо. *Підіймайтесь, ревіть, пороги! Розливайся, Дніпре, рознеси по всіх морях невтримний гнів наш. Нашу безсмертну віру!* [3, с. 27]. Гасло-заклик у формі оживлення природних стихій.

Юначе мій, товаришу, добрий, щирий і мужній, забудь доброту свою! [3, с. 28]. Метонімія, виражена позитивно оцінними постпозиційними атрибутивами, має форму стилістичної сентенції.

До окремої групи можна зарахувати гасла-констатації, напр.: *Живе поет! Живуть його слова! Живуть гасла Радянської України!* [3, с. 23]. *Ми тут! Ми на Батьківщині! На Батьківщині! Міцніше зброю!* [3, с. 23]. Не зважаючи на об'єктивацію дійсності, у гаслах цієї групи простежується імпліцитне спонування до радикальних способів боротьби з опозицією, виражене редуплікованими риторичними окличними реченнями. *Життя перемагає, життя переможе!* [3, с. 31]. *Товариші, перемога за нами!* [3, с. 36]. Гасла виражені фразами-прогнозами з позитивно оцінним результатом. *Є! Не перевелись лицарі! Не захирів наш рід! Жива душа народна!* [3, с. 55]. Об'єктивна та позитивна оцінка дійсності виражена стверджувальним окличним дієсловом-зв'язкою **бути** у формі теперішнього часу, присудками-запереченнями й складеним іменним присудком **жива**.

Поодинокими випадками є гасла-побажання, напр.: *Нехай тут, на*

Західній Україні, і українці, і поляки, і євреї, всі трудящі – робітники, вся трудова інтелігенція – найдуть собі притулок [3, с. 12]. Модальна наказова частка **нехай** у поєднанні з дієсловом майбутнього часу **найдуть** формують позитивно оцінене побажання успішних та перспективних результатів подальших справ.

Більш поширеною є група гасел-прославлень, напр.: **Слава народу, який має таку силу, слава народу, який має таку владу! Слава народу, який має таку партію!** [3, с. 11]. Загальне схвалення заслуг об'єкта комунікації виражене анафоричними та редуPLICATIONOVANIMI окличними мотиваційними фразами. **Слава великому Кобзареві! Слава українському народу-бійцю! Слава збройним синам його, бійцям-героям Червоної Армії! Слава партизанам! Слава безстрашним партизанам України, Шевченковим дітям!** [3, с. 23]. Гасло у формі градаційних анафоричних риторичних окличних речень.

Висновки.

Отже, проаналізувавши публіцистичну творчість Олександра Довженка, ми виявили, що автор широко застосовував жанр політичного гасла для вираження своїх ідей та настанов. Найбільш поширеною групою є негативно оцінені гасла патріотичного спрямування. Також виділяємо гасла-повчання, гасла-побажання, гасла-констатації, ідеологічні девізи, гасла-прославлення та гасла-заклики. Головна функція стилістично забарвлених фразових конструкцій – вираження негативних емоцій щодо тоталітарного режиму та прославлення співдружності народів Радянського Союзу й Комуністичної партії.

Література.

1. Быкова О. Языковое манипулирование // Теоретические и прикладные аспекты речевого общения. Красноярск-Ачинск, 1999. Вып. 1 (8). С. 93-99.
2. Дацишин Х. Метафора в сучасному українському політичному дискурсі: за матеріалами преси 1995–2002 років: довідник. Львів: ПАІС, 2004. 260 с.
3. Довженко О. Твори в п'яти томах. Т.4 / упор. Ю. Солнцева, Т. Дерев'яно. К.: Дніпро, 1984. 351 с.
4. Енина Л. Современные российские лозунги как сверхтекст: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Екатеринбург: Уральский гос. ун-т им. А. Горького, 1999. 27 с.
5. Клемперер В. Язык третьего рейха. Записная книжка филолога. М. : Прогресс-Традиция, 1998. 390 с.
6. Левин Ю. Семиотика советских лозунгов // Избранные труды. Поэтика. Семиотика. М.: Языки русской культуры, 1998. С. 542–558.
7. Полит-словарь.ру [Электронный ресурс]. Режим доступа <http://www.polit-slovar.ru/dictionary/715/>.
8. Словник української мови: в 11 томах. Том 2, 1971. С. 39.
9. Степаненко М. Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон: монографія. Харків : Видавець Іванченко І., 2017. 616 с.
10. Чорна О. Політична метафора в сучасній публіцистиці (на матеріалі української та чеської періодики). Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. 2012. Випуск 17. С. 137–142.

11. Шейгал Е. Семиотика политического дискурса: дис. ... д-ра филол. наук. Волгоград, 2000. 212 с.

References.

1. Bykova O. (1999). Language manipulation // Theoretical and applied aspects of speech communication, 1(8). 93-99.
2. Datsyshyn Kh. (2004). Metaphor in modern Ukrainian political discourse: based on press materials of 1995–2002: handbook. 260.
3. Dovzhenko A. (1984). Works in five volumes, 4. 351.
4. Enyna L. (1999). Modern Russian slogans as supertext: abstract. 27.
5. Klemperer V. (1998). The language of the Third Reich. Philologist's Notebook. 390.
6. Levin Yu. (1998). Semiotics of Soviet slogans // Selected Works. Poetics. Semiotics. 542-558.
7. Political dictionary.ru [Electronic resource]. URL: <http://www.polit-slovar.ru/dictionary/715/>.
8. Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes. (1971). 39.
9. Stepanenko M. (2017). Political present of the Ukrainian language: actual periphrasticon: monograph. 616.
10. Chorna O. (2012). Political metaphor in modern journalism (based on Ukrainian and Czech periodicals). Comparative studies of Slavic languages and literatures. 17. 137–142.
11. Shejgal E. (2000). Semiotics of political discourse: dissertation . 212.

Abstract. *The article is devoted to describe the functional features of ideologically oriented vocabulary of Oleksandr Dovzhenko`s journalistic works.*

The theoretical basis of the concept "slogan" was analyzed completely. The specificity of classification slogans by thematic direction was attempted. The basic means of representation of each thematic group on specific text segments were studied.

Key words: *political slogan, motto, journalism, ideological slogan, sentence, slogan-instruction, slogan-wishes, slogan-statement.*

Науковий керівник: д.ф.н., проф. Бойко Н. І.

Стаття надіслана: 19.03.2021 р.

© Коновал І. І.

УДК 811. 124'06' 373. 72

LINGVO-STYLISTIC FEATURES OF THE CONCEPT «LOVE» AS A FEELING

МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОЗНАКИ ПОНЯТТЯ ЛЮБОВІ ЯК ПОЧУТТЯ

Benkevych H.A. / Бенькевич Г.А.

lect. / викл.

Orcid: 0000-0002-7496-0077

Lviv State University of Life Safety, Kleparivska 35, 79007

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,

м. Львів, Клепарівська 35, 79007

Анотація. У статті досліджено поняття «любов» у лінгвістичному контексті та проаналізовано його мовну специфіку у соціальному просторі. Підтверджено, що любов є властивою для природи людини. Любов передбачає сердечну прихильність до особи іншої статі, кохання, глибоку повагу, шанобливе ставлення до людини. Вона є доброзичливою, дарує правдиве щастя. Людська особа і любов мають подібну природу.

Ключові слова: любов, стосунки, почуття, емоції, пара, соціальний простір.

Метою статті є дослідження поняття «любов» у лінгвістичному контексті. Поняття «любов» є багатовимірним вербалізованим мисленнєвим конструктом людської свідомості в єдності понятійного, образного та ціннісного компонентів. Мета зумовила розв'язання таких завдань: 1) проаналізувати поняття «любов» у лінгвістичному контексті; 2) визначити його мовну специфіку у соціальному просторі.

Аналіз досліджень проблеми. У сучасному мовознавстві емоційні концепти досліджені такими науковцями, як А. Вежбицька, В.Г. Гак, Дж. Лакофф, Н.А. Красавський, В.В. Леонтьєв, В.І. Шаховський, та ін.).

Вступ

При спілкуванні у товаристві між окремими людьми виникають міжособові стосунки. Цей взаємозв'язок проявляється в характері, взаємному впливі один одного. Люди частіше починають контактувати, виражати взаємну симпатію. Інтерес та взаємна симпатія у багатьох випадках переростає у спільне почуття – любов.

Почуття любові проявляється як почуття, емоції, емоційний стан або відчуття. Любов передається і позитивними, і негативними емоціями, по-різному лексично виражається [8, с. 30-34].

Основний текст

Почуття любові як основне у внутрішньому світі людини досліджене у психології, присутнє в мові, культурі та є однією з основних моральних цінностей кожної нації. Академічний тлумачний словник української мови пояснює поняття «любов» як сердечну прихильність до особи іншої статі, кохання, а також як глибоку повагу, шанобливе ставлення до людини [1].

Слово «любов» (дав.-рус. любовь) за походженням є знахідним відмінком давнішого любы («любов, кохання»). Утворене від дієслова *ljubiti («любити», «бажати») або іменника *ljubь («милий, любий»). Похідні слова існують у всіх слов'янських мовах: біл. любоў, любіць, рос. любовь, любить, пол. lubić, чеськ.

líbiti, верх.-луж. lubić («давати обітницю»), ниж.-луж. lubiś (так само), болг. любя («люблю»), серб. љубити/ljubiti, хорв. ljubav, ljubiti, словен. ljubiti [5]. Праслов'янські *ljubiti, *ljubъ, *ljuby походять від праіндоевропейського кореня *leubh («любити», «кохати», «бажати»). Споріднені з лит. liaupse («повага», «похвальна пісня») і liaupsinti («вихваляти»), прагерм. *leuba («любий», «приємний»), гот. liufs («любий», «приємний»), lubains («надія») і galaubjan («вірити»), дав.-верх.-нім. liob («любий», «приємний») і lob («похвала»), нім. lieb («любий», «приємний»), Liebe («любов») і liebe («люблю»), дав.-англ. leof («любий») і англ. love («любов», «люблю») і lovely («любий», «приємний»), дав.-інд. lubhyati («жадає») і lobhayati («збуджує бажання»), лат. libet і старолат. lubet, lubere («мені подобається»), алб. laps («бажаю, жадаю»), грец. λυπτα, «люпта» («гетера», «розпусниця»). Висловлювали також версію про германське походження цього слова у слов'янських мовах [5, III, 320].

У матеріальному світі людина еволюціонує, контактує з природою. Змінюючи природу, людина ставала соціальною істотою, творила своє буття, оволоділа інтелектуальними, естетичними, етичними цінностями [2]. Духовне життя мало свої переваги. Людина пізнавала нове, щоб розвивати себе, свої здібності. У пізнанні себе людина пізнавала світ. Нове світобачення творило нову еволюцію.

Х. Погосова каже, що «відчувати любов» – це здатність людини проникнутися глибокими емоційними переживаннями або внутрішніми почуттями. Любов є сильним почуттям, що не потребує слів. Це почуття створює комфорт у шлюбі, між родичами та коханими. Концепт «любов» відображений у всіх картинах світу, тільки має різні забарвлення. Найяскравішими її забарвленнями є правдивість та чесність. У свідомості носіїв мови концепт «любов» існує як ментальне утворення, сформоване з різних уявлень кожної нації про почуття любові та кохання. Ці уявлення передають мовні засоби: лексеми, словосполучення, паремії, кліше, метафоричні вирази тощо. Ці мовні засоби переважно походять від латинських висловів. Наприклад:

Не люблять того, хто сам не любить – A nullo diligitur, qui neminem diligit.

Щоб тебе любили, люби [сам] – Si vis amari, ama. (Сенека).

Щоб тебе любили, будь гідним любові. – Ut ameris, amabilis esto.

Люби, щоб тебе любили. – Ut ameris, ama. (Martial., Epigr., VI, 11, 10).

Любов – старання. – Amor dolor (est).

Амур уникає лінивих. – Amor odit inertes. (Овідій).

Любов – як сльоза: [починається з очей, а потрапляє в серце] – Amor ut lacrima: [oculis oritur, in pectus cadit].

Любов сліпа. – Nemo in amore videt.

Для любові немає непрохідних доріг. – Nil amori invium.

Щирі почуття створюють гармонію стосунків. Почуття любові долає труднощі і перешкоди. Така божественна природа любові і її важливо розуміти та вірити в те, що любов має на землі найвищу силу.

Усі епохи і століття вносили власні корективи у розуміння почуття любові. Усі ці корективи мали сенс відповідно до історичного часу і особливостей соціальної комунікації.

Почуття любові потребують від обох партнерів постійної роботи над своїми почуттями. У соціокультурному просторі стосунки у парі формуються через серце людини. У світі все відбувається з любов'ю: вона навколо нас і вдома, і на роботі, і на відпочинку. Любов робить людину цінною. Любові притаманні такі якості, як бажання прощати, довіряти, турбуватися один про одного. Звичайно, любов проявляється разом з іншими почуттями, такими як дружба, ревності, ненависть.

Любов приходить як дар, стосунки стають радісними і само собою зрозумілими [4]. Навколо почуття любові формується духовний простір для виявлення. Любов до іншої людини виникає спонтанно. Цінність людини додає любові яскравих барв, але не є причиною виникнення любові. Кароль Войтила називає таку цінність «цінністю особи» [12]; Дітріх фон Гільдебранд говорить про «загальну красу» людської особи [10]; Макс Шелер вживає термін «ціннісне єство» людської особи [9].

«Звичайні» цінності можуть давати додаткову поживу для любові до іншої людини тому, що вони виявилися саме в ній. В любові відкривається неповторна індивідуальність іншої особи. Самі по собі вони можуть викликати лише пошану чи захоплення [11].

Любов є там, де людина «відчуває» цю цінність у своєму серці. Гільдебранд звернув увагу, що любов є найсердечнішим ставленням до іншої особи [10, s. 95]. Той, хто любить, відводить коханій особі особливе місце у своєму серці, «коронує» її. Про це свідчать такі відомі слова, що він любить іншу особу «понад усе» на світі [10, s. 95].

Зауважимо, що чоловіки ідеалізують свою партнерку. Чоловіку важливо ідеалізувати обрану жінку, щоб мотивувати себе до тривалих стосунків. У стосунках з жінкою чоловік є активним.

Неповторна цінність іншої особи входить у сердечний світ того, хто любить, залишаючи помітний слід «сердечних почуттів», що стають досвідом глибокого щастя. Характерною ознакою любові є прагнення закоханого ошчасливити свою другу половинку [10, s. 199].

Любов прагне щастя, благополуччя, добробуту для іншого. В прагненні до щастя іншої особи присутній подих доброти, скерованої до цієї особи. В досвіді любові людина «стає доброю». Любов немовби мобілізує в ній всі сили добра, яким наповнена її душа, й скеровує їх до іншої особи. Любов завжди веде до перемоги добра в серці того, хто любить, принаймні стосовно цієї людини, яку він любить. Любов і ненависть щодо однієї і цієї ж людини несумісні між собою. Справжнє щастя приходить як дар, є наслідком трансценденції людини у напрямку до добра, наділеного цінністю [3].

Висновки.

До властивої природи людини належить любити. Любов є доброзичливою. Глибокий і багатий досвід правдивого щастя, невід'ємного від досвіду любові, є ще одним свідченням любовної природи людини, її призначення для любові. Саме досвід щастя свідчить про своєрідну спорідненість того, що ошчасливує людину, з її особовим світом і єством. Людська особа і любов мають подібну природу.

Література:

1. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – URL: <http://sum.in.ua/>
2. Вілков В. Ю., Салтовський О. І. Людина і світ: Навч. посібн. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.
3. Гільдебранд Д. фон. Етика. – Львів: Видавництво УКУ, 2002. – 445 с.
4. Добко Т. Любов і щастя у філософії Дітріха фон Гільдебранда / Т. Добко // Гілея: науковий вісник. - 2013. - № 73. – С. 179-182.
5. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови у 7 т. – К., 1982–2003. – Т. 1-4.
6. Корж Н. Г., Луцька Ф. Й. Із скарбниці античної мудрості: [Словник] / Худож. оформл. П. Т. Вишняка. – 2-ге вид., допов. і перероб. – Київ: Вища шк., 1994. – 351 с.: іл.
7. Крылатые латинские выражения / Авт.-сост. Ю. С. Цыбульник; худож. – оформ.: Б. Ф. Бублик, В. А. Мурлыкин. – Х.: Фолио; Москва: Эксмо, 2008. – 992 с.
8. Погосова К. О. Способы вербализации эмоций. // Объединенный научный журнал № 20. – Киев: Изд-во Фонда правовых решений. 2018. – С. 30-34.
9. Шелер М. Ordo amoris // Избранные произведения / под ред. Денежкина А.В. – Москва: Гнозис, 1994. – С. 341-377.
10. Hildebrand D. von. Das Wesen der Liebe. – Regensburg: Verlag Josef Habel, 1971. – 532 p.
11. Spaemann R. Personen: Versuche über den Unterschied zwischen «Etwas» und «Jemand». – Stuttgart: Klett-Cotta, 1996. – 275 s.
12. Wojtyła K. Miłość i odpowiedzialność. – Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1986. – 255 s.

***Annotation.** In this paper, the author investigates the concept of «Love» in the linguistic context and analyzes its' linguistic particularities in a social space. It is confirmed that love is an inherent part of a human nature. Love implies a heartfelt affection for a person of the opposite sex, an amour, deep respect, favourable status of a person. It is benevolent and gives true happiness. A human being and love have a similar nature.*

***Key words:** love, relationships, feelings, emotions, couple, social space.*

EXECUTOR IN EXECUTIVE PRODUCTION: PROTECTION OF RIGHTS ВЫСКАТЕЛЬ В ИСПОЛНИТЕЛЬНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ: ЗАЩИТА ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ

Dubinin R.A. / Дубинин Р.А.

Law Institute student/ Студент института права
Vladivostok State University of Economics and Service
692001, Russian Federation, Vladivostok, Derzhavin street 59
Владивостокский государственный университет экономики и сервиса
692001, Российская Федерация, г.Владивосток, ул.Державина 59

Аннотация: В этой статье автор обсудил роль взыскателя в исполнительном производстве, способы защиты его прав и интересов. Проведя анализ полученных данных, автор сделал заключение и изложил его в данной статье.

Ключевые слова: Исполнительное производство, защита прав, взыскатель, защита интересов

Федеральная служба судебных приставов Российской Федерации – это федеральный орган исполнительной власти, который выполняет функции по исполнению судебных актов, обеспечению установленного порядка деятельности судов и является подведомственной Министерству юстиции Российской Федерации.

Часто должностные лица работают не в рамках закона, а так, как им удобно работать либо же так, как им хочется работать. Также вышеупомянутые лица могут выходить за рамки закона ненамеренно. Причина этого может крыться в недостаточной квалификации таких работников, отсутствие надлежащего опыта работы в данной сфере, либо нехватки образования. Таким образом они нарушают права граждан, бездействуя или наоборот, превышая свои полномочия. Сталкиваясь с такой проблемой гражданин вынужден обжаловать эти действия или бездействия. Закон предусматривает разные способы защиты своих прав, такие как:

1. Обжалование действий (бездействия) путем обращения в вышестоящие органы
2. Обжалование действий (бездействия) путем обращения в суд

К должностным лицам относятся лица, постоянно, временно или в соответствии со специальными полномочиями осуществляющие функции представителя власти, т.е. наделенные в установленном порядке распорядительными полномочиями в отношении лиц, не находящихся в служебной зависимости от них, а равно лица, выполняющие организационно - распорядительные или административно - хозяйственные функции в государственных органах, органах местного самоуправления, государственных и муниципальных организациях, а также в Вооруженных Силах РФ, других войсках и воинских формированиях Российской Федерации.

Право на обжалование действий (бездействия) гарантируется каждому гражданину Российской Федерации статьей 46 Конституции Российской Федерации. Так, последняя редакция статьи 46 гласит:

1. Каждому гарантируется судебная защита его прав и свобод.

2. Решения и действия (или бездействие) органов государственной власти, органов местного самоуправления, общественных объединений и должностных лиц могут быть обжалованы в суд.

3. Каждый вправе в соответствии с международными договорами Российской Федерации обращаться в межгосударственные органы по защите прав и свобод человека, если исчерпаны все имеющиеся внутригосударственные средства правовой защиты.

Право на обжалование действий (бездействия) гарантируется каждому гражданину Российской Федерации статьей 46 Конституции Российской Федерации. Согласно ст.48 ФЗ «Об исполнительном производстве» лицами, участвующими в исполнительном производстве, могут являться:

1. Взыскатель и должник
2. Лица, непосредственно исполняющие требования, содержащиеся в исполнительном документе
3. Иные лица, содействующие исполнению требований, содержащихся в исполнительном документе (переводчик, понятые, специалист, лицо, которому судебным приставом-исполнителем передано под охрану или на хранение арестованное имущество, и другие)

Также законодателем в ст.49 ФЗ «Об исполнительном производстве» даны определения сторон исполнительного производства:

1. Взыскателем и должником могут быть гражданин или организация, а также объединение граждан, не являющееся юридическим лицом. К указанному объединению применяются нормы настоящего Федерального закона, определяющие участие организаций в исполнительном производстве, если иное не предусмотрено законодательством Российской Федерации.

2. В случаях, предусмотренных настоящим Федеральным законом и иными федеральными законами, взыскателем и должником могут быть Российская Федерация, субъекты Российской Федерации и муниципальные образования.

3. Взыскателем является гражданин или организация, в пользу или в интересах которых выдан исполнительный документ.

4. Должником является гражданин или организация, обязанные по исполнительному документу совершить определенные действия (передать денежные средства и иное имущество, исполнить иные обязанности или запреты, предусмотренные исполнительным документом) или воздержаться от совершения определенных действий.

5. В исполнительном производстве могут участвовать несколько взыскателей или должников (соучастников). Каждый из них участвует в исполнительном производстве самостоятельно. Соучастник может поручить представлять свои интересы в исполнительном производстве другому соучастнику с его согласия.

Законодатель предусмотрел сводное исполнительное производство. Статья 34 ФЗ «Об исполнительном производстве» гласит: «возбужденные в отношении одного должника несколько исполнительных производств имущественного характера, а также возбужденные в отношении нескольких должников исполнительные производства по солидарному взысканию в пользу одного

взыскателя объединяются в сводное исполнительное производство».

В случае, если обжалуемые действия (бездействие) должностных лиц службы судебных приставов были совершены при сводном исполнительном производстве и его участниками являются все взыскатели, в чью пользу выданы определенные документы, то судебный акт, определяющий законность, беспристрастность и обоснованность действий (бездействий) должностных лиц службы судебных приставов, может повлиять на права и обязанности каждого из них.

Таким образом, государственный орган, рассматривающий дело об обжаловании действий (бездействия) должностных лиц службы судебных приставов, обязан привлекать к участию в данном процессе в качестве заинтересованных лиц всех взыскателей по сводному исполнительному производству.

Как следует из вышеизложенного, участниками в деле об обжаловании действий (бездействия) должностных лиц службы судебных приставов являются: взыскатели, должники, иные лица, заинтересованные в исполнительном производстве.

По своей сути, взыскателем является лицо, в чьих интересах выдается исполнительный документ, а должником является лицо, которое обязуется погасить задолженность по исполнительному документу. При этом не нужно забывать, что взыскатель и должник в исполнительном производстве не равны в процессуальном смысле истцу и ответчику в гражданских правоотношениях. Истец приобретает статус взыскателя, а ответчик статус должника в том случае, если удовлетворяются требования истца. В случае же, когда исковые требования суд не удовлетворяет или удовлетворяет встречный иск, судебные расходы возмещает истец, который становится должником, а ответчик в свою очередь взыскателем. Помимо всего вышеперечисленного понятия взыскатель и должник являются более широкими по отношению к понятиям истец и ответчик, так как взыскателем и должником в исполнительном производстве могут быть другие лица, в отношении которых осуществляется принудительное исполнение исполнительных документов.

Говоря о правовом положении взыскателя, необходимо отметить тот факт, что в исполнительном производстве основной ролью, выполняющей принудительное исполнение исполнительных документов является пристав-исполнитель, а сам взыскатель, имея личную заинтересованность в его успехе, оказывает поддержку в их исполнении.

После того, как суд удовлетворил исковые требования, следует заказать исполнительный лист и обратиться с ним в службу судебных приставов. Для того, чтобы пристав возбудил исполнительное производство необходимо подать заявление. К заявлению рекомендуется приложить банковские реквизиты, на которые будет получено исполненное по решению суда денежное обязательство. После того, как исполнительное производство началось, не следует целиком и полностью полагаться на пристава, ведь учитывая вышеннаписанное, взыскатель может оказывать приставу-исполнителю поддержку по реализации исполнительного документа. Для этого

есть комплекс прав, как взыскателя, которым необходимо пользоваться.

Ознакомление с материалами исполнительного производства. Это можно делать не один раз, закон не ограничивает количество ознакомлений с материалами дела. Это можно делать, как лично, так и путем фотографирования материалов исполнительного производства, для того, чтобы в дальнейшем, в спокойной обстановке изучить все подробно. Следует обратить внимание на то, в полном ли объеме пристав сделал запрос:

1. Запрошены ли сведения о наличии недвижимого имущества
2. Сделан ли запрос о наличии счетов в банке
3. Запрошены ли информация о наличии транспортных средств в собственности должника

Исходя из практики, можно сделать вывод, что зачастую пристав-исполнитель не делает запросы по банковским учреждениям. Делается запрос по двум-трем самым крупным банкам, но при это игнорируется, что банков на территории населенного пункта, где проживает должник может быть множество. В случае, если обнаружено, что пристав-исполнитель не сделал запрос по всем банкам на территории населенного пункта, где проживает должник следует заявить ходатайство о полном истребовании информации со всех банковских и кредитных учреждений. Это поможет в максимально короткий срок отыскать денежные средства должника и исполнить решение суда.

Также в исполнении интересов взыскателя следует помимо поиска денежных средств воздействовать на самого должника. Существует несколько способов:

1. Ходатайство о запрете выезда за границу должника
2. В случае, если объектом взыскания являются алименты, а должник длительно уклоняется от исполнения исполнительного документа, следует написать заявления в полицию, о злостном уклонении от уплаты алиментов, ст. 157 УК РФ.

Все вышеперечисленные способы могут привести к тому, что денежные средства, которые взыскал суд, взыскатель получит в скорые сроки.

Часто, приставы-исполнители упускают возможность, связанную с описью имущества должника в его месте проживания. В случае, если такое имеет место быть, следует ходатайствовать о выезде в место проживания должника, в том числе и с личным присутствием взыскателя, для того, чтобы лично убедиться в наличии имущества у должника, которое будет включаться в опись, которая будет являться моментом исполнения решения суда.

Отдельным способом побуждения должника к исполнению своих обязательств может являться привлечение СМИ, а также публикации информации в социальных сетях о том, что должник не исполняет свои обязательства. Данная информация не будет являться оскорблением и клеветой, так как это является установленным фактом и подтверждается решением суда. Упомянутый способ может побудить должника к исполнению обязательств, поскольку лицо не заинтересовано в огласке фактов, которые могут повлечь разрушение его репутации.

В случае, если пристав-исполнитель не выполняет своих обязанностей в надлежащем виде, нарушает исполнительное производство, необходимо подать жалобу в адрес старшего пристава района, в котором работает конкретный пристав-исполнитель или в адрес главного управления приставов по территории субъекта Российской Федерации, где проходит исполнительное производство. Также можно подать жалобу в суд, который будет устанавливать вину пристава-исполнителя и привлекать его к ответственности.

В ходе написания статьи автором были рассмотрены основные проблемы, которые появляются на пути взыскателя и рекомендации по защите своих прав и интересов:

1. Личное участие и помощь приставу-исполнителю
2. Контроль деятельности пристава-исполнителя
3. Возможность ходатайств и написание заявлений в полицию в определенных ситуациях

Abstract: *In this article, the author discussed the role of the bailiff in enforcement proceedings, ways of protecting his rights and interests. After analyzing the data obtained, the author made a conclusion and presented it in this article.*

Key words: *Enforcement proceedings, protection of rights, claimant, protection of interests*

УДК 347.168

THE LAWMAKING ROLE OF A JUDGE IN RUSSIA: HISTORY AND MODERNITY**ПРАВOTВОРЧЕСКАЯ РОЛЬ СУДЬИ В РОССИИ: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ****Koshcheeva D.A. / Кошечеева Д.А.***2nd year undergraduate student / студент 2 курса бакалавриата**International Institute for Energy Policy and Diplomacy, MGIMO,**Ministry of Foreign Affairs of Russia**Международный институт энергетической политики и дипломатии МГИМО МИД России*

Аннотация: В статье рассмотрены вопросы исторической трансформации правотворческой роли судьи в России, а также особенности ее современного понимания. Проведено исследование научной доктрины, а также разъяснений высших судебных инстанций. Выявлены проблемы правового понимания правотворческой роли судьи с позиции действия принципа *stare decisis*.

Ключевые слова: правотворческая роль судьи, судебное правотворчество, принцип *stare decisis*, судебный прецедент.

Вступление.

История развития российского законодательства показывает наличие активной правотворческой деятельности органов судебной власти, что является характерной особенностью устройства правовой системы. Несмотря на то, что функции суда носили в большей степени правоприменительный характер, его участие время от времени в правотворческой деятельности помогало урегулировать общественные отношения¹.

Основной текст.

В отечественном законодательстве в качестве судебного правотворчества можно назвать практику обращения судей к Государю за разъяснением трудностей. Впоследствии подобное было закреплено в Своде Законов Русской Империи 1832, согласно которому закон не подлежал применению без доклада Императорскому Величеству². Уже к середине 19 века появляется тенденция к наделению суда более широким кругом прав в отношении судебного правоприменения. В Судебных Уставах 1864 года закрепляется обязанность суда толковать законы, таким образом, суд не мог обращаться за разъяснением права к другим органам и лицам, а все затруднения и пробелы должен был толковать и восполнять самостоятельно³.

В дореволюционной России мнение о том, является ли судебный прецедент источником права, не было однозначным. Некоторые исследователи, как например С.А. Муромцев⁴, Е.Н. Трубецкой⁵, выделяли прецедент как

¹ Потапенко С.В., Даниелян А.С. Судебное правотворчество в контексте правовой системы России: вопросы теории и практики. Краснодар: Кубанский государственный университет, 2018. – С.76-78.

² Васильковский Е. В. Цивилистическая методология. Учение о толковании и применении гражданских законов. М., 2002. – С. 298.

³ Михайловский И. В. Толкование юридических норм // Хропанюк В. Н. Теория государства и права. Под ред. Т. Н. Радько. М., 1998. – С. 329.

⁴ Муромцев С. Суд и закон в гражданском праве // Юридический вестник. 1880. № 14. – С. 390—393.

⁵ Трубецкой Е.Н. Энциклопедия права. С. 78; Касса Л. Источники русского гражданского права. М., 1890. – С. 9—15.

источник права, однако подчеркивали, что его роль определяется лишь как дополнительная или вспомогательная. Другие, например, Г.Ф. Шершеневич⁶, в свою очередь, не признавали прецедент в качестве независимого правового источника.

В советский период судебный прецедент не признавался в качестве источника права, что объясняется теоретиком права Р.З. Лившицем «главенствующей ролью нормативистского подхода в советской юридической науке и соответствующим пониманием права»⁷.

В России, причисляющей себя к числу стран романо-германской правовой семьи, на протяжении долгого времени отрицалась роль прецедента в качестве источника права, и таким образом отрицалось и само судебное правотворчество. Суды могли осуществлять исключительно правоприменительную практику. Это объяснялось тем, что законодатель, по мнению большинства юристов, способен учесть большее количество обстоятельств, нежели судья. С.Л. Зивс, советский юрист, доктор юридических наук, подчеркивал: «Правотворческая деятельность суда с неизбежностью умаляет значение закона»⁸.

С конца XX века, нормативный подход, однако, претерпевает изменения, что в свою очередь влияет на роль судебных органов, а также на факт возможности признания прецедента в качестве источника российского права. В настоящее время данный подход остается одним из ключевых, и наиболее популярных. Хотя нельзя не отметить, что позиция о признании существования судебного прецедента в качестве источника власти идет в разрез с представлениями о принципе разделения властей. Однако в законодательной практике Российской Федерации существует практика осуществления судебного правотворчества в рамках данного принципа, признанной конституционной.

Одним из важнейших решений является Постановление Пленума Высшего арбитражного суда РФ (далее - ВАС РФ) от 14.02.2008 г. №14, которым было дополнено ранее вынесенное постановление Пленума ВАС РФ от 12.03.2007 г. №17⁹. ВАС РФ дополнил основания возникновения права на обжалование судебного акта в порядке надзора по вновь открывшимся обстоятельствам. Теперь к основаниям относятся случаи, когда практика применения законодательства, существовавшая на момент принятия судебного акта, в последующем была изменена в Постановлении Пленума ВАС РФ или Президиума ВАС РФ.

Это постановление вызвало дискуссию и даже критику в юридической

⁶ Шершеневич Г.Ф. Наука гражданского права в России. М., 2003. – С. 242.

⁷ Лившиц Р.З. Право и закон в социалистическом правовом государстве / Р.З. Лившиц // Советское государство и право. 1989. - № 3. – С. 15-22.

⁸ Зивс С.Л. Источники права // Отв. ред.: Казимирчук В.П. - М.: Наука, 1981. – С. 53.

⁹ Постановление Пленума ВАС РФ от 14.02.2008 № 14 «О внесении дополнений в Постановление Пленума Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации от 12.03.2007 № 17 «О применении Арбитражного процессуального кодекса Российской Федерации при пересмотре вступивших в законную силу судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам». – URL: http://arbitr.ru/arxiv/post_plenum/18671.html (дата обращения 02.09.2020).

литературе¹⁰, потому что формально Пленум ВАС вышел за пределы своих полномочий и формально выступил в роли законодателя. Однако Конституционный суд РФ в Постановлении № 1-П от 21.01.2010 г. признал не противоречащим п.1 ст. 311 Арбитражного процессуального кодекса Российской Федерации (далее – АПК РФ) во взаимосвязи с п. 5.1. Постановления Пленума ВАС РФ №14 от 14.02.2008 г. Конституции РФ¹¹. Кроме того, Постановлением возлагалась обязанность на федерального законодателя по внесению соответствующих изменений и дополнений в арбитражно-процессуальное законодательство в срок не превышающий шести месяцев. Таким образом, была определена прецедентная роль постановлений Президиума и Пленума ВАС. Конституционный суд подчеркнул, что решения, принимаемые высшими судебными инстанциями по вопросам толкования закона, являются обязательным для нижестоящих судов на будущее время. Так, Конституционный Суд формально признал судебный прецедент в системе российского права в качестве источника права¹².

Заключение и выводы.

Таким образом, можно сделать вывод, что в современных реалиях судебное правотворчество в той или иной мере признается во многих странах романо-германской правовой системы.

Стоит отметить, что судебная власть осуществляет и непосредственно формирует конкретные правовые нормы в процессе правоприменительной практики при разрешении правовых споров. При этом суды рассматривают спорные ситуации на основании и во исполнение законов, и таким образом не претендуют на узурпацию функций и компетенций законодательной власти по установлению абстрактных общеобязательных норм. Скорее наоборот, наделение судей правотворческими функциями обеспечивает более гибкое и эффективное применение нормативно-правовых актов.

До сих пор, однако, проблема признания судебного прецедента в качестве источника права является дискуссионным вопросом. Рассмотренное Постановление Конституционного суда поставило под сомнение классическое понимание места судебного прецедента в системе источников права. Такой фундаментальный принцип как *stare decisis* был фактически санкционирован со стороны Конституционного суда, что является историческим шагом для права Российской Федерации.

Литература:

1. Васьковский Е. В. Цивилистическая методология. Учение о толковании

¹⁰ Шварц М.З. Пересмотр судебного акта по вновь открывшимся обстоятельствам в связи с формированием практики применения законодательства Высшим Арбитражным Судом Российской Федерации // Вестник высшего арбитражного суда РФ. – 2010. - №1. С. 108-117.

¹¹ Постановление Конституционного Суда Российской Федерации от 21 января 2010 г. № 1-П «По делу о проверке конституционности положений части 4 статьи 170, пункта 1 статьи 311 и части 1 статьи 312 Арбитражного процессуального кодекса Российской Федерации в связи с жалобами закрытого акционерного общества «Производственное объединение «Берег», открытых акционерных обществ «Карболит», «Завод «Микропровод» и «Научно-производственное предприятие «Респиратор». – URL: <http://www.garant.ru/hotlaw/federal/229558/> (дата обращения 02.09.2020).

¹² Коркунов К.М. Лекции по общей теории права. — М., - 2019. – С. 31.

и применении гражданских законов. М., - 2002. – С. 298.

2. Зивс С.Л. Источники права // Отв. ред.: Казимирчук В.П. - М., - 1981. – С. 239.

3. Коркунов К.М. Лекции по общей теории права. — М., - 2019. – С. 420.

4. Лившиц Р.З. Право и закон в социалистическом правовом государстве / Р.З. Лившиц // Советское государство и право. - 1989. - № 3. – С. 15-22.

5. Михайловский И. В. Толкование юридических норм // Хропанюк В. Н. Теория государства и права. Под ред. Т. Н. Радько. М., 1998. – С. 329.

6. Муромцев С. Суд и закон в гражданском праве // Юридический вестник. 1880. № 14. – С. 390—393.

7. Постановление Конституционного Суда Российской Федерации от 21 января 2010 г. № 1-П «По делу о проверке конституционности положений части 4 статьи 170, пункта 1 статьи 311 и части 1 статьи 312 Арбитражного процессуального кодекса Российской Федерации в связи с жалобами закрытого акционерного общества «Производственное объединение «Берег», открытых акционерных обществ «Карболит», «Завод «Микропровод» и «Научно-производственное предприятие «Респиратор». – URL: <http://www.garant.ru/hotlaw/federal/229558/> (дата обращения 02.09.2020).

8. Постановление Пленума ВАС РФ от 14.02.2008 № 14 «О внесении дополнений в Постановление Пленума Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации от 12.03.2007 № 17 «О применении Арбитражного процессуального кодекса Российской Федерации при пересмотре вступивших в законную силу судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам». – URL: http://arbitr.ru/arxiv/post_plenum/18671.html (дата обращения 02.09.2020).

9. Потапенко С.В, Даниелян А.С. Судебное правотворчество в контексте правовой системы России: вопросы теории и практики. Краснодар: Кубанский государственный университет, 2018. – С.76-78.

10. Трубецкой Е.Н. Энциклопедия права. С. 78; Касса Л. Источники русского гражданского права. М., 1890. – С. 9—15.

11. Шварц М.З. Пересмотр судебного акта по вновь открывшимся обстоятельствам в связи с формированием практики применения законодательства Высшим Арбитражным Судом Российской Федерации // Вестник высшего арбитражного суда РФ. – 2010. - №1. – С.108-117.

12. Шершеневич Г.Ф. Наука гражданского права в России. М., - 2003. – С. 242.

***Abstract.** The article examines the issues of the historical transformation of the law-making role of the judge in Russia, as well as the features of its modern understanding. A study of the scientific doctrine, as well as explanations of the higher courts was carried out. The problems of legal understanding of the law-making role of a judge from the standpoint of the stare decisis principle are revealed.*

***Key words:** lawmaking role of a judge, judicial lawmaking, stare decisis principle, judicial precedent.*

Статья отправлена: 16.03.2021 г.

© Кошечева Д.А.

УДК 378.016

**LEGAL DEONTOLOGY AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL
TRAINING OF LAWYERS**
**ЮРИДИЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ПРАВНИКІВ**

Рысменна О. / Письменна О.П.

k.yu.s., dots. / к.ю.н., доцент.

ORCID: 0000-0002-7310-2281

Vasyl Stus Donetsk National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnitsa
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. У роботі розглядаються деонтологічні вимоги, які висувають до майбутнього спеціаліста. Особлива увага приділяється формуванню правника, сприянню вироблення у нього почуття внутрішнього імперативу службового обов'язку та психологічної підготовки до майбутньої професії. Визначено роль та місце деонтологічного підходу до формування світоглядної культури майбутніх правників.

Ключеві слова: юридична деонтологія; професійна підготовка; внутрішній імператив, службовий обов'язок, правник

Вступ.

Сьогодні постає потреба у підготовці висококваліфікованих фахівців сфери права, які б володіли необхідними знаннями, уміннями й навичками, високим рівнем інтелекту, були носіями правди та справедливості, гуманізму та милосердя, обізнаними у питаннях професійної етики, служили еталоном виконання професійного обов'язку. Юридична деонтологія має важливе значення для підготовки правників. Це зумовлено необхідністю побудови в Україні демократичного суспільства, що базується на таких загальнолюдських цінностях, як верховенство права та забезпечення прав і свобод людини й громадянина.

Основна частина

Термін «**деонтологія**» грецького походження, що в перекладі означає «**наука про належне**». Крім того, цим терміном інколи позначають розділ етики, в якому вивчаються проблеми обов'язку людини, сфера належного (того, що повинно бути), вивчаються усі форми моральних вимог до життєдіяльності людини та відносини між людьми. Юридична деонтологія – відносно молода навчальна дисципліна, яка викладається у вузах України, де готують правознавців, з початку 1990-х років [1, с. 12].

Деонтологічні вимоги професійної спрямованості почали формуватися у тих сферах людської діяльності, де основним об'єктом впливу була людина. Історичні джерела свідчать, що найперше систематизованого вигляду вони набули в медицині, зокрема деонтологічні постулати Гіппократа, «Етика» або «Канон лікарської науки» Ібн – Сіні, Медична етика Парацельса, тощо [1, с. 12].

Термін «**деонтологія**» був запроваджений у науковий обіг англійським філософом та правознавцем Ієремією (Джеремі) Бентамом. Його доктринальне вчення має назву «утилітаризм» – від латинського *utilitas* – **користь (благо)**,

вигода. Указане вчення використовується для вивчення проблем пов'язаних із належним ставленням особи фахівця до виконання своїх професійних обов'язків.

Філософська категорія «*благо*» співвідноситься із категорією цінностей (йдеться і про матеріальні, і духовні цінності суспільства). Як зазначають науковці, усе що цінне для людини взагалі, називається вище благо.

З еволюцією природно-правового світогляду, уявлень про людську цінність прийшли переосмислення соціальної ролі юристів та потреба у формуванні системи моральних вимог, дотримання яких дозволило б забезпечити високий рівень правових послуг, зупинити зловживання правом та корисливе використання владних повноважень служителями Феміди [1, с. 12].

Результатом закономірного правового розвитку України стало викладання в системі юридичної освіти навчальних курсів: спочатку – «Вступ до спеціальності», згодом – «Юридична деонтологія», метою якої є підготовка студентів до активного, усвідомленого сприйняття та засвоєння правової інформації, забезпечення профорієнтаційної роботи, вироблення основних навичок та світоглядних засад професійного спілкування юристів [1, с. 13].

Юридична деонтологія – це наука про обов'язки юриста, про кодекс його професійної поведінки, правила поведінки.

Особливістю юридичної деонтології є те, що вона характеризує правознавство крізь призму юридичної професії і діяльності юриста, якому постійно необхідно вирішувати складні проблеми життя, свободи, честі людей. А це потребує моральних сил, розуміння міри відповідальності перед людьми і, врешті решт, перед суспільством. А для цього потрібно знати психологію, політику, етику, естетику і багато іншого.

Міжнародна асоціація юристів (ІВА) уже давно запровадила етичні засади у професії правника, які були відображені у Загальних принципах для Співтовариства юристів, прийнятих радою Міжнародної асоціації юристів 20 вересня 2006 р. у Чикаго (США) та які вже довели свою ефективність.

31 жовтня 2012 року Асоціація правників України провела круглий стіл, на якому були представлені етичні правила правника – звід правил поведінки.

Стандарти правничої професії (незалежно від організаційно – правового статусу їхніх представників), яким має відповідати діяльність практикуючих юристів. Правил корпоративної етики (поведінки), а також у документах окремих міжнародно-правових інституцій та політичних організацій, що мають рекомендаційно - зобов'язальний характер для їхніх членів і учасників [2, с. 23].

До переліку таких документів (актів) у хронологічній послідовності їх ухвалення можна включити:

- Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, яка ухвалена делегаціями Асоціацій адвокатів 12 країн – учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 р.;
- Стандарти незалежності правничої професії Міжнародної асоціації юристів, які ухвалені на конференції МАЮ у Нью-Йорку у вересні 1990 р.;
- Кодекс поведіння посадових осіб з підтримання правопорядку;
- Рекомендація № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів», яка

ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 518 засіданні 13 жовтня 1994 р.;

- Європейська хартія про Закон «Про статус суддів», який ухвалено Радою Європи, Лісабон, 1998 р.;
- Рекомендація № 2000/19 «Про роль державної прокуратури в системі кримінального судочинства», яка ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 6 жовтня 2000 р. [2, с. 23].

Усі зазначені документи акцентують увагу на умовах і процедурах допуску до професійної правничої діяльності, включаючи вимоги до професійної підготовки (навчання) майбутніх та підвищення кваліфікації працюючих юристів [2, с. 23].

В Україні наявні національні стандарти професійної правничої професії, а саме:

- Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури;
- Кодекс професійної етики судді;
- Правила адвокатської етики;
- Правила професійної етики нотаріусів;

Тому важливим у підготовці правників є прищеплення норм професійної етики, що обумовлює необхідність впровадження у навчальний процес.

Професійна етика – це сукупність норм і правил, що регулюють поведінку юриста на основі загальнолюдських моральних цінностей з урахуванням особливостей його професійної діяльності й конкретної ситуації. Вона посідає важливе місце в системі етичного знання та освіти, виступаючи невід’ємною складовою підготовки фахівця [3, с. 19]. Етика регулює професійну діяльність, дає критерії для її оцінювання, запобігає конфліктам та постійно розвивається у процесі поступу суспільного життя [4, с. 40].

Роль деонтологічних знань у підготовці юристів:

- дає змогу скласти загальне уявлення майбутніх правників про сферу юридичної діяльності;
- виховує почуття справедливості, відповідальності, патріотизму, гордості за обрану професію;
- орієнтує мислення майбутніх правників на систему соціальних цінностей, в основі якої знаходиться ідея (принцип) людиноцентризму;
- допомагає студентській молоді здійснити свій професійно – орієнтаційний вибір відповідно до існуючої системи юридичних спеціальностей;
- формує навички та уміння щодо засвоєння правових знань, вироблення власної позиції щодо конкретних життєвих ситуацій та відповідної мотивації для прийняття юридично значущого рішення;
- здійснює виховний вплив на свідомість правників шляхом формування у них системи правових цінностей; дозволяє правильно оцінювати життєву ситуацію і приймати морально виважене та юридично обґрунтоване рішення [1, с. 21].

Деонтологічна підготовка передбачає сформованість деонтологічної компетентності, що є однією із необхідних складових професійної

компетентності викладача правознавства.

Юридична деонтологія – це своєрідна енциклопедія для юриста, шлях до високої професійної майстерності. Завдання юридичної деонтології полягає у тому, щоб дати студентам знання з етичних норм правничої практики; ознайомити з деонтологічними і моральними принципами в державах Західної Європи; сформулювати уявлення про професійну культуру правознавців, її основні елементи (психологічну, моральну, естетичну культуру поведінки); показати найбільш гострі моральні проблеми юридичної діяльності, причини моральних та професійних конфліктів; ознайомити зі специфікою майбутньої професії; виховати гідного патріота своєї держави, фахівця з моральними якостями.

Висновки.

Таким чином, юридична деонтологія та професійна етика є своєрідним фундаментом у підготовці правників. Саме юридична деонтологія формує у студентів стійке уявлення про правову дійсність та ціннісні орієнтири, визначає обсяг і зміст знань та етичних настанов, необхідних їм у подальшій професійній кар'єрі; розкриває цілісну системну картину юридичної наукової, освітньої та практичної діяльності, тоді як інші навчальні дисципліни спеціалізуються на висвітленні окремих сторін та закономірностей правової сфери суспільного життя. Тому для підготовки правників дисципліна «Юридична деонтологія» є важливою. Вона досліджує професійну поведінку, формує моральні цінності, ознайомлює майбутнього фахівця з принципами, нормами і правилами професійної поведінки, визначає типові помилки у поведінці, що пов'язані з порушенням норм професійної моралі, розкриває особливості етичної поведінки при розв'язанні складних ситуацій.

Література:

1. Ухач В. З. Юридична деонтологія і професійна етика. Тернопіль : Вектор, 2015. С.335
2. Суценок В. М. Європейські та міжнародні стандарти правничої професії в контексті функціонування правової системи України. Наукові записки НаУКМА. 2016. С. 22 – 25.
3. Баранова Н. М. Роль і значення курсу «Професійна та корпоративна етика» у вищому навчальному закладі. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2016. С. 19 – 22.
4. Токарчик Р. А. Юридична етика. Київ : Таксон, 2009. С 356

***Abstract.** The paper considers deontological requirements for the future specialist. Particular attention is paid to the formation of a lawyer, helping to develop in him a sense of internal imperative duty and psychological preparation for the future profession. The role and place of the deontological approach to the formation of the worldview culture of future lawyers is determined.*

***Key words:** legal deontology; professional training; internal imperative, duty, lawyer*

Стаття отпралена: 15.03.2021 г.

© Письменна О.П.

УДК : 327(474.5+438+477)

GENERAL TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE LUBLIN TRIANGLE**ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛЮБЛІНСЬКОГО ТРИКУТНИКА**

Stukalo K.O./ Стукало К.О.

student / Студент (бакалавр)

Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ, Україна

Анотація. Ця стаття має на меті розгляд нового формату співпраці в Європі «Люблінському трикутнику» Польщі, Литви та України. У даній статті були використані такі методи: аналіз різноманітних джерел інформації, аналіз отриманих відомостей, а також описовий метод. Особливої актуальності вивченню даного об'єднання надають прагнення Польщі, яка бачить себе одним з нових лідерів Європейського Союзу на тлі кризових явищ в його «старих членах», активізувати свою діяльність в Центральній-Східній Європі. В результаті дослідження виявлено декларативний характер нового об'єднання, учасники якого не мають конкретних зобов'язань, але на даному етапі, при збереженні деяких протиріч і різного положення країн, він виявляється для них найбільш зручним. Хоча при аналізі політичного і економічного становища трьох країн, можна припустити, що утворення підпорядкованості і залежності ще розвивається і тільки прагне до інтеграції в ЄС і НАТО України, все-таки «Люблінський», формат без конкретних зобов'язань і з певною вигодою для всіх учасників у сфері безпеки може виявитися найреальнішим і перспективним варіантом співпраці трьох східноєвропейських країн, а також важливим фактором у розвитку міжнародних відносин.

Ключові слова: Люблінський трикутник, тенденції, НАТО, ЄС.

Вступ

Історичні інституціональні передумови заснування «Люблінського трикутника» сягають 1569 року. Саме тоді була підписана Люблінська унія - процес об'єднання земель Польської Корони та Великого Литовського Князівства в одну державу – Річ Посполиту. Виходячи з цього, Люблінська унія є характерним прообразом нового формату співпраці - «Люблінського трикутника», заснованого Польщею, Литвою та Україною. Сучасний спільний механізм міждержавної співпраці направлений на економічну, правову та безпекову сфери: торгівлю, фінансову, культурну та інвестиційну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

На жаль, немає вагомих досліджень з цієї теми. Наявні наукові праці описують розвиток подій Люблінської унії, яка існувала протягом другої половини XIV–перших двох десятиліть XXI ст. та економічний потенціал розвитку «Люблінського трикутника», офіційно створеного влітку 2020 р. Зокрема, аспекти співпраці Польщі, Литви та України в економічній, фінансовій та культурній сферах розглядали у своїх працях Чеботарьов, Є. В. та Чеботарьов, В. А.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Серед основних невирішених аспектів досліджуваної проблеми – відсутність суттєвих розробок передумов, історичного та економічного перебігу подій, які беруть початок з існування Люблінської унії.

Недостатнє використання потенціалу України в рамках взаємодії «Люблінського трикутника» на рівні міждержавних відносин.

Формулювання цілей статті

Завданням дослідження є перспективи розвитку Люблінського трикутника.

Виклад основного матеріалу дослідження

Апелюючи до історичного минулого, Річ Посполита протягом двох століть була однією із найсильніших федеративних держав в світі. Після підписання 28 червня 1569 року Люблінської унії, шість українських воєводств належали Королівству Польщі та Литовському князівству. Володіння включали: Київське, Волинське, Брацлавське, Руське, Подільське та Белзьке воєводства. Пізніше, 1618 року була приєднана територія Чернігівського.

В результаті укладеної унії, були усунені митні кордони, встановлена спільна зовнішня політика та запроваджена єдина монетна політика. Сформовані хutorські багатогалузеві господарства та відробітна рента на території Речі Посполитої були зосереджені на первинній переробці сільськогосподарської сировини, яка постачалась до західноєвропейських країн через польське місто Гданськ.

Вагомим показником культурного та соціального розвитку українських воєводств в складі Речі Посполитої є заснування вищих навчальних закладів – Острозької академії 1576 року та Києво-Могилянського братства 1615 року (академії з 1632 року).

Об'єктивно кажучи, Люблінська унія мала як позитивний, так і негативний вплив на Україну. В негативному плані - бажання Королівства Польщі домінувати у створеній державі обернулося посиленням польської експансії на українські землі. В позитивному - об'єднання всіх українських земель заходу і сходу, українське суспільство було повернуте до більш цивілізованого Заходу (Європи).

Тому, наразі утворений «Люблінський трикутник» - розглядається як прообраз (втілення) Люблінської унії 1569 року та у певному сенсі, як повернення до Європи. Бо як в економічному, так і в культурному та політичному планах за часів існування Речі Посполитої, Україна фактично належала до Європи.

«З огляду на узагальнюючу еволюцію цивілізаційного розвитку, є всі підстави зазначити: у цілому для України, як і для Литви та, безумовно, – для Польщі, Люблінська унія стала потужним двигуном їхнього опанування загальноєвропейських цінностей (а багато у чому, такі цінності були народжені саме Річчю Посполитою) й економічного та інституціонального розвитку». (Чеботарьов, Є, 2020).

Ще одним періодом об'єднання цих країн у союз був початок ХХ століття, коли у 1920 році Юзеф Пілсудський та Симон Петлюра підписали польсько-український союз – Варшавський договір (Шелухін, С, 1926).

Найвагомішим завданням для Пілсудського (обіймав посаду Начальника держави) було створити тривале стратегічне утворення, яке б об'єднало території Польщі, України, Литви та Білорусі, щоб мати змогу протистояти експансіоністському східному сусіду – Росії. Однак відкритим питанням

залишалося набуття форми цього утворення (федерація або конфедерація).

Провідну роль у концепції Пілсудського відіграла Україна, оскільки ключовими факторами були демографічний і економічний потенціал країни, а також її центральне геополітичне розташування.

Істотним питанням перед Ю. Пілсудським постало доведення доцільності існування своєї ідеї союзу та пошук союзника з української сторони.

Категоричну підтримку в союзництві з Польщею надав Головний отаман військ УНР Симон Петлюра. Лідер української соціал-демократії разом з Начальником відродженої Польщі укладаючи польсько-український союз 1920 року, показали приклад порозуміння, який відкривав Україні шлях до Європи.

Суттєве значення мала умова, щоб українська сторона зобов'язалася поступитися територіально (відмовитися від Східної Галичини та частини Волині), але спільний договір передбачав отримання визнання незалежності Української Народної Республіки Польщею. Як виразився історик Пйотр Вандич, що «слабша сторона платила поступками за отриману допомогу й підтримку» (Бруський, Я, 2020).

На жаль, під натиском більшовицьких військ союзницькі війська УНР та Польщі змушені були відступити.

Попри всі суперечності, таки треба визнати, що домовленості, укладені між УНР і Польщею у квітні 1920 року, стали важливою віхою в історії українсько-польських відносин. Найвагомим є те, що обидві країни прийшли до усвідомлення необхідності стратегічного партнерства задля виборювання своєї незалежності. Варшавський договір створив правову основу для подальшого співробітництва між урядом УНР та Польщею, ціль якого полягала у послабленні більшовицького поневолення.

Слід зауважити, що українсько-польське партнерство на шляху України до Європейської асоціації є досить важливим напрямком українського розвитку.

На початку XXI ст. головною метою українсько-польського атлантичного співробітництва стало запозичення польського досвіду з приєднання до Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного Договору. Загалом розвиток українсько-польської співпраці в атлантичному контексті призвів до позитивних результатів у оборонних сферах можливостей обох країн. Отже, забезпечення суверенітету України, стало важливою частиною стратегії безпеки у східному регіоні Європи (Мелекесцев, К, 2019, р. 172).

Важливим аспектом українсько-польської взаємодії у контексті співпраці із НАТО також стало формування спільних підрозділів. У 2013 році Україна підтвердила бажання продовжити ініціативу 2008 року, запропоновану на форумі міністрів оборони країн Європейського Союзу та Східного Партнерства. Це було створення «LITPOLUKRBRIG – Литовсько-Польсько-Українська Бригада» – план міжнаціональної бригади в контексті євроатлантичного партнерства. 16 листопада 2009 року на зустрічі міністрів оборони України, Польщі та Литви було офіційно оголошено про наміри створення бригади. У 2010 році українське управління відклало плани підготовки до вступу до Альянсу, але через три роки продовжило ініціативу (Острог Форум, 2017).

Отже, Європейська та атлантична інтеграція була та залишається

стратегічним напрямком розвитку для України, який неможливо здійснювати без урахування позицій в інтеграційних процесах сусідньої країни – Польщі.

Таким чином, після оформлення двосторонніх відносин України та Республіки Польща та набуття ними статусу стратегічного партнерства на межі XX та XXI століття, відбулося надзвичайне посилення відносин з 2005 року, після остаточного обрання Україною курсу на інтеграцію до Європейського Союзу (Мелекєсцев, К, 2019, р. 173).

Під кутом зору реалій державного устрою Європи на сучасному етапі, слід розглянути можливі ефективні та довгострокові формування інтеграційних центрів бізнес-структур Польщі, України та Литви.

Інтеграція бізнес-структур даної групи країн може спиратися й на низку інших суто економічних, інституціональних, науково-технічних, природно-географічних та міжнародних складових сучасності (Чеботарьов, Є, Чеботарьов, В.).

Багатовікове співіснування Польщі, Литви та України, яке має спільні історичні, національні, культурні та релігійні коріння, призвело до створення «Люблінського трикутника» - політичного, економічного, культурного та соціального співробітництва між Україною, Литвою та Польщею. Метою цієї тристоронньої платформи є підтримка інтеграції України в ЄС (Міністерство Закордонних справ України, 2020).

Аналізуючи структури національних економік Польщі, Литви та України й сучасної системи світових ринків товарів і послуг за галузевою ознакою, найвагомішою та найефективнішою співпраця країн і безпосередньо бізнес-структур у межах «Люблінського трикутника» може бути в агропродовольчій сфері, логістиці, енергетиці, інформаційних технологіях та транскордонному співробітництві.

Висновки

Підсумовуючи інституціональний розвиток Польщі, України та Литви протягом багатьох віків, а саме: другої половини XIV – перших двох десятиліть XXI століття, тристороння платформа співпраці країн «Люблінського трикутника» має достатньо вагомий потенціал подальшого успішного соціально-економічного розвитку. Ці країни подібні в їх національних ділових культурах, тобто на сьогодні триває утворення стійких взаємовигідних інтеграційних процесів бізнес-структур Литви, Польщі та України.

Важливим елементом співпраці між Польщею та Україною повинні бути питання економічної еміграції з України до Польщі та кількості студентів, які навчаються у польських навчальних закладах, бо у довгостроковій перспективі соціальний фактор впливатиме на політику Польщі щодо України та навпаки. Власне, надважливим є подальше визнання освітніх та професійних кваліфікацій спеціалістів країн.

Польща є найпотужнішою серед країн Східної Європи, Україна повинна ліпше відстоювати свої особисті національні інтереси в «трикутнику». Вибудовуючи зовнішню політику, Україна повинна враховувати, що Польща та Литва є членами ЄС та мають значно більші економічні, фінансові, інформаційно-технологічні переваги, тобто ці країни більше інтегровані. Для

України співдружність в «Люблінському трикутнику» повинна дати поштовх в розвитку задля досягнення своєї мети інтеграції та входження до ЄС з точки зору рівноправного партнера.

References:

1. Bruskiy, Ya. (2020). *Zupynka «Nezalezhnist», abo Polsko-ukrainskyi soiuz 1920 roku* [Stop "Independence", or the Polish-Ukrainian Union of 1920]. *Nova Polshcha*, [online]. Available at: <https://novapolshcha.pl/article/zupinka-nezalezhnist-abo-polsko-ukrayinskii-soyuz-1920-roku/>.

2. Chebotarov, Ye. (2020). «*Liublinskyi trykutnyk*»: *instyutsionalni peredumovy ta ekonomichniy potentsial stvorennia* [«Lublin Triangle»: institutional preconditions and economic potential of creation]. *Ekonomichniy visnyk Donbasu*, № 3 (61), pp. 41–48.

3. Chebotarov Ye, Chebotarov V. (2020). *Polshcha, Lytva, Ukraina: natsionalni dilovi kultury yak determinantna intehratsii na yevropeiskykh i svitovykh rynkakh* [Poland, Lithuania, Ukraine: national business cultures as a determinant of integration in European and world markets]. *Halytskyi ekonomichniy visnyk*, № 2 (63), pp. 279-288.

4. Mieliekiestsev, K. (2019). *Ukraina ta Respublika Polshcha: vid bilateralnykh vidnosyn do yevroatlantychnoi intehratsii* [Ukraine AND the Republic of Poland: from bilateral relations to Euro-Atlantic integration]. D.Ed. Donetsk National University named after Vasyl Stus, pp. 172-173.

5. Ministerstvo Zakordonnykh sprav Ukrainy, (2020). *Spilna deklaratsiia ministriv zakordonnykh sprav Ukrainy, Respubliki Polshcha ta Lytovskoi Respubliki shchodo zasnuvannia «Liublinskoho trykutnyka»* [Joint Declaration of the Ministers of Foreign Affairs of Ukraine, the Republic of Poland and the Republic of Lithuania on the Establishment of the «Lublin Triangle»]. *Uriadovyi portal*, [online]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-ministriv-zakordonnih-sprav-ukrayini-respubliki-polshcha-ta-litovskoyi-respubliki-shchodo-zasnuvannya-lyublinskogo-trikutnika>

6. Ostroh Forum, (2017). *Posolstvo Respubliki Polshcha u Kyievi* [Embassy of the Republic of Poland in Kyiv]. URL: https://www.msz.gov.pl/uk/p/kijow_ua_a_uk/news/ostrog_forum_2017

7. Shelukhin, S. (1926). *Varshavskiyi dohovor mizh poliakamy i Petliuroiu 21 kvitnia 1920 roku* [Warsaw Pact between the Poles and Petliura on April 21, 1920]. *Elektronna biblioteka «Ukrainika»*, [online]. Available at: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000013410>

Abstract. This article is intended to review of a new format of cooperation in Europe, the «Lublin Triangle» of Poland, Lithuania and Ukraine. In this article, the following methods were used: analysis of various sources of information, analysis of the information obtained, as well as the descriptive method. Particular relevance to the study of this association is given by the aspirations of Poland, which sees itself as one of the new leaders of the European Union against the background of the crisis phenomena in its «old members», to intensify its activities in Central and Eastern Europe. In order to identify the real opportunities and prospects of the Lublin Triangle platform, the author analyzes the tasks set out in the joint declaration of the Foreign Ministers, and

then shows its political, economic, cultural and historical foundations, comparing these indicators of all three states. The study revealed the declarative nature of the new Association, whose members have each other specific commitments, but at this stage, while maintaining some of the contradictions and different positions of countries, it is most convenient for them. Although an analysis of the political and economic situation of the three countries suggests that the formation of subordination and dependence is still developing and is striving for integration into the EU and NATO, Ukraine has succeeded in a similar process of Poland and Lithuania, nevertheless, the «Lublin» format, without specific obligations and with certain benefits for all participants in the security sphere, may be the most realistic and promising option for cooperation between the three Eastern European countries, as well as an important factor in the development of international relations.

Keywords: Lublin Triangle, trends, NATO, EU.

*Науковий керівник - Рибак Сергій,
доктор економічних наук, доцент
Київський національний університет культури і мистецтв*

УДК 342; 346

**TRANSPORTATION GOODS DURING THE PANDEMIC: FOREIGN
EXPERIENCE AND UKRAINIAN PRACTICE**
**ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА
УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА**

Vozniakovska K.A. / Возняковська К. А.*d.j.s., as.prof. / д.юн., доц.*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0351-7107>**Bilenets D.A/ Біленець Д.А.***p.h.d., as.prof. / к.юн., доц.*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0866-0698>*Chernivtsi Law Institute**National University Odessa Law Academy, Chernivtsi, st. G. Skovorodi, 7**Чернівецький юридичний інститут**Національного університету «Одеська юридична академія»,**м. Чернівці, вул. Г.Сковороди, 7*

Анотація. У 2020 році коронавірус (COVID-19) спалахнув у багатьох країнах світу. Національні уряди відіграють вирішальну роль в збереженні транспорту як кровоносної системи суспільства. У даній статті розглянуті проблеми, що виникають в процесі міжнародного перевезення вантажу в умовах пандемії. Вивчено різні аспекти цих проблем.

Ключові слова: економічні проблеми; COVID-19; митна територія; міжнародні перевезення; мультимодальні перевезення; Транспорт; Коронавірус; Епідемія

Можливість здійснювати глобальну торгівлю через єдину логістичну мережу, переміщувати товари через кордони - один з фундаментальних елементів світової торговельної системи. Пандемія COVID-19 продовжує негативно впливати на міжнародну торгівлю, сприяє затримкам і збоям в ланцюжку поставок товарів та сировини. Реагування на пандемію, від соціального дистанціювання до політики ізоляції окремих територій, серйозно вплинуло на мобільність і зв'язок, а також вплинуло на системи інфраструктури, які підтримують роботу ринків і поставки.

Простою мовою, вантажовідправники, митні органи, суди, агенти, банки, одержувачі та андеррайтери - всі в значній мірі покладаються на ефективність системи і здатність купувати, виробляти, передавати товари і документи та швидко ними обмінюватись. Ця пандемія призвела до негативних наслідків: тимчасово закриті заводи, обмеження діяльності постачальників логістичних послуг, портів і портових послуг [2].

Згідно даних Державної служби статистики, в січні-квітні 2020 року транспортні підприємства України скоротили перевезення вантажів на 15,3%, тобто до 184,8 млн. тонн, в порівнянні з аналогічним періодом 2019 року. Автомобільним транспортом у внутрішньому сполученні і на експорт було перевезено на 7,5% менше, ніж за аналогічний період 2019 року [6].

В цьому контексті варто звернутися до світового досвіду підтримки транспортних компаній в умовах пандемії.

Зокрема, у Північній Америці уряди трьох країн узгодили політику, щоб дозволити комерційним транспортним засобам або іншим транспортним

засобам з необхідними потребами перетинати кордон, особливо з Мексикою, звідки США отримують більшу частину своїх фруктів і овочів.

Продовольча і сільськогосподарська продукція, яка надходить з Південної Америки, як і раніше переробляється в морських портах, так що вантажівки також можуть продовжувати перевозити товари на склади і в точки роздрібною торгівлі.

Міністерство транспорту США видало надзвичайну декларацію, яка звільняє комерційних водіїв, що перевозять основні вантажі, від звичайних годин роботи.

У Китаї національна влада вжила низку заходів, спрямованих на продовження транспортних операцій, зокрема було скасовано дорожні збори (в тому числі для мостів і тунелів) по всій країні і для всіх транспортних засобів, поки не скінчиться пандемія. Уряд Китаю впроваджує політику заборони на зупинку, перевірку і безкоштовного виклику транспортних засобів, що перевозять предмети першої необхідності і основний персонал. Надано фінансову підтримку компаніям, які постраждали від спалаху COVID-19, особливо малим і середнім підприємствам, а також тим, кому доручено транспортування товарів першої та предметів необхідності. Влада Китаю також продовжила термін дії свідоцтв про огляд комерційного транспорту і кваліфікаційних свідоцтв відповідного персоналу до 45 днів після закінчення спалаху Covid-19.

Окремим позитивним кроком зі сторони китайської влади було заохочення страхових компаній до продовження періоду страхування і відстрочення виплати внесків по автострахованню, а також до зниження або звільнення від сплати внесків для комерційних транспортних засобів, морських і повітряних суден, які призупинили свою діяльність в зв'язку зі спалахом COVID-19 [5].

Азербайджанська влада, незважаючи на обмеження на пересування людей через кордони під час пандемії COVID-19, залишила відкритими кордони для переміщення товарів. Державний митний комітет застосував такі заходи для обмеження поширення пандемії: посилено превентивні заходи, які діють на всіх митних пунктах пропуску; всі автомобілі, які в'їжджають в країну дезінфікуються кілька разів, як стаціонарним дезінфекційним пристроєм, так і вручну; вантаж, який ввозиться в Азербайджан з території Ірану, перевантажується на автомобілі з азербайджанськими реєстраційними номерами; транспортні засоби, що перевозять транзитні вантажі, супроводжуються Державної дорожньою поліцією до місця призначення [8].

Російською Федерацією було здійснено багато зусиль, щоб гарантувати безперешкодний потік товарів в умовах пандемії COVID-19. Зокрема, національні компетентні органи вирішили не вводити щорічні весняні обмеження на регіональних дорогах та звільнили транспортні компанії від сплати транспортного податку.

Білоруські митні органи оголосили про прискорення митного оформлення товарів першої необхідності для внутрішнього споживання. В прикордонних пунктах пропуску були створені «зелені коридори» для пріоритетного митного очищення та транзиту товарів першої необхідності.

Щодо Євросоюзу, то Європейська комісія визнала важливість вантажних перевезень і логістики з самого початку спалаху COVID-19.

Для гармонізації односторонніх заходів, введених державами-членами ЄС, Європейська комісія представила рекомендації та керівні принципи, ключові позиції яких охоплюють такі аспекти, як зменшення транспорту і мобільності до необхідного; впровадження зелених смуг на внутрішніх і зовнішніх кордонах, щоб віддати пріоритет вантажному транспорту. На території ЄС розроблено єдиний шаблон сертифіката роботодавця, щоб гарантувати вільне пересування професійних водіїв без свого автомобіля, а також створено базис для тимчасового продовження терміну дії ряду сертифікатів і контрольних документів, які стосуються вантажних, транспортних засобів і персоналу. Окрім цього, було знято певні заборони на рух великовантажних автомобілів [3].

Не можна також не відзначити те, що Комісія випустила практичні поради [1] щодо того, як продовжувати рух вантажів через ЄС під час пандемії. Країнам-членам було запропоновано невідкладно позначити всі відповідні внутрішні пункти перетину кордону на транс'європейської транспортної мережі (TEN-T) в якості пунктів перетину кордону з «зеленою смугою». Прикордонні переходи з зеленими смугами повинні бути відкриті для всіх вантажних транспортних засобів, незалежно від того, які вантажі вони везуть.

25 січня 2021 Комісія запропонувала оновити узгоджений підхід до обмежень вільного пересування. Держави-члени також повинні прагнути уникати збоїв в основних поїздках, зокрема, щоб транспортні потоки рухалися відповідно до системи «Зелених смуг». і уникнути збоїв в ланцюжку поставок [4].

Коронакриза стала справжнім випробуванням для усього світу, вплинувши негативно на розвиток економіки. Звичайно, в Україні також було відчутно вплив наслідків пандемії, яка, серед іншого, вплинула і на транспортну галузь. Зокрема, встановлені обмеження щодо перетину державного кордону не стосуються здійснення міжнародних вантажних перевезень. Працюють всі великі пункти пропуску. Обмеження стосуються певних місцевих пунктів пропуску, піших переходів, малозавантажених залізничних переходів [7]. Від жорсткого карантину в Україні постраждали переважно пасажирські перевезення.

Також, варто відмітити позитивний крок в сфері реформування транспортної галузі. 05 березня 2021 року Верховна Рада ухвалила в першому читанні та за основу законопроект про мультимодальні перевезення. Зазначений законопроект пропонує впровадити поняття мультимодального та комбінованого перевезення вантажів, мультимодального терміналу, документа мультимодального перевезення, оператора та замовника такого перевезення, визначення договору мультимодального перевезення, його умов, прав і зобов'язань сторін, основних принципів держрегулювання і держдопомоги щодо такого виду перевезень. Також, в проекті передбачено закріплення право учасників мультимодальних перевезень здійснювати перевезення вантажу на підставі складання єдиного договору щодо всіх етапів перевезення незалежно

від зміни видів транспорту і здійснювати перевезення вантажу за одним перевізним документом, за яким сторони досягли згоди [9].

Отже, на сьогоднішній день пандемія COVID-19 створила безпрецедентні проблеми для глобального транспортного сектору та залежних від нього людей. Варто звернути увагу на світові тенденції подолання кризи в транспортній галузі.

Зокрема, позитивним досвідом є зняття обмежень на експлуатацію великовантажних автомобілів. У період кризи Covid-19 серйозною проблемою було забезпечення розподілу товарів першої необхідності. Оскільки вантажівки доставляють переважну більшість товарів, багато урядів послабили обмеження щодо використання вантажівок. В деяких країнах і містах нічні обмеження на вантажні автомобілі також були ослаблені.

Забезпечення відкритого кордону для вантажів з використанням «зелених смуг». Оскільки багато кордонів закриті для стримування поширення коронавірусу, перетин кордону став критично важливим для переміщення товарів першої необхідності. Час очікування через жорсткий прикордонний контроль досяг безпрецедентного рівня. Позначення пунктів перетину кордону з «зеленою смугою» може допомогти зберегти цілісність поставок. В Європейському союзі тривалість контролю на внутрішніх прикордонних переходах по «зеленій смузі» не повинна перевищувати 15 хвилин, включаючи медичний огляд транспортних робітників. Для транзиту вантажних автомобілів деякі країни використовують систему конвоїв.

Література:

1. Communication from the Commission on the implementation of the Green Lanes under the Guidelines for border management measures to protect health and ensure the availability of goods and essential services 2020/C 96 I/01 C/2020/1897. URL:eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020XC0324%2801
2. COVID-19 IMPLICATIONS FOR COMMERCIAL CONTRACTS INTERNATIONAL SALE OF GOODS ON CIF AND FOB TERMS / UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT//Geneva, 2021/26p. URL:unctad.org/system/files/official-document/dtltlbinf2021d2_en.pdf
3. COVID-19: how some countries around the world are supporting road transport. URL: www.iru.org/resources/newsroom/covid-19-how-some-countries-around-world-are-supporting-road-transport
4. Green lanes - Ensuring the free flow of goods and services. URL: ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/transportation-during-pandemic_en
5. Qun Chen, Shuangli Pan, Transport-related experiences in China in response to the Coronavirus (COVID-19) /Transportation Research Interdisciplinary Perspectives, Volume 8, 2020. URL: www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590198220301573
6. Відновлення ринку вантажних автоперевезень. URL: euroshuttle.com.ua/news/vidnovlennya-rynku-avtoperevezen-ua/
7. Обмеження під час карантину. URL: <https://customs.gov.ua/obmezhenia->

pid-chas-karantinu

8. Ограничения перевозок из-за COVID-19. URL:
telsgroup.ru/media_center/transport_news/5074/

9. Проект Закону про мультимодальні перевезення. URL:
https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70239

Abstract. *In 2020, the coronavirus (COVID-19) broke out in many countries around the world. National governments play a crucial role in preserving transport as a circulatory system of society. This article discusses the problems that arise in the process of international transportation of goods in a pandemic. Various aspects of these problems have been studied.*

Keywords: *economic problems; COVID-19; customs territory; international transportation; multimodal transportation; Transport; Coronavirus; Epidemic*

17.03.2021

© Возняковська К.А.; Біленець Д.А.

УДК 32 (019.5); 35 (075.8)

ВАКЦИНАЦІЯ ВІД COVID-19 В УКРАЇНІ: ПЕРЕДІСТОРІЯ ТА ПОЧАТОК ПРОЦЕСУ**COVID-19 VACCINATION IN UKRAINE: PRE-HISTORY AND BEGINNING OF THE PROCESS****Кривчик Г.Г./ Kryvchuk G.G.***Doctor of Sciences / д.і.н.*

ORCID: 0000-0001-7504-4575

Накашидзе І.С. / Nakashydzhe I.S.*PhD / к.ф.н.*

ORCID: 0000-0002-7816-2339

*Dnipro National University of railway transport named after academician V. Lazaryan,**Dnipro, Lazaryana, 2, 49010**Дніпровський національний університет залізничного транспорту**імені академіка В. Лазаряна, Дніпро, Лазаряна, 2, 49010*

Анотація. У роботі розглядається питання вакцинації від COVID-19 в Україні. Акцент робиться на актуальності, що впливає з передісторії розповсюдження коронавірусної інфекції. Подано огляд наявних на сьогодні вакцин та ситуацію з процесом вакцинавання в Європі. Основну увагу приділено початку вакцинації в Україні, яка розпочалась 24 лютого 2021 р. Одразу темпи були визначені як незадовільні, адже більшість населення почали відмовлятися від щеплення. Автори статті намагаються окреслити та визначити причини перешкод, з якими зустрілась система охорони здоров'я. З кожним днем епідеміологічна ситуація в Україні погіршується. Тому питання вакцинації є як ніколи актуальним.

Ключові слова: COVID-19, коронавірусна пандемія, вакцинація, здоров'я.

Вступ.

У 2020 р. людство перейшло у нову “фазу” існування – життя в умовах пандемії COVID-19. Інфекційне захворювання, спричинене останнім виявленим коронавірусом (SARS-CoV-2), стало найбільшою і найважчою перепоною людства за останні 100 років. Не вдаючись до подробиць виникнення та симптомів, зазначимо лише, що цей вірус вразив усіх темпами поширення та складністю наслідків хвороби.

Перший спалах COVID-19 був помічений у грудні 2019 р. в Ухані (Китай), звідки поширився усім світом. В Україні перший випадок зараження коронавірусом підтвердився 3 березня 2020 р. у Чернівецькій області. 11 березня 2020 р. Кабінет Міністрів прийняв постанову «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19», якою на території України встановлено жорсткий карантин з 12 березня до 3 квітня 2020 р., який насправді тривав до червня 2020 року, коли був повністю запущений транспорт.

Основний текст

Починаючи з березня 2020 р., тобто вже цілий рік, 223 країни перебувають у ситуації обмеження пересування та діяльності людей, подекуди повного локдауну. Станом на 16 березня 2021 р. у світі підтверджено вже майже 200 млн випадків інфікування, з яких майже 2,7 млн мали летальні наслідки [8]. Такі великі масштаби спричинені невідомістю та неможливістю вилікувати

вірус. Більшість медиків світу підкреслюють, що можна лише полегшити симптоми перебігу хвороби. Основна задача лікування зводиться до того, що організму треба допомогти самостійно подолати вірус. Проте далеко не всі люди мають достатньо здоров'я на це. Насамперед йдеться про літніх людей, людей із хронічними хворобами, серцево-судинними та онкологічними захворюваннями тощо.

Перед медиками постало завдання створити вакцину від COVID-19. А вже у ХХ ст. лише засобами вакцинації вдалося подолати масове розповсюдження віспи, кору, поліомієліту та інших інфекцій, що призводять до смерті людей. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), вакцинацію вважають одним з найбільших медичних досягнень сучасного світу. Щеплення рятує життя від двох до трьох мільйонів людей щороку, запобігаючи 20 хворобам. Тож протягом 2020 р. дослідники усього світу працювали над дослідженням вірусу SARS-CoV-2 та виготовленням вакцини.

На початок 2021 р. у світі вже пройшли випробування та почалась вакцинація кількома вакцинами.

Pfizer-BioNTech та Moderna, так звані РНК (мРНК)-вакцини, які використовують частину генетичного коду вірусу. Вони «вчать» клітини організму виробляти «протеїн шипів коронавірусу», що спонукає імунну систему людини утворювати антитіла для боротьби з вірусом.

Вакцина Oxford-AstraZeneca містить в своїй основі модифіковану версію звичайного респіраторного вірусу, яким заражаються шимпанзе, та частину генетичного коду коронавірусу.

Модифіковану версію вірусу, як носія для доставки невеликого фрагмента коронавірусу, використовує російська вакцина Sputnik V. У першій і другій дозі вакцини використовують дещо різні версії, які теоретично викликають кращу імунну відповідь, ніж використання тієї самої версії двічі. Схожою за принципом дії є вакцина Janssen, що вимагає лише однієї дози, але її все ще розглядають регуляторні комісії.

Американська вакцина від Novavax відтворює частину протеїну шипів вірусу для стимулювання імунної системи.

Китайська вакцина CoronaVac (компанії Sinovac) використовує традиційний метод введення деактивованої частини вірусу. Однак нещодавно дослідники поставили під сумнів її доцільність. Вакцина була ефективною лише у 50,4% випадків, а це лише трохи перевищує поріг ефективності вакцин, встановлений ВООЗ [1].

Звичайно, Україна, як і решта країн Європи, не могла залишатись осторонь вакцинації. На жаль, у нашій країні немає потужних сучасних лабораторій для створення власної вакцини. Так, у Інституті біології клітини НАН України у Львові йдуть дослідження та розробки, проте самі науковці заявляють, що вакцина буде готова не раніше, ніж наприкінці 2021 р., потім необхідно буде провезти низку випробувань. «Чи запустять українську вакцину, якщо вона виявиться ефективною, у промислове виробництво – невідомо. Бо таких можливостей Україна не має. За найкращих умов українська вакцина може дійти до українців через рік-два» [5]. Тож за таких умов урядом було прийняте

рішення закуповувати іноземні вакцини та розпочинати масову вакцинацію населення.

У грудні 2020 р. М. Степанов підписав дорожню карту з проведення масової вакцинації від COVID-19 в Україні. Документ оновлюється, але на березень 2021 р. передбачає 5 етапів щеплення населення:

1. Вакцинація людей із надвисоким ризиком інфікування та тяжкого перебігу коронавірусної хвороби COVID-19, а також тих, чия робота критично важлива в умовах пандемії, зокрема медиків, які працюють із коронавірусними пацієнтами.
2. Вакцинація літніх людей від 80 років, медичних працівників та персоналу, які працюють у закладах охорони здоров'я, що надають медичну допомогу хворим, включно з закладами інших міністерств і відомств, зокрема соціальні працівники.
3. Вакцинація людей віком від 65 до 79 років, учителів та інших працівників сфери освіти. Також заплановано вакцинацію тих, хто підтримує безпеку та життєдіяльність держави, наприклад, працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Національної поліції України, військовослужбовців Збройних сил України тощо.
4. Вакцинація літніх людей віком від 60 до 64 років, дорослі віком до 59 років, які мають супутні захворювання, працівники місць обмеження волі та/або слідчих ізоляторів та засуджені чи взяті під варту, а також громадян України, які перебувають на тимчасово окупованих територіях
5. Вакцинація інших категорій дорослого населення України [3].

Для вакцинації в Україні планують використовувати чотири вакцини знаних у світі розробників і виробників: AstraZeneca (Covishield), Sinovac Biotech, Pfizer-BioNTech та Novavax. 23 лютого 2021 р. прибула перша партія (500 тисяч доз) вакцини Covishield, виготовленої в Індії за ліцензією Oxford/AstraZeneca. Вже 24 лютого розпочався перший етап вакцинації.

На першому етапі передбачена вакцинація близько 367 тисяч громадян України, станом на 19 березня 2021 р. кількість вакцинованих складає 92 714 особи, серед них вже одна особа отримала необхідні 2 дози. Щоденно прищеплюється близько 9-11 тисяч осіб. У Міністерстві охорони здоров'я відзначають низький рівень темпів вакцинації. Ми вважаємо, що це пов'язано із багатьма чинниками.

Одним із найперших є недовіра українців до вакцини. Адже багато країн Європи почала відмовлятися від індійської вакцини Covishield, яку завезли в Україну. Почалось це з Данії, уряд якої 11 березня заявив, що попередньо на 14 днів призупиняє щеплення населення цим препаратом, після того як були повідомлення про утворення тромбів у вакцинованих. Водночас міністр охорони здоров'я країни Магнус Хейніке зазначив, що поки йдеться лише про застереження. Однак про тимчасове призупинення вакцинації препаратом AstraZeneca заявили також у Норвегії, Ісландії, Болгарії та ще кількох країнах. Уряди цих країн при цьому також посилаються виключно на міркування обережності через випадок у Данії та очікують на результати розслідування [2]. Станом на 17 березня від цієї вакцини відмовились 18 країн.

Ще одним фактором недовіри є повідомлення з різних країн про побічні реакції вакцини. Зокрема, після введення американської і російської вакцини з'являються симптоми COVID-19, температура 37,5-38 градусів, озноб, слабкість. За даними американського центру по контролю і профілактиці захворювань CDC, 315 осіб вакцинованих за один день «не можуть виконувати нормальну повсякденну діяльність, працювати» після вакцинації [6]. Також є численні повідомлення про важкі алергічні реакції, які можуть викликати абсолютно всі вакцини. Так, у двох співробітників Національної служби охорони здоров'я розвився анафілактичний шок. Після цього місцеві влади рекомендували людям, що схильні до сильних алергічних реакцій, утриматися від вакцинації Pfizer/BioNTech. При вакцинації Moderna з 15184 учасника у трьох розвивався Moderna набряк обличчя або губ [6]. Піку недовіра до вакцини з “нотками” іронії досягла після того, як Головний санітарний лікар України Віктор Ляшко захворів на коронавірус через два тижні після вакцинації.

Дуже важливим чинником низьких темпів вакцинації в Україні також є недовіра населення до влади. Поміж іншим присутнє “обурення” тим, що влада закуповує найдешевшу вакцину, неспроможна забезпечити умови транспортування та зберігання більш якісних вакцин. Вакцина Pfizer/BioNTech (США і Німеччина) показала 95-відсоткову дієвість, а також практичну відсутність побічних ефектів, однак її можна зберігати лише при температурі мінус 70 градусів за Цельсієм. Про таку ж ефективність заявила ще одна вакцина – Moderna. Ця вакцина не псується за стандартних температур холодильника – 2-8 градусів. Вартість вакцин від компанії BioNTech 19,5 дол., Moderna – 25-27 дол. за дозу. Однак для вакцинації однієї людини необхідно вводити дві дози [4].

Навіть серед депутатів Верховної Ради є певне обурення. Зокрема, Ю. Тимошенко заявила про некомпетентність влади в умовах пандемії: “За рік, що минув від початку епідемії, влада не зуміла налагодити виробництво власної вакцини та не зуміла закупити якісну за кордоном. Ми по всьому світу підбираємо те, що ніхто не хоче використовувати. Як наслідок – від щеплень масово відмовляються навіть медики” [7]. Схожих думок є досить багато. Проте влада усіяко намагається донести до населення інформацію про важливість та необхідність вакцинації. Зокрема, президент В. Зеленський продемонстрував власний приклад, вакцинувавшись у порядку черги разом із військовослужбовцями.

Якщо подивитись на коментарі, які залишають українці у соцмережах, то окреслюється ще один чинник, що впливає на темпи вакцинації: несвідомість населення. Проте, на нашу думку, то більшість таких “несвідомих” громадян має об'єктивні причини небажання вакцинуватись, серед яких вже перенесена хвороба, стан здоров'я тощо.

Висновки.

Наприкінці слід уточнити, що автори розвідки жодним чином не заперечують важливості вакцинації населення у всьому світі, проте це повинно відбуватись дійсно якісними препаратами, а року досліджень може бути мало для повноцінного введення в дію вакцини. Ситуація в Україні з кожним днем

погіршується. Так, за 17-19 березня щодня виявляють понад 15 тис. хворих на коронавірус. За темпами поширення вірусу Україна посідає 5 місце в Європі. Постійно з'являється інформація про мутацію вірусу, зокрема вже почали виділяти не лише “британський” штаб, а й “український”. Тому вакцинація наразі є надзвичайно актуальною.

Станом на 17 березня 2021 р. Гібралтар став першою країною, що вакцинувала всіх своїх жителів. Населення становить усього 34 тисячі, проте все одно цей досвіт має бути прикладом для всіх країн Європи. Маємо сподівання, що спільними зусиллями вдасться за рік-два подолати пандемію COVID-19 та її наслідки і нарешті повернутись до звичного життя.

Література:

1. Вакцини від Covid-19: все, що потрібно знати. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56001300> (дата звернення: 16.03.2021)
2. Весоловські К., Врайт Л., Вебер Й., Голубов О. Вакцина від коронавірусу: чи варто довіряти препарату AstraZeneca. URL: <https://www.dw.com/uk/shcheplennia-vid-koronavirusu-use-shcho-treba-znaty-pro-vaktsynu-astrazeneca/a-56616402> (дата звернення: 17.03.2021)
3. На які вакцини очікує Україна? URL: <https://vaccination.covid19.gov.ua/#manufacturer> (дата звернення: 17.03.2021)
4. Павлюк О. Зеленський: Вакцинація від COVID-19 в Україні почнеться в лютому, перший мільйон вакцини отримаємо «незабаром». URL: <https://hromadske.ua/posts/zelenskij-vakcinaciya-vid-covid-19-v-ukrayini-rochnetsya-v-lyutomu-1-mln-vakcin-otrimayemo-nezabarom-mi-zapamyatali> (дата звернення: 17.03.2021)
5. Розробка української вакцини від COVID-19: шлях, який потрібно пройти до кінця – академік Андрій Сибірний. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vaktsyna-vid-covid-19-ukrayina/31063390.html> (дата звернення: 17.03.2021)
6. Токарчук Е. Укол века. *События недели*. 2020. №3. 19 янв.
7. Юлія Тимошенко: Провал вакцинації та тарифний грабіж - наслідки корупції та некомпетентності влади. URL: <https://ba.org.ua/yuliya-timoshenko-proval-vakcinaci%D1%97-ta-tarifnij-grabizh-naslidki-korupci%D1%97-ta-nekompetentnosti-vladi/> (дата звернення: 16.03.2021)
8. Coronavirus disease (COVID-19) pandemic. World health organization. URL: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> (дата звернення: 17.03.2021)

Abstract. *The paper considers the issue of vaccination against COVID-19 in Ukraine. Emphasis is placed on the relevance that follows from the prehistory of the spread of coronavirus infection.*

From March 2020, that is, for a whole year, 223 countries are in a situation of restricting the movement and activities of people, sometimes a complete lockdown. Physicians faced with the task of creating a vaccine against COVID-19.

An overview of currently available vaccines and the situation with the vaccination process in Europe is given. The main attention in this article is paid to the beginning of vaccination in

Ukraine, which began on February 24, 2021. The rate was immediately described as unsatisfactory, as the majority of the population began to refuse vaccinations.

The authors of the article try to outline and determine the causes of the obstacles encountered by the health care system. Every day the epidemiological situation in Ukraine is deteriorating. Therefore, the issue of vaccination is more important than ever.

Key words: *COVID-19, coronavirus pandemic, vaccination, health.*

Стаття відправлена: 19.03.2021
© Кривчик Г.Г., Накашидзе І.С.

УДК 911.3

DECENTRALIZATION REFORM: A EUROPEAN EXPERIENCE OF LOCAL GOVERNMENT FOR UKRAINE**РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ****Zastavetska L.B. / Заставецька Л.Б.***Doctor of Geographical Sciences, Professor / д.г.н., професор*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9112-3983>**Zastavetskyi T.B. / Заставецький Т.Б.***PhD (Geographical Sciences), Associate Professor / к.г.н., доцент*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7959-2955>**Taranova N.B. / Таранова Н.Б.***PhD (Geographical Sciences), Associate Professor / к.г.н., доцент*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4937-7469>

*Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk, Ternopil
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна*

Анотація. У статті розкриваються основні підходи до здійснення реформи децентралізації в країнах Європейського регіону, а також позитивний досвід реформування адміністративно-територіального устрою цих країн на низовому рівні. Вивчення основних повноважень, якими наділені одиниці АТУ в цих країнах, які відповідають рівню об'єднаних територіальних громад в Україні дає можливість запровадження позитивного зарубіжного досвіду для ефективного функціонування таких одиниць відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування.

Ключові слова: децентралізація, територіальна громада, самоврядування, органи місцевого самоврядування.

Вступ.

Реформа децентралізації, офіційним початком якої стало ухвалення у 2014 р. Кабінетом Міністрів України Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, передбачає створення нової системи адміністративного-територіального устрою (АТУ), до якої належать, які розташовані переважно в межах наявних областей. У свою чергу, регіони поділяються на нові райони, які формуються із ОТГ замість існуючих місцевих рад. Вивчення зарубіжного досвіду реформування АТУ та здійснення реформи децентралізації допоможе виявити позитивні тенденції, які варто було б врахувати органам місцевого самоврядування в нашій країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням проблем реформування адміністративно-територіального устрою займаються і представники суспільної географії, економічних наук та управління, серед них: Ю.Ганущак, Б.Данилишин, А.Ткачук, О.Пелехата, І.Сторонянська, Л. Беновська, М.Барановський, А.Доценко, Л.Заставецька та ін.

Основна частина.

Децентралізація є основною умовою для держав-кандидатів на вступ до ЄС, на ній базуються всі галузеві політики, які розробляються і втілюються у межах ЄС. Цей принцип закріплено у Європейській хартії місцевого самоврядування, Проекті Європейської хартії регіональної демократії і т. д. У

кожній країні спосіб організації децентралізованої влади пов'язаний з її історією, політичною та управлінською культурою, економікою та соціальним досвідом. Це унеможливило розробку та впровадження загальної (універсальної) моделі. Однак існує деяка схожість щодо підходів з вирішення низки проблем.

Однією з перших країн, яка в повоєнний час провела адміністративно-територіальну реформу на низовому рівні стала ФРН. У Німеччині, як і в Україні, територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування.

Слід відзначити, що для членів територіальних громад Німеччини характерним є високий рівень демократичності форм волевиявлення. Про це свідчать такі факти, як, наприклад: для підтримання місцевої ініціативи у Німеччині достатньо 1% мешканців громади, а в Україні – не менше 10 тис. членів громади; скликання зборів громади відбувається на вимогу 2,5% жителів громади, а в Україні – не менше 10%. Однією з основних особливостей громади є те, що вони повинні бути добре заселені і бути не надто дрібними в територіальному плані. Автономія німецьких громад ґрунтується на можливості здійснювати владу на визначеній території, займатися організацією громади, ухвалювати норми місцевого права, зокрема статuti громад, ухвалювати місцеві бюджети та локальні податки, планувати власний розвиток господарства тощо [4].

Досвід укрупнення муніципальних одиниць має як позитивні, так і негативні наслідки. По-перше, не можна до всіх поселень застосовувати єдиний кількісний критерій (наприклад, наперед визначену кількість населення). По-друге, якщо бажання об'єднання муніципалітетів в нову адміністративну одиницю відбувалося згори, командно-адміністративним чином (як, наприклад, у Франції), то реформа, зазвичай, була невдалою і не давала очікуваних результатів. Успіх було досягнуто з-за умови добровільного об'єднання суб'єктів місцевої влади (навіть якщо ініціатива все ж таки належала державі), використання досвіду муніципальної кооперації, моніторингу громадської думки з метою виявлення вподобань та історико-культурних, господарських зв'язків населення.

У Франції була спроба здійснити примусову територіальну реформу, за якою передбачалося об'єднання комун (муніципалітетів), які були створені ще сотні років тому. Ця ідея французького уряду не була прийнята населенням держави, і перетворилася у співробітництво територіальних громад.

Значна кількість держав ліквідує дрібні і не завжди дієві територіальні утворення. Щодо Франції, то вона у даному питанні залишається досить консервативною. Нині у країні існує 36568 комун. Однак біля 80% серед них мають чисельність населення менше 1000 мешканців.

Вірогідно, що малі розміри території та незначна кількість населення не створюють умови для здійснення всіх повноважень, які на них покладаються [2].

Для вирішення завдання фінансового забезпечення та здійснення функцій органів самоврядування застосовується 2 підходи:

- 1) співробітництво між комунами для вирішення певних спільних проблем;
- 2) об'єднання декількох дрібних комун в одну більш потужну та фінансово спроможну для вирішення питань функціонування всіх служб місцевого самоврядування.

Для того, щоб визначити нові межі муніципальних новоутворень до уваги були взяті різноманітні критерії, але всі вони мали комплексний, кількісно-якісний принцип. Так, у Швеції муніципалітети, які здійснювали співпрацю між собою, об'єднувалися навколо міст, беручи до уваги рівень освоєння територій між населеними пунктами. У Данії для визначення муніципальних меж було здійснено спеціальне дослідження, результати якого виявили зони, які природно утворилися в різних сферах діяльності та спілкування. Внаслідок цього було виявлено понад 40 торгівельних зон, 123 центри тяжіння в кооперації ресурсів праці тощо. Бралися до уваги багато показників, серед них навіть такий, як доставка пошти та періодики додому. У результаті було створено карту взаємозв'язків та взаємозалежностей окремих територій. Також було проведено детальний аналіз "ефекту масштабу" з метою оптимізації надання населенню різних типів соціальних послуг. На основі опрацювання зібраної інформації було змінено законодавство, було подано пропозиції щодо створення округів, що було обговорено в муніципалітетах і затверджено центральною владою тільки після узгодження рішень з тими, кому належало об'єднатися.

На сьогодні в Україні можна спостерігати зворотній процес. З 480 існуючих районів створено 136 районів. Обґрунтування цієї кількості неоприлюднене, розрахунок опирався лише на польський досвід подібної реформи.

Слід сказати, що Польща має більше, ніж 300-річний досвід функціонування місцевого самоврядування. Незважаючи на позитивні результати децентралізації в Польщі, одним з негативних моментів було неврахування різниці між сільськими та міськими повітами, зокрема, різної кількості ресурсів, якими можуть розпоряджатися ці самоврядні одиниці. Для значної кількості слаборозвинутих регіонів Польщі децентралізація означала збільшення розриву відносно найбільш успішних польських регіонів та країни в цілому. Регіони, які опинилися без допомоги держави, після проведення адміністративної реформи почали розвиватися гірше.

Територіальне планування потребує об'єднання територій та пошуку оптимальних варіантів їх рівномірного поділу (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість місцевих органів влади

<i>Назва країни</i>	<i>Місцеві</i>	<i>Проміжні</i>	<i>Регіональні</i>
Франція	36 786	101	13
Німеччина	11 252	295	16
Сполучене Королівство	433	-	4
Польща	2 497	380	16
Україна	10 885	488	25

У Фінляндії два десятиліття назад було здійснено спробу значно зменшити кількість муніципалітетів командно-адміністративним чином. Зрештою, в результаті політичних перепитів, переміг принцип добровільності. Разом з тим держава заохочує злиття муніципалітетів шляхом надання додаткових субсидій. Адміністративно-територіальна реформа у Фінляндії відбувається не адміністративно-командним шляхом, а завдяки економічному стимулюванню добровільних рішень суб'єктів місцевого самоврядування щодо доцільності такого об'єднання.

Ще однією проблемою, яка появляється під час реформи децентралізації, є вибір між рівноправністю та ієрархією у відносинах між різними регіональними та місцевими інституціями. У французькій конституції, наприклад, закріплено принцип, що жодна місцева влада не може здійснювати владу або здійснювати нагляд за іншими органами влади, але це здебільшого є формальністю, ніж це відбувається на практиці.

Натомість, у Німеччині пріоритетною є ієрархія відносин між різними рівнями влади: законодавчі акти, які схвалюються земельними органами, є обов'язковими для органів місцевого самоврядування, які розташовані на їхніх територіях, і значно високий рівень регіональних органів влади: місцеві органи влади мають право здійснювати нагляд за діяльністю нижчих. І перший, і другий підходи мають свої недоліки.

У французькій системі формальної рівності це не відповідає реальній практиці відносин підпорядкування між різними рівнями влади, не сприяє розвитку співпраці між регіонами, департаментами або муніципалітетами і не виключає можливості конкуренції між ними, що призводить до розмивання відповідальності.

Таблиця 2

**Компетенції суб'єктів владних повноважень базової ланки
адміністративно-територіального устрою європейської держави***

Країна	Компетенція органів самоврядування
Польща (рівень гміни)	Землеустрій; Управління нерухомістю; Охорона довкілля; Водне господарство; Житлова технічна інфраструктура; Місцевий транспорт; Соціальна допомога; Охорона здоров'я; Освіта; Культура і охорона пам'яток архітектури; Спорт і активний відпочинок; Ярмарки, ринки та торгівельні центри; Озеленення на рівні гміни; Цвинтарі на рівні гміни; Запобігання пожежам та повеням, громадський порядок і безпека громадян, пожежна безпека
Словаччина (рівень муніципалітету)	Місцеве управління; Територіальне планування;

	<p>Стимулювання підприємництва; Місцеві податки; Будівництво та підтримка доріг; Благоустрій громадських місць; Організація ринків; Благоустрій цвинтарів; Захист довкілля; Місцевий громадський транспорт; Будівництво житла; Цивільна оборона; Управління муніципальною власністю; Стимулювання місцевої економіки; Управління водними ресурсами та переробкою побутових відходів; Місцева поліція Пожежна безпека Підтримка місцевих закладів охорони здоров'я; Вуличне освітлення; Спорт; Туризм; Культура</p>
Швеція (рівень муніципалітету)	<p><i>1. Сфери повноважень, які реалізуються згідно з принципом місцевого самоврядування:</i> Культура та рекреація; Підтримка мережі доріг місцевого значення; Благоустрій громадських парків; Водопостачання, управління каналізаційними системами та переробкою побутових відходів; Енергопостачання; Захист довкілля.</p> <p><i>2. Сфери повноважень за спеціальним законодавством:</i> Піклування про людей похилого віку; Соціальні послуги; Школи; Міське планування; Послуги, які надаються у надзвичайних ситуаціях; Територіальне планування</p>

**побудовано авторами*

Ієрархія, яку вибрала Німеччина, сприяє повторній концентрації влади на рівні землі і суперечить формальним імперативам децентралізації. Однак, не дивлячись на наявність національного досвіду, ідея забезпечення регіонального рівня відповідальності для підтримання єдності системи місцевого самоврядування знаходить все більше прихильників [6].

Зрозуміле розмежування повноважень між державою та різними місцевими та регіональними органами влади є основною вимогою для ефективного державного управління. У європейській хартії місцевого самоврядування повідомляється, що «основні повноваження та функції органів місцевого самоврядування визначаються Конституцією або законом. Однак

дане положення не виключає надання органам місцевого самоврядування повноважень та обов'язків для конкретних цілей відповідно до закону. Місцева влада в межах закону має повне право вільно вирішувати будь-яке питання, яке не вилучається з їхньої компетенції і яке не призначається жодній іншій установі. Хартія також наголошує, що повноваження, які надаються місцевим органам влади, як правило, повинні бути повноцінними та виключними. Вони не можуть бути припинені або обмежені іншими центральними або регіональними органами влади, якщо це не вимагається законом» [7].

Правило чіткої компетенції впроваджене у Бельгії, де кожна гілка влади наділена повноваженнями, яка стосується тільки її: питання, що пов'язані з суверенітетом, є у прерогативі федеральних установ; питання культури, охорона здоров'я та соціальна допомога належать до компетенції громад, а питання житлово-комунального господарства частково належать до компетенції регіонів. Чітка компетенція означає, що не може бути втручання з боку федерального уряду. Принцип спільної влади впроваджений у федеративній Німеччині. Згідно з Конституцією, Парламент Федерації має виключні повноваження в чітко окреслених сферах; землі позбавлені повноважень щодо схвалення законодавства у декількох сферах [3, с.126].

Інші типи реформ, які були проведені у країнах Європи впродовж останніх десятиліть ХХ-го ст., можна окреслити як організаційні реформи. Вони проходили здебільшого під великим впливом центральної влади та передбачали зміну внутрішньої структури територіальних одиниць та включали наступні моменти: посилення ролі мерів та виборних рад; надання процесу схвалення рішень більш відкритого, публічного та демократичного характеру; збільшення ролі громадськості у прийнятті рішень; застосування обов'язкових "раціональних" методів планування; зміни у складі місцевого персоналу, зміни місцевих правил організації діяльності органів влади тощо. Проведені заходи повинні були сприяти більш активній участі органів місцевого самоврядування в громадсько-політичному житті держав та трансформації їх на надійних провідників державної політики (Італія, Великобританія тощо) [4].

Висновки.

Дослідження досвіду іноземних держав дозволяє виділити наступні шляхи вдосконалення реформи децентралізації в Україні:

- 1) розділення повноважень, прав та обов'язків різних рівнів влади відповідно до принципів демократичної держави, які дають змогу досягти балансу інтересів у системі публічних відносин;
- 2) розроблення та впровадження регіональної політики, яка була б націлена на забезпечення рівномірного місцевого та регіонального розвитку;
- 3) забезпечення впровадження принципу субсидіарності як способу подолання конфлікту інтересів між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;
- 4) забезпечення зростання повноважень територіальних громад щодо вирішення проблем їх життєзабезпечення;
- 5) впровадження бюджетної реформи з урахуванням державних та місцевих інтересів [4, с.686].

Список використаних джерел:

1. Заставецька Л.Б. Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України: Монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. 331 с.
2. Kartashov E. G. European lessons of decentralization // Public management: collection, № 1 (11) January 2018. Kyiv: ДП "Видавничий дім «Персонал», 2018. P. 175-184.
3. Міжмуніципальне співробітництво: вітчизняний та зарубіжний досвід: Навчально-практичний посібник / За заг. редакцією Толкованова В.В., Журавля Т.В. Київ, Deutsche Gesellschaft fur Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, проект «Реформа управління на сході України», 2017. 202 с.
4. Нападовська Г. Ю. Міжнародний досвід формування та просторове впорядкування територіальних громад, 2017. // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/>
5. Пігуль Н. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ // Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 9. 2016. С.684-688.
6. Технічне регулювання у сфері стандартизації «розумних громад» та «розумних міст»: європейський досвід // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2338/>
7. Європейська хартія місцевого самоврядування // Електронний ресурс. Режим доступу: <https://rm.coe.int/-pdf-a6-59-pages/168071a536>

Abstract: *The article reveals the main approaches to the implementation of decentralization reform in the countries of the European region, as well as the positive experience of reforming the administrative-territorial structure of these countries at the grassroots level. The study of the main powers of administrative-territorial system units in these countries, which correspond to the level of united territorial communities in Ukraine, provides an opportunity to introduce positive foreign experience for the effective functioning of such units in accordance with the European Charter of Local Self-Government.*

Decentralization is one of the most important reforms currently underway in Ukraine. The main goal of the reform is to transfer a significant part of the powers, resources and responsibilities from the executive to local governments. Some mechanisms for implementing decentralization are still somewhat debatable, but the positive effects of decentralization are becoming increasingly apparent.

Key words: *decentralization, territorial community, self-government, local self-government bodies.*

Expert-Peer Review Board of the journal

Abdulveeva Rauza Rashitovna, Orenburg State University, Russia
Antoshkina Elizaveta Grigorevna, South Ural State University, Russia
Artyuhina Marina Vladimirovna, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
Afinskaya Zoya Nikolaevna, Moscow State University named after M.V. Lomonosov, Russia
Bashlaj Sergej Viktorovich, Ukrainian Academy of Banking, Ukraine
Belous Tatyana Mihajlovna, Bukovinian State Medical Academy, Ukraine
Bondarenko Yuliya Sergeevna, PSU named after T.G. Shevcheckko Department of Psychology, Ukraine
Butyrskij Aleksandr Gennadevich, Medical Academy named after S.I. Georgievsky, Russia
Vasilishin Vitalij Yaroslavovich, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
Vojcehovskij Vladimir Ivanovich, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
Gavrilova Irina Viktorovna, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
Ginis Larisa Aleksandrovna, South Federal University, Russia
Gutova Svetlana Georgievna, Nizhnevartovsk State University, Russia
Ivanova Svetlana Yurevna, Kemerovo State University, Russia
Ivlev Anton Vasilevich, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
Idrisova Zemfira Nazipovna, Ufa State Aviation Technical University, Russia
Iliev Veselin, Bulgaria
Kirillova Tatyana Klimentevna, Irkutsk State Transport University, Russia
Kovalenko Tatyana Antolevna, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
Kotova Svetlana Sergeevna, Russian State Vocational Pedagogical University, Russia
Krestyanpol Lyubov Yurevna, Lutsk State Technical University, Ukraine
Kuhntenko Galina Pavlovna, National University of Pharmacy of Ukraine, Ukraine
Lobacheva Olga Leonidovna, Mining University, Russia
Lyashenko Dmitrij Alekseevich, National Transport University, Ukraine
Makarenko Andrej Viktorovich, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
Melnikov Aleksandr Yurevich, Donbass State Engineering Academy, Ukraine
Moroz Lyudmila Ivanovna, "National University" "Lviv Polytechnic" "", Ukraine
Muzylyov Dmitrij Aleksandrovich, Kharkov National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
Nadopta Tatyana Anatolievna, Khmelnytsky National University, Ukraine
Napalkov Sergej Vasilevich, Nizhny Novgorod State University named after N.I. Lobachevsky, Russia
Nikulina Evgeniya Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
Orlova Anna Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
Osipov Viktor Avenirovich, Tyumen State University, Russia
Privalov Evgenij Evgrafovich, Stavropol State Agrarian University, Russia
Pyzhyanova Nataliya Vladimirovna, Ukraine
Segin Lyubomir Vasilovich, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
Sergienko Aleksandr Alekseevich, Lviv National Medical University named after Daniil of Galitsky, Ukraine
Sochinskaya-Sibirceva Irina Nikolaevna, Kirovograd State Technical University, Ukraine
Sysoeva Vera Aleksandrovna, Belarusian National Technical University, Belarus
Tleuov Ashat Halilovich, Kazakh Agro Technical University, Kazakhstan
Tolbatov Volodimir Aronovich, Sumy State University, Ukraine
Tolbatov Sergij Volodimirovich, Sumy National Agrarian University, Ukraine
Hodzhaeva Gyulnaz Kazym kyzy, Russia
Chigirinskij Yulij Lvovich, Volgograd State Technical University, Russia
Shehmirezova Andzhela Muharbievna, Adygea State University, Russia
Shpinkovskij Aleksandr Anatolevich, Odessa National Polytechnic University, Ukraine

СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

Економіка и торгівля

Economy and trade

Економіка і торгівля

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-002> 6

THE MONETARY SYSTEM OF UKRAINE: GLOBALIZING FACTORS OF INFLUENCE

Kharabara Violetta, Greshko Roman, Tretyakova Olena

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-007> 11

INTERREGIONAL ECONOMIC COOPERATION AS A COMPONENT OF ACTIVE STATE REGIONAL POLICY

МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК СКЛАДОВА АКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Redko N.O. / Редько Н.О.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-016> 15

THE ROLE OF THE NON-TAX REVENUES IN THE FORMATION OF THE INCOMES OF THE ROLE BUDGETS

РОЛЬ НЕПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

M.V. Tymots/M.B. Тимоць

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-026> 20

WAYS TO SOLVE THE PROBLEMS OF ECONOMIC DEVELOPMENT IN UKRAINE CAUSED BY COVID-19

ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ, ОБУМОВЛЕНИХ COVID-19

Kolodyzna I.V. / Колодяжна І.В., Vukrina K.A. / Букріна К.А.,

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-034> 25

CONTROL OF EMPLOYEE BENEFITS IN PUBLIC SECTOR: TASKS AND INFORMATION SUPPORT

КОНТРОЛЬ ВИПЛАТ ПРАЦІВНИКАМ В БЮДЖЕТНОМУ СЕКТОРІ: ЗАВДАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Melnyk T.H. / Мельник Т.Г. Novokreshchenova D.O. / Новокрещенова Д.О.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-039> 30

THE INFLUENCE OF MONETARY POLICY OF CENTRAL BANKS ON FINANCIAL ACTIVITY OF HOUSEHOLDS

ВПЛИВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ НА ФІНАНСОВУ АКТИВНІСТЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Ivashkiv T.S. / Івашкіє Т.С.

Менеджмент и маркетинг
Management and marketing
Менеджмент і маркетинг

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-008>

37

**ENVIRONMENTALLY FRIENDLY COMPANY MANAGEMENT -
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL MODEL AND ECOLOGICAL
PROFITABILITY**

Stefanova N. K. / Стефанова Н. К.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-014>

44

**DEVELOPMENT OF AN OPTIMAL CONTROL SYSTEM FOR THE
ACTIVITIES OF REMOTE WORKERS**

*РОЗРОБКА ОПТИМАЛЬНОЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ
ВІДДАЛЕНИХ РОБІТНИКІВ*

Schestakowa T. M./Шестакова Т. М.

Образование и педагогика
Education and pedagogy
Освіта і педагогіка

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-004>

51

**STUDY OF THE COMMUNICATIVE CRITERION OF FORMATION OF
INTERACTIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS**

*ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНОГО КРИТЕРІЮ СФОРМОВАНOSTI
ІНТЕРАКТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ*

Teslyuk V.M./ Теслюк В.М., Rindin Y.I. / Риндін Ю.І., Rudinsky V.V./ Рудинський В.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-011>

55

**STUDY OF THE EFFECTIVENESS OF SOCIAL AND LEGAL
ASSISTANCE TO WOMEN IN SITUATIONS OF DOMESTIC
VIOLENCE IN THE CENTERS OF SOCIAL SERVICES OF UKRAINE.**

*ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЖІНКАМ
У СИТУАЦІЯХ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В ЦЕНТРАХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ
УКРАЇНИ.*

Nesterchuk V.V. / Нестерчук В.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-012>

60

**FEATURES OF DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF FUTURE
COMPUTER SCIENCE TEACHERS**

*ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ІНФОРМАТИКИ*

Ovcharov S.M. / Овчаров С.М.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-015>

65

**CRITERIA BASE FOR RESEARCHING THE FORMATION OF CRITICAL
THINKING**

КРИТЕРІАЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTI КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ
Копоповуш D.O. / Кононович Д.О.

<https://www.modscires.pro/index.php/mstr/article/view/mstr15-02-024> 70

THE INFLUENCE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES ON THE TEACHING OF CHEMICAL DISCIPLINES BY MASTERS OF PHARMACY

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА НАВЧАННЯ ХІМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН МАГІСТРАМИ ФАРМАЦІЇ

Filippova L.V. / Філіппова Л.В.

<https://www.modscires.pro/index.php/mstr/article/view/mstr15-02-028> 76

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF ACTIVE CIVIC POSITION OF FUTURE TEACHERS IN THE PROCESS OF EXTRACURRICULAR EDUCATIONAL WORK

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Zadvornyyak L.S. / Задворняк Л.С.

Психология и социология

Psychology and sociology

Психологія і соціологія

<https://www.modscires.pro/index.php/mstr/article/view/mstr15-02-009> 82

TRANSFORMING THE IMAGE OF THE FAMILY IN THE MEDIA

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗА СЕМЬИ В МЕДІА

Kasimova E.S. / Касимова Е.С.

Филология, языковедение и литературоведение

Philology, linguistics and literary studies

Філологія, мовознавство і літературознавство

<https://www.modscires.pro/index.php/mstr/article/view/mstr15-02-013> 87

STUDYING THE MUSICAL NATURE OF THE ARTISTIC TEXT AND ITS VISUAL CHARACTERISTICS

ИЗУЧЕНИЕ МУЗЫКАЛЬНОЙ ПРИРОДЫ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА И ЕГО ВИЗУАЛЬНЫХ ХАРАКТЕРИСТИК

Myroshnychenko M.P. / Мирошниченко М.П.

<https://www.modscires.pro/index.php/mstr/article/view/mstr15-02-031> 91

SLOGAN IN ALEXANDER DOVZHENKO'S JOURNALISTIC DISCOURSE

ГАСЛО В ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Коновал І.І.

<https://www.modscires.pro/index.php/mstr/article/view/mstr15-02-038> 97

LINGVO-STYLISTIC FEATURES OF THE CONCEPT «LOVE» AS A FEELING

МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОЗНАКИ ПОНЯТТЯ ЛЮБОВІ ЯК ПОЧУТТЯ

Benkevych N.A. / Бенькевич Г.А.

Юридические и политические науки

Legal and political sciences

Юридичні і політичні науки

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-006> 101

EXECUTOR IN EXECUTIVE PRODUCTION: PROTECTION OF RIGHTS

ВЗЫСКАТЕЛЬ В ИСПОЛНИТЕЛЬНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ: ЗАЩИТА ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ

Dubinina R.A. / Дубинин Р.А.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-017> 106

THE LAWMAKING ROLE OF A JUDGE IN RUSSIA: HISTORY AND MODERNITY

ПРАВООТВОРЧЕСКАЯ РОЛЬ СУДЬИ В РОССИИ: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Koshcheeva D.A. / Кошчеева Д.А.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-018> 110

LEGAL DEONTOLOGY AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF LAWYERS

ЮРИДИЧНА ДЕОНТОЛОГІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВНИКІВ

Rusmetna O. / Русьменна О.П.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-022> 114

GENERAL TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE LUBLIN TRIANGLE

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛЮБЛІНСЬКОГО ТРИКУТНИКА

Stukalo K.O. / Стукало К.О.

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-027> 120

TRANSPORTATION GOODS DURING THE PANDEMIC: FOREIGN EXPERIENCE AND UKRAINIAN PRACTICE

ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА

Vozniakovska K.A. / Возняковська К. А., Bilenets D.A. / Біленець Д.А.

История

History

Історія

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-030> 125

ВАКЦИНАЦІЯ ВІД COVID-19 В УКРАЇНІ: ПЕРЕДІСТОРІЯ ТА ПОЧАТОК ПРОЦЕСУ

COVID-19 VACCINATION IN UKRAINE: PRE-HISTORY AND BEGINNING OF THE PROCESS

Kryvchyk G.G. / Кривчик Г.Г., Nakashydzhe I.S. / Накашидзе І.С.

Географія, демографія и астрономія

Geography, demography and astronomy

Географія, демографія і астрономія

<https://www.modscires.pro/index.php/msr/article/view/msr15-02-003>

131

**DECENTRALIZATION REFORM: A EUROPEAN EXPERIENCE OF
LOCAL GOVERNMENT FOR UKRAINE**

*РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ*

Zastavetska L.B. / Заставецька Л.Б. , Zastavetskyi T.B. / Заставецький Т.Б.

Taranova N.B. / Таранова Н.Б.

Scientific publication

International periodic scientific journal
**MODERN SCIENTIFIC
RESEARCHES**

Issue №15

Part 2

March 2021

Indexed in **INDEXCOPERNICUS**
(high impact-factor) **ICV: 100.00**

Development of the original layout - "Yolnat PE"
Articles published in the author's edition

Signed: 31.03.2021

Yolnat PE
220092, Minsk, ul. Beruta, d.3B, room 72, room 4a
E-mail: orgcom@sworld.education

www.modscires.pro

With the support of research project SWorld
www.sworld.education

www.modscires.pro

e-mail: editor@modscires.pro